

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS KATEDRA

Dieninio skyriaus
V kurso
Tarptautinės ir ES teisės specializacijos
studentės Ilonos Jančiauskaitės

Magistro darbas

**JAV ir Europos Sąjungos
konkurencijos apsaugos sistemų
palyginimas**

Vadovas:
Lekt. Dr. Irmantas Norkus

Recenzentas:
Asist. Lauras Butkevičius

Vilnius
2007

TURINYS

IŽANGA	3
I DALIS. KONKURENCIJOS APSAUGOS SISTEMŲ ISTORINĖS RAIDOS JAV IR EB APŽVALGA, TIKSLAI, ĮGYVENDINIMAS IR SANKCIJOS	7
1.1. Konkurencijos apsaugos sistemų JAV ir EB istorinė raida.	7
1.1.1. JAV	7
1.1.2. ES.	9
1.2. Konkurencijos apsaugos sistemų JAV ir ES tikslai.	10
1.3. Konkurencijos apsaugos įstatymų įgyvendinimas.	13
1.3.1. Viešas.	14
1.3.2. Privatus.	15
1.4. Sankcijos konkurencijos apsaugos sistemose JAV ir ES.	17
1.4.1. Sankcijų grupės, rūšys, griežtumas ir civiliniai nuostoliai.	17
1.4.2. Amnestijos programos.	20
II DALIS. DRAUDŽIAMŲ SUSITARIMŲ VERTINIMO JAV IR ES LYGINAMOJI ANALIZĖ.	22
2.1. JAV <i>rule of reason</i> vertinimo ir EB steigimo sutarties 81(1) ir (3) straipsnio santykis.	22
2.2. Vertikaliųjų susitarimų vertinimas JAV ir ES.	31
III DALIS. MONOPOLISTŲ PAŽEIDIMŲ IR PIKTNAUDŽIAVIMO DOMINUOJANČIA PADĖTIMI JAV IR ES Palyginimas.	39
3.1. Piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi ir monopolizavimo samprata.	39
3.1.1. Monopolizavimas ir piktnaudžiavimas.	39
3.1.2. Rinkos dalies dydis.	41
3.2. Piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi ir monopolistų veiksmai.	42
3.2.1. Piktnaudžiavimas didelėmis kainomis.	43
3.2.2. Grobuoniškos kainos.	46
3.2.3. Esminių išteklių doktrina.	48
3.2.4. Monopolio perkėlimas.	51
3.2.5. Susiejimas ir nuolaidos.	52
IV DALIS. SKIRTUMAI SUSIJUNGIMŲ KONTROLĖS TAISYKLĖSE JAV IR ES.	55
4.1. Testai, taikomi susijungimams vertinti.	55
4.2. Vertikalūs ir konglomeratiniai susijungimai.	57
IŠVADOS	63
SANTRAUKA	66
SUMMARY	67
LITERATŪROS SĄRAŠAS	68

IŽANGA

Jungtinėms Amerikos Valstijoms (toliau – JAV) ir Europos Sąjungai (toliau – ES) tenka panašus pasaulinės konkurencijos užtikrinimo vaidmuo. Siekdama būti konkurencinga pasaulio rinkose, ES pirmiausia turi užtikrinti efektyvią konkurenciją vidaus rinkoje. Vis dėlto ES konkurencijos teisės normos gali padidinti konkurencijos efektyvumą bendroje rinkoje, tačiau tuo pat metu susilpninti ES įmonių konkurencingumą tarptautinių konkurentų atžvilgiu. Taigi siekdama užtikrinti efektyvią konkurenciją vidaus rinkoje bei sėkmingai konkuruoti pasaulio rinkose, ES turėtų atsižvelgti į kitų valstybių, ypač JAV, konkurencijos apsaugos sistemas. JAV konkurencijos sistema turi galias konkurencijos apsaugos tradicijas ir yra viena pažangiausių pasaulio konkurencijos sistemų. ES daugeliu atvejų atsižvelgia į JAV patirtį ir jau daugelį metų vykstanti ES ir JAV konkurencijos apsaugos sistemų konvergencijos tendencija tikriausiai tik stiprės.

Teorinėmis konvergencijos priežastimis gali būti tai, kad tiek JAV, tiek ES grumiasi su ta pačia sparčiai besivystančios ekonomikos realybe ir yra vienodai veikiamos ekonominio mąstymo evoliucijos. Praktiniu požiūriu konvergenciją sąlygoja tai, kad ES ir JAV institucijos, nepaisant skirtingų teisinių priemonių, naudoja tuos pačius analitinius mikroekonomikos įrankius. Vykstantis dviejų pagrindinių konkurencijos apsaugos sistemų suartėjimas liudija apie konkurencijos apsaugos taisyklių internacionalizaciją.

Tyrimo problemų aktualumas Europos Sąjungoje. Nepaisant akivaizdžios JAV ir ES konkurencijos taisyklių konvergencijos, esminių reguliavimo skirtumų vis dar yra. Efektyvios konkurencijos užtikrinimo specifiką Europos Bendrijoje (toliau – EB) lemia ypatumas, kad EB yra tarptautinė organizacija. Vienas pagrindinių EB konkurencijos apsaugos tikslų yra vieningos rinkos sukūrimas, kurio nėra JAV, kaip suverenios federacinės valstybės, konkurencijos politikoje. Vis dėlto šie ypatumai gali būti pagrindu tik kai kuriems reglamentavimo EB skirtumams pagrįsti. Be to, EB konkurencijos sistema kritikuojama dėl suderinamumo su ekonomikos teorijomis trūkumo. Tyrimo tema ES yra aktuali, kadangi EB konkurencijos apsaugos sistema nėra tobula, o dauguma reformų pasiūlymų remiasi JAV praktika.

Tyrimo problemų aktualumas Lietuvoje. Lietuvos konkurencijos teisė yra aktyviai derinama ir lyginama su EB konkurencijos teisės normomis, siekiant sudaryti reikiamas sąlygas tinkamai ir veiksmingai jas įgyvendinti. Vis dėlto kitas nacionalinės konkurencijos sistemos kūrimo etapas, siekiant efektyvios konkurencijos apsaugos, galėtų būti gilesnis žvilgsnis į kitų valstybių, ypač JAV, patirtį. Reikalavimo visiškam ES

valstybių narių konkurencijos teisės tapatumui, lyginant su EB konkurencijos taisyklėmis, nėra,¹ todėl Lietuva, užtikrindama privalomų EB konkurencijos teisės normų taikymą, galėtų ateityje pasiremti JAV konkurencijos apsaugos pasiekimais. Ypač atsižvelgiant į tai, kad kai kurie ES konkurencijos reguliavimo bruožai yra grindžiami vieningos rinkos siekiu, kurio Lietuvos, kaip ir kitų ES valstybių narių, sistemose nėra. Be abejo, Lietuvos konkurencijos apsaugos sistemos kūrimo laisvę riboja EB teisės principai bei EB konkurencijos teisės aktų nuostatos.

Tyrimo originalumas ir mokslinis naujumas. EB konkurencijos teisės doktrinos atstovai, tyrinėdami EB konkurencijos taisykles, dažnai pateikia JAV reguliavimo ypatumus, bei EB konkurencijos apsaugos kritiką, atsižvelgiant į JAV praktiką. Lietuvos moksliniuose darbuose dėmesio JAV konkurencijos teisės ypatumams galima pasigesti. JAV konkurencijos apsaugos atskirų bruožų specifiką, lyginant su reguliavimu ES, mėgstama pabrėžti pasisakymuose konferencijose, Konkurencijos tarybos narių pranešimuose spaudoje. Vis dėlto mokslinių darbų, skirtų JAV ir EB konkurencijos apsaugos sistemų palyginimui, Lietuvoje nėra.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Pagrindinis magistro darbo tikslas – atskleisti bei išsamiai išaiškinti tyrimo metu aktualius JAV ir ES konkurencijos apsaugos sistemų skirtumus teorijoje ir praktikoje. Papildomas magistro darbo tikslas – pateikti autoritetingus JAV ir ES konkurencijos sistemų skirtingo reguliavimo vertinimus, teigiamus bruožus bei kritiką.

Siekiant minėtų tyrimo tikslų, keliami tokie magistro darbo uždaviniai:

- 1) apžvelgti JAV ir EB konkurencijos teisės istorinį susiformavimą;
- 2) pateikti konkurencijos sistemų tikslus, jų ypatumus;
- 3) supažindinti su konkurencijos taisyklių įgyvendinimo skirtumais;
- 4) išnagrinėti sankcijų konkurencijos apsaugos sistemose ypatumus;
- 5) iširti draudžiamų susitarimų reguliavimo skirtumus ir išnagrinėti JAV vertinimo taikymo EB galimybes;
- 6) atskleisti monopolininkų bei dominuojančių ūkio subjektų sampratos ypatumus bei išaiškinti draudžiamų veiksmų vertinimo skirtumus;
- 7) išanalizuoti susijungimų kontrolės JAV ir ES ypatumus.

Tyrimo objektas. Magistro darbe analizuojamos JAV federacijos ir ES pirmojo ramsčio, tai yra EB, konkurencijos teisės nuostatos, taikomos visuose ūkinės veiklos sektoriuose, neišskiriant specialaus teisinio reguliavimo. Į magistro darbo tyrimo objektą

¹ BUTKEVIČIUS, L. Lietuvos konkurencijos teisės europeizacija: priežastys, raida ir problemos. *Teisė*, 2006, nr. 61, p. 28.

patenka materialinės JAV ir EB konkurencijos teisės nuostatos draudžiamų susitarimų, piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi ir koncentracijų kontrolės srityse. Atsižvelgiant į ribotą magistro darbo apimtį, darbe nenagrinėjamos procesinės konkurencijos teisės normos bei valstybės pagalbos institutas. Atliekant tyrimą nesiekama išsamiai supažindinti su konkurencijos taisyklėmis JAV ir ES, o pateikiama gili JAV ir ES konkurencijos apsaugos sistemų skirtumų analizė. Magistro darbe atkreipiamas dėmesys į pagrindines Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo² nuostatas, turinčias ypatumų, lyginant su EB konkurencijos taisyklėmis.

Tyrimo metodai. Tiriant JAV ir ES konkurencijos apsaugos sistemas, aiškinant reglamentavimo skirtumus ir pateikiant jų vertinimus, bei formuluojant išvadas, buvo naudojami lingvistinis, sisteminis, istorinis, precedentinis ir lyginamasis teisės aiškinimo metodai. Vadovaujantis *lingvistinio* teisės aiškinimo taisyklėmis, magistro darbe nagrinėjamos JAV ir EB konkurencijos teisės aktų nuostatos. *Sisteminio* metodo naudojimo magistro darbe būtinybę lėmė sisteminė konkurencijos teisės prigimtis. Siekiant efektyvios konkurencijos apsaugos, būtina atsižvelgti ne tik į teisininkų, bet taip pat ir į ekonomikos specialistų vertinimus. Remiantis *istoriniu* metodu, trumpai apžvelgiama JAV ir EB konkurencijos sistemų vystimosi raida. Naudojant *precedentinį* teisės aiškinimo metodą, teiginiai pagrindžiami, analizuojant bei pateikiant EB ir JAV teismų bei neteisminių institucijų sprendimų pavyzdžius. Pagrindinis teisės aiškinimo metodas, kuriuo remiamasi, atliekant analizę, yra *lyginamasis*. Magistro darbe lyginamos JAV ir ES konkurencijos apsaugos sistemos, atskleidžiami reguliavimo skirtumai ir panašumai konkurencijos teisės srityje.

Svarbiausi šaltiniai. Analizuojant JAV ir EB konkurencijos sistemų skirtumus, remiamasi JAV ir EB konkurencijos teisės aktų tekstais, konkurencijos teisės mokslo doktrina, teismų ir neteisminių institucijų praktika. Magistro darbe aiškinamos EB steigimo sutarties³ bei antrinių EB teisės aktų, JAV Šermano⁴ ir Kleitono⁵ aktų nuostatos. Paminėtini EB konkurencijos teisės doktrinos atstovai yra R. Whish, V. Korah, A. Jones ir B. Sufrin, R. J. Van Den Bergh ir P. Camesasca, D. G. Goyder, M. M. Dabbah, P. Craig ir G. De Burca. Magistro darbe vadovaujamosi JAV konkurencijos teisės autoriais R. H. Bork, H. Hovenkamp, D. F. Broder ir P. E. Areeda. Magistro darbe pateikiamos nuorodos į šaltinius, išsamiau nagrinėjančius atskirus JAV ir EB konkurencijos teisės institutus. Atliekant tyrimą nagrinėjami Europos Teisingumo Teismo (toliau – ETT) ir Pirmosios

² Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 1999, Nr. 30-856.

³ Europos Bendrijos steigimo sutartis (Suvestinė redakcija), OJ, 2002, C 325.

⁴ Sherman Act 1890, 15 USCA 1.

⁵ Clayton Act 1914, 15 USCA 12.

Instancijos Teismo (toliau – PIT), JAV Aukščiausiojo teismo ir kitų teismų⁶ bei neteisminių institucijų sprendimai.

Magistro darbo struktūra. Pirmoje magistro darbo dalyje yra apžvelgiama JAV ir EB konkurencijos sistemų istorinė raida bei tikslai. Taip pat yra analizuojami konkurencijos teisės aktų viešo ir privataus įgyvendinimo skirtumai bei už pažeidimus taikomų sankcijų grupės, rūšys, griežtumas; atskleidžiami amnestijos programų abiejose sistemose ypatumai.

Antroje magistro darbo dalyje yra pateikiamas draudžiamų susitarimų JAV ir EB reguliavimo skirtumų tyrimas. Ypatumai yra aiškinami, lyginant JAV vertinimą pagal *rule of reason* su analize pagal EB steigimo sutarties 81 straipsnio (1) ir (3) dalis, bei nagrinėjant *rule of reason* taikymo galimybes EB. Yra atliekamas išsamus skirtingo vertikalųjų susitarimų JAV ir ES vertinimo tyrimas.

Trečioji magistro darbo dalis yra skirta EB ir JAV konkurencijos sistemų skirtumams, reglamentuojant piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi ir monopolistų pažeidimus, tirti. Pateikiami piktnaudžiavimo ir monopolizavimo sampratų bei rinkos dalies dydžio kriterijaus ypatumai. Atliekamas piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi ir monopolistų veiksmų vertinimo skirtumų tyrimas, apžvelgiant didelių ir grobuoniškų kainų, esminių išteklių doktrinos, monopolio perkėlimo, susiejimo ir nuolaidų taikymo aspektus.

Ketvirtoje magistro darbo dalyje yra analizuojami JAV ir EB konkurencijos sistemų skirtumai, pastebimi kontroliuojant susijungimus. Atskleidžiami testų, taikomų vertinant koncentracijas, ypatumai bei skirtingas vertikalųjų ir konglomeratinių susijungimų vertinimas.

⁶ JAV federalinių teismų sistemą sudaro JAV Aukščiausiasis teismas (angl. – *United States Supreme Court*), 12 apeliacinių teismų (angl. – *Regional Circuit Courts of Appeals*), 94 rajonų/apygardų teismai (angl. – *U.S. district courts*) ir specializuoti teismai.

I DALIS. KONKURENCIJOS APSAUGOS SISTEMŲ ISTORINĖS RAIDOS JAV IR EB APŽVALGA, TIKSLAI, ĮGYVENDINIMAS IR SANKCIJOS

1.1. Konkurencijos apsaugos sistemų JAV ir EB istorinė raida.⁷

1.1.1. JAV

Šiuolaikinės JAV konkurencijos teisės ištakos siekia XIX amžiaus pabaigą. Iš esmės tai buvo reakcija į besiformuojančius trestus (angl. – *trust*). XIX amžiaus antroje pusėje per JAV nuvilnijo daugybė įvykių, kurie lėmė pokyčius gamybos pramonėje, transporto ir komunikacijų sektoriuose. Geležinkeliai, telegrafo, telefono linijos ir paslaugos greitai išsiplėtė visoje JAV teritorijoje, sudarydami pagrindą formuotis didelei atskirai rinkai. Transporto ir komunikacijų kainų kritimas privedė ne tik prie didelės vieningos rinkos daugelyje pramonės sektorių, bet lėmė išaugusią konkurenciją, kadangi įmonės turėjo varžytis su tolimais konkurentais iš kitų valstijų ir užsienio. Kartu su technologijos naujovėmis metalurgijos, chemijos, energetikos pramonėje labiau pažengusių kapitalo rinkų susikūrimas ir nauji vadovavimo metodai sudarė galimybes įmonėms augti. Tokios teisinės naujovės kaip susijungimų įstatymų liberalizavimas, leidimas įsigyti kitų įmonių akcijų prisidėjo prie didelių įmonių kūrimosi. 1880 m. ir 1890 m. JAV išgyveno įspūdingą susijungimų bangą.

Ūkininkai, smulkūs verslininkai turėjo pakankamai politinės galios ir visuomenės pritarimą paskatinti priimti konkurencijos įstatymus daugelyje JAV valstijų, tačiau šie įstatymai negelbėjo susitarimų, kurie apėmė kelias valstijas, atveju. Labai greitai buvo pasiektas susitarimas federaliniam įstatymui ir 1890 m. buvo priimtas Šermano aktas. Pirmąjį gyvavimo dešimtmetį Šermano įstatymas nebuvo įgyvendinamas labai griežtai. Šermano aktas apėmė susitarimus dėl kainų nustatymo ir rinkos padalijimo tarp nepriklausomų įmonių, taip pat atskirų įmonių monopolizavimo veiksmus, bet ne įmonių susijungimus, kurie buvo teisėti, nebent sukurti su ketinimais monopolizuoti rinką, naudojant nesąžiningus konkurencijos metodus. Todėl įmonės, norėjusios koordinuoti kainas, turėjo galimybę susijungti į vieną įmonę ir tokiu būdu Šermano aktas joms nebūtų taikomas. 1914 m. buvo priimtas Kleitono aktas, kuris išplėtė konkurencijos įstatymų reglamentuojamas sritis, apimdamas įmonių susijungimus, galinčius suvaržyti

⁷ Rašant šią dalį, remiamasi MOTTA, M. *Competition Policy. Theory and Practice*. New York: Cambridge University Press, 2004, p. 1-17. Plačiau apie JAV konkurencijos apsaugos sistemos formavimosi istoriją žiūrėti HOVENKAMP, H. *Federal Antitrust Policy: The Law of Competition and Its Practise*. 3rd ed. West Publishing Co., 2005, p. 48; BRODER, D. F. *A Guide to US Antitrust Law*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2005, p. 28.

konkurenciją. Galima teigti, kad pats Šermano įstatymas prisidėjo prie staiga susijungimų skaičiaus JAV išaugimo.⁸ Tuo metu konkurencijos teisė vystyta *ad hoc* teismų sprendimais.

1914 m. buvo priimtas Federalinės prekybos komisijos įstatymas, kuriuo buvo įkurta Federalinė prekybos komisija.⁹ Laikotarpis tarp Pasaulinių karų pasižymėjo silpnesniu konkurencijos įstatymų įgyvendinimu. Pirmojo Pasaulinio karo metu verslo ir politikos koalicija valdė ekonomiką daugiau nei rinkos jėgos. 1929 m. didžioji depresija sustiprino šį požiūrį ir sąlygojo kainų kontrolės bei kitas panašias iniciatyvas. Šiomis aplinkybėmis 1936 m. buvo priimtas Robinsono-Patmano įstatymas, pakeitęs Kleitono įstatymo nuostatas ir kurio tikslas buvo išvengti diskriminavimo kainų atžvilgiu, kas galėtų mažas įmones pašalinti iš rinkos didžiųjų rinkos dalyvių naudai.¹⁰ 1950 m. Kelerio-Kefauverio įstatymas įvedė nuostatų, reglamentuojančių susijungimus, pataisas.¹¹ 1976 m. Harto-Skoto-Rodino įstatymas įtvirtino susijungimų nuostatų pakeitimus, suteikusius JAV Teisingumo departamentui ir Federalinei prekybos komisijai įgaliojimus peržiūrėti visus atitinkamo dydžio įmonių susijungimus.¹²

Keletas autorių, susijusių su Čikagos universitetu, stipriai kritikavo konkurencijos apsaugos valdžios ir teismų intervenciją ir pabrėžė vertikalųjų apribojimų bei susijungimų efektyvumo pagrindą. Šis požiūris ėmė veikti teisėjus bei teisės doktrinos atstovus maždaug 1970 m. Taigi Čikagos mokyklos kritika kartu su JAV įmonių konkurencingumo užsienyje praradimu, atkreipusiu dėmesį į veiksmų versle efektyvumo pasekmes, lėmė požiūrio į JAV konkurencijos įstatymų įgyvendinimą pokytį. Nuo 1981 m. įsivyravo požiūris, kad rinkos jėgos yra laisvos pasirinkti efektyvesnes įmones. Susitelkimas ties efektyvumu taip pat reiškė, kad tapo sunkiau laimėti bylą prieš įmones, ypač vertikalųjų apribojimų ir monopolizavimo bylose. Taigi privačių ieškinių konkurencijos srityje skaičius ženkliai sumažėjo.

Paskutiniųjų metų įvykiai leidžia teigti, kad šiuo metu JAV vyrauja 1960 m. intervencionalizmo ir 1980 m. *laisse-faire*¹³ kryptys.¹⁴

⁸ MOTTA, M. *Competition Policy. Theory and Practice*. New York: Cambridge University Press, 2004, p. 5.

⁹ Federal Trade Commission Act 1914, 15 USCA 41.

¹⁰ Robinson-Patman Act 1936, 15 USCA 13.

¹¹ Celler-Kefauver Act 1950, 15 USCA 18.

¹² Hart-Scott-Rodino Act 1976, 15 USCA 18a.

¹³ Valstybės nesikišimas.

¹⁴ MOTTA, M. *Competition Policy. Theory and Practice*. New York: Cambridge University Press, 2004, p. 9.

1.1.2. ES.

Skirtingai nei JAV, kur konkurencijos teisės ištakos siekia XIX amžiaus pabaigą, viršnacionalinės konkurencijos apsaugos pradžia Europoje yra laikomos konkurenciją skatinančios priemonės, įtvirtintos Prancūzijos, Vokietijos, Italijos ir Beneliukso šalių 1951 m. Paryžiaus sutartyje.¹⁵ Paryžiaus sutartis, kuria buvo įkurta Europos anglies ir plieno bendrija, uždraudė kliūtis prekybai, diskriminacinius, kitus ribojančius veiksmus, kurie galėtų iškreipti konkurenciją tarp minėtų šalių, vėliau tapusių pagrindinėmis Europos ekonominės bendrijos ikūrėjomis. Konkurencijos apsaugos priemonių įtraukimas į Paryžiaus sutartį buvo sąlygotas siekio susilpninti pavojų, kurį kėlė Vokietijos galia, padarant anglį ir plieną vienodai prieinamus visoms Europos šalims, taip pat uždraudžiant diskriminuojančias kainas. Kita priežastis buvo tai, kad laisvos konkurencijos principas buvo vienintelis realiai įgyvendinamas būdas siekti efektyvaus rinkos funkcionavimo, ypač matant JAV ekonomikos, kuri pasikliovė konkurencijos taisyklėmis, sėkmę.¹⁶

Kai kurie esminiai šiuolaikinės konkurencijos teisės aspektai gali būti kildinami iš konkurenciją reglamentavusių straipsnių Paryžiaus sutartyje. Paryžiaus sutarties 65 straipsnis draudžia įmonių, įmonių asociacijų susitarimus bei suderintus veiksmus, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai linę užkirsti kelią, apriboti, iškreipti konkurenciją bendrojoje rinkoje. Ši nuostata yra Romos sutarties¹⁷ 81 straipsnio¹⁸ pagrindas. Paryžiaus sutarties 66(7) straipsnis reglamentuoja piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi įmonių, kurios siekia tikslų, prieštaraujančių Paryžiaus sutarčiai. Šis straipsnis artimas Romos sutarties 82 straipsniui.¹⁹ Paryžiaus sutarties 66 straipsnis taip pat reglamentuoja įmonių susijungimus anglies ir plieno pramonėje. Aukštoji valdžia galėjo duoti sutikimą tokiems susijungimams tais atvejais, kai koncentracija naujam ūkio subjektui nesuteikė galios kontroliuoti kainų, riboti produkciją, jos paskirstymą, iškreipti prekybą tarp valstybių narių, ar sukurti dirbtinai privilegijuotą padėtį rinkoje. Dėmesys būsimiems susijungimams anglies ir plieno pramonėje buvo grindžiamas baime, kad ekonominė galia susitelks kelių įmonių ribose.

Kadangi įvairių šalių požiūriai į konkurenciją ir pramonės reguliavimą skyrėsi, susijungimai nebuvo įtvirtinti kaip aiškus EB konkurencijos teisės reguliavimo objektas

¹⁵ Europos anglies ir plieno bendrijos steigimo sutartis, 1951.

¹⁶ GOYDER, D.G. *EC Competition Law*. 2nd ed. Clarendon: Oxford University Press, 1993, p. 19.

¹⁷ Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartis, 1957.

¹⁸ Iki Amsterdamo sutarties, įsigaliojusios 1999 m. gegužės 1 d., buvęs 85 straipsnis.

¹⁹ Iki Amsterdamo sutarties, įsigaliojusios 1999 m. gegužės 1 d., buvęs 86 straipsnis.

iki 1989 metais priimto EB susijungimų reglamento.²⁰ Šiuo metu įmonių susijungimams ES kontroliuoti taikomas nuo 2004 m. gegužės 1 d. galiojantis EB susijungimų reglamentas,²¹ kuris iš esmės pakeitė susijungimų vertinimo testą. EB steigimo sutarties 81 ir 82 straipsniai tiesiogiai susijungimų nereguliuoja, tačiau yra galimybė atskirose susijungimų bylose remtis EB steigimo sutarties 81 ir 82 straipsniais.²²

Draudžiamus susitarimus nuo 1962 m. iki 2004 m. taip pat reguliavo Reglamentas Nr. 17/1962.²³ EB veikė pranešimų Europos Komisijai (toliau – EK) sistema, susitarimai buvo vertinami *ex ante*, tai yra vertinama hipotetinė susitarimo įtaka. EK turėjo išimtinę kompetenciją suteikti išimtis pagal EB steigimo sutarties 81(3) straipsnį. Reglamentas Nr. 1/2003²⁴ panaikino pranešimų sistemą, įtvirtino, jog EB steigimo sutarties 81(3) straipsnis yra taikomas tiesiogiai, nacionaliniai teismai bei konkurencijos institucijos įgijo teisę taikyti visą EB steigimo sutarties 81 straipsnį. Susitarimai šiuo metu įsigalioja *ab initio*, tai yra, nuo jų sudarymo datos ir nėra reikalaujama pranešti apie susitarimus bei gauti išimtį. Paminėtina, kad EK ilgą laiką labai griežtai vertino vertikaliosios susitarimus, tai yra iki 1999 m., kai, siekiant suderinamumo su ekonomikos teorijomis, buvo priimtas Reglamentas Nr. 2790/1999.²⁵

1.2. Konkurencijos apsaugos sistemų JAV ir ES tikslai.

JAV ir ES vyraujantis požiūris į konkurencijos apsaugos taisyklių paskirtį yra panašus, tačiau ES išskiriama daugiau reguliavimo tikslų. JAV ir ES konkurencijos sistemas vienija rinkos efektyvumo skatinimo ir ūkio subjektų rinkos jėgos kontrolės vartotojų interesų labai tikslai.

Pagrindinis principas, kuris vyrauja JAV, yra tai, kad konkurencijos įstatymai turi apsaugoti konkurenciją, o ne konkurencijos subjektus.²⁶ Vadovaujamosi ekonomikos logika, kad klesti įmonės, kurios geriausiai patenkina vartotojų poreikius žemiausiomis

²⁰ 1989 m. gruodžio 21 d. Tarybos reglamentas Nr. 4064/1989/EEB dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės, OJ, 1989, L 395, p. 1.

²¹ 2004 m. sausio 20 d. Tarybos reglamentas Nr. 139/2004/EB dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės (EB susijungimų reglamentas), OJ, 2004, L 24, p. 1.

²² CRAIG, P.; DE BURCA, G. *EU Law – Text, Cases and Materials*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2003, p. 1035.

²³ 1962 m. vasario 21 d. Tarybos reglamentas Nr. 17/1962, Pirmasis reglamentas, įgyvendinantis Sutarties 85 ir 86 straipsnius, OJ, 1962, L 13, p. 204.

²⁴ 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas Nr. 1/2003/EB dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo, OJ, 2003, L 1, p. 1.

²⁵ 1999 m. gruodžio 22 d. EK reglamentas Nr. 2790/1999/EB dėl Sutarties 81 straipsnio 3 dalies taikymo vertikaliųjų susitarimų ir suderintų veiksmų grupėms, OJ, 1999, L 336, p. 21.

²⁶ JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 356, *Northern Pacific Railway v. United States* [1958], U.S. 1, 4; JAMES, CH. A. *International antitrust in the 21st century: cooperation and convergence*. [interaktyvus]. 2001-10-17 [žiūrėta 2006-12-10]. Prieiga per internetą: <http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/9330.htm#N_3_>.

kainomis. O konkurencijos teisė ES yra taikoma, galvojant ir apie konkurentus, ypač ankstyvosiose EB steigimo sutarties 82 straipsnio bylose. Fraiburgo ordoliberalizmo mokyklos liekanos gali būti atsekamos daugelyje pastarųjų metų bylų, ir, nors Čikagos mokyklos ekonominė analizė nuosekliai dominavo konkurencijos įgyvendinime ES, vis dar pasitaiko daug atvejų, kai konkurentų apsauga patenka į EB konkurencijos teisės ribas po konkurencinės rinkos struktūros apsaugojimo priedanga.²⁷ JAV Teisingumo departamento atstovo J. B. McDonald žodžiais tariant, JAV vertinimas leidžia kaubojaus elgesį, o ES tikisi, kad jos įmonės varžysis kaip džentelmenai.²⁸ Pažymėtina, kad efektyvumo aspektas JAV ne visą laiką buvo akcentuojamas. Šiuo metu, kaip JAV Aukščiausias teismas kategoriškai pabrėžė byloje *Trinko*,²⁹ efektyvumas yra pirminis tikslas, taikant konkurencijos teisę.³⁰

EK įtvirtino, kad pagrindiniai EB konkurencijos politikos tikslai yra konkurencijos apsauga ir rinkos integracija.³¹ Pirminis konkurencijos politikos tikslas yra palaikyti konkurencingas rinkas, nes tai padidina vartotojų gerovę ir leidžia efektyviai paskirstyti išteklius. EB steigimo sutartis konkurencijos taisykles įtvirtina 81–89 straipsniuose, tačiau laisvos konkurencijos loginis pagrindas yra suformuluotas EB steigimo sutarties 3(1)(g) straipsnyje. Siekiant EB iškeltų tikslų, viena iš EB veiklos sričių yra sistema, užtikrinanti, kad konkurencija vidaus rinkoje nebūtų iškraipoma. Konkurencijos taisyklės yra priemonė skatinti pramonės efektyvumą, išteklių paskirstymą, technologinį vystymąsi bei lankstumą, prisitaikant prie besikeičiančios aplinkos.

EB konkurencijos teisė taip pat koncentruojasi į valstybių narių rinkų integraciją, tai yra vieningos rinkos imperatyvas.³² Vieninga vidaus rinka yra esminė sąlyga vystyti efektyvią ir konkurencingą pramonę. Vienas pagrindinių EB konkurencijos taisyklių tikslų yra ekonominėje sistemoje panaikinti bet kokią diskriminaciją nacionaliniais pagrindais.³³ EB steigimo sutarties 12 straipsnis įtvirtina, kad diskriminacijos nacionaliniais pagrindais draudimas yra vienas pagrindinių principų EB. Tai paaiškina

²⁷ SINCLAIR, D. Abuse of Dominance at a Crossroads-Potential Effect, Object and Appreciability under Article 82 EC. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2004, nr. 8 [žiūrėta 2007-03-21], p. 491-494. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

²⁸ MCDONALD, J. B. Section 2 and Article 82: Cowboys and Gentlemen. [interaktyvus]. 2005, [žiūrėta 2006-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/210873.htm>>.

²⁹ JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 540, *Verizon Communications Inc. v. Law Offices of Curtis V. Trinko, LLP (Trinko)* [2004], U.S. 398.

³⁰ STRATAKIS, A. Comparative analysis of the US and EU approach and enforcement of the essential facilities doctrine. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, nr. 27(8) [žiūrėta 2007-03-21], p. 434-442. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

³¹ 2000 m. spalio 13 d. EK pranešimas - Vertikaliųjų apribojimų gairės, OJ, 2000, C 291, p. 1, 7 punktas.

³² WHISH, R. *Competition Law*. 5th ed. London: Butterworths, 2003, p. 20-21.

³³ MOTTA, M. *Competition Policy. Theory and Practice*. New York: Cambridge University Press, 2004, p. 14.

gana griežtą EK poziciją, kuri ne kartą buvo palaikyta ETT, dėl kainų diskriminacijos tarp valstybių narių. EK be išimčių pasmerkė įmones, kurios bandė suskirstyti rinkas pagal nacionalines valstybių sienas, o veiksmai, neleidžiantys lygiagretaus importo, yra laikomi ES draudžiamais *per se*.³⁴ Rinkos integracija padidina konkurenciją EB. Įmonėms neturi būti leidžiama sukurti privačių kliūčių tarp valstybių narių, kuriose sėkmingai buvo pašalintos valstybinės kliūtys.³⁵

EB konkurencijos apsaugos sistemą taip pat įtakoja EK teikiama reikšmė mažoms ir vidutinėms verslo įmonėms. Ne visi įmonių susitarimai, asociacijų sprendimai ir suderinti veiksmai patenka į EB steigimo sutarties 81(1) straipsnio taikymo apimtį. ETT laikosi pozicijos, kad EB steigimo sutarties 81(1) straipsnis, reglamentuojantis susitarimus tarp įmonių, nėra taikomas, kai įmonių susitarimų daroma įtaka EB vidaus prekybai ar konkurencijai yra nežymi, tai vadinamoji *de minimis* doktrina. Tai yra kai susitarimai tarp įmonių, kurios užima mažą rinkos dalį ir turi nedidelę apyvartą, atitinka minimalios žalos padarymo taisyklės reikalavimus.³⁶ Remiantis EK pranešimu, konkurencijos ribojimas arba iškraipymas priklauso nuo konkrečių įmonių turimos rinkos dydžio.³⁷ Horizontalus ir mišrus susitarimas yra teisėtas, jei abi pasirašiusios šalys turi ne daugiau kaip 10 procentų rinkos. Vertikalų susitarimą sudarančios šalys privalo užimti ne daugiau kaip 15 procentų rinkos. Be įmonių turimos rinkos dydžio, susitarimą sudariusių įmonių suminė apyvarta neturi viršyti 200 milijonų eurų metinės prekių apyvartos. Įmonių susitarimai, asociacijų sprendimai ir suderinti veiksmai gali būti uždrausti, jei abu kriterijai yra patenkinti. Palankaus mažų ir vidutinių verslo įmonių vertinimo priežastimi yra EK pripažįstama šių įmonių svarba darbo vietų sukūrimo, inovacijų, ekonominio vystimosi kontekste, tačiau, kita vertus, šių įmonių patiriami kapitalo didinimo, informacijos prieinamumo sunkumai yra sąlygoti jų dydžio.³⁸

EB konkurencijos teisėje atsižvelgiama ir į socialines bei politines priežastis. Konkurencija gali būti aukojama, kai socialiniai kaštai yra per dideli, kai, pavyzdžiui, daugelis įmonių gali pasitraukti iš pramonės, esant pertekliniams gamybos pajėgumams, kas reikštų darbo vietų praradimą. EK patvirtino išimčių konkurencijos taisyklėms taikymą taip vadinamiems kriziniais karteliams (angl. – *crisis cartels*), tai yra susitarimams, kai įmonės abipusiškai mažina gamybos pajėgumus ir šis mažinimas yra

³⁴ *Ibid.*

³⁵ 2000 m. spalio 13 d. EK pranešimas - Vertikaliųjų apribojimų gairės, OJ, 2000, C 291, p. 1, 7 punktas.

³⁶ ETT 1969 m. liepos 9 d. sprendimas byloje 5/69, *Franz Völk v. S.P.R.L. Ets J. Vervaecke* [1969], ECR 295, 5-7 punktai.

³⁷ 2001 m. gruodžio 22 d. EK pranešimas dėl nedidelės svarbos susitarimų, kurie nežymiai riboja konkurenciją pagal EB steigimo sutarties 81 straipsnio 1 dalį (*de minimis*), OJ, 2001, C 368, p. 13, 7 punktas.

³⁸ *Cit.op.* 33, p. 17.

pastovaus pobūdžio, naudingas specializacijai ir įgyvendinamas tokiu būdu, kad yra minimaliai sumažinami socialiniai nedarbo kaštai, sąlygoti produkcijos apimčių mažinimo.³⁹ Net jei ilgalaikėje perspektyvoje pramonės restruktūrizavimas būtų naudingas, tačiau dėl politinių ir socialinių priežasčių valdžia gali stengtis išvengti kaštų artimiausiu laiku. Sprendimas *Ford/Volkswagen* byloje aiškiai parodo, kad EK be ekonominio efektyvumo svarsto ir kitus argumentus, vertindama horizontalius susitarimus. *Ford/Volkswagen* byloje EK pritaikė išimtį bendrai dviejų didelių automobilių gamintojų įmonei, kuri buvo įkurta vystyti daugiafunkcinių transporto priemonių gamybą. Labai abejotina, kad tiesiogiai vadovaujantis konkurencijos taisyklėmis ši bendra įmonė būtų įvertinta kaip nepažeidžianti konkurencijos nuostatų, kadangi abi įmonės turėjo pakankamai įgūdžių ir išteklių gaminti tokias transporto priemones atskirai.⁴⁰ EK byloje *Ford/Volkswagen* pabrėžė šio projekto sukuriamų darbo vietų skaičiaus ir pritraukiamų investicijų svarbą. EK pareiškė, kad projektas skatina harmoningą EB vystymąsi ir mažina regioninius skirtumus, kurie yra vienas iš svarbiausių EB steigimo sutarties tikslų. Projektas tęsia ES rinkos integraciją, priartindamas Portugaliją arčiau EB.⁴¹ Kitų priežasčių nei ekonominis efektyvumas vertinimas buvo patvirtintas ir byloje *Nestle-Perrier*, kurioje PIT pasisakė, kad nors EB susijungimų reglamentas⁴² pirmiausia skirtas konkurencijos klausimams, tai netrukdo EK vertinti socialinių koncentracijos padarinių, jei jie įtakoja užimtumo lygį ar sąlygas.⁴³

1.3. Konkurencijos apsaugos įstatymų įgyvendinimas.

Tiek JAV, tiek EB konkurencijos taisyklių įgyvendinimo veiksmai gali būti inicijuojami viešosios valdžios institucijų ir privačių asmenų. Abu konkurencijos įstatymų įgyvendinimo būdai sudaro dalį bendros įgyvendinimo sistemos ir jais siekiama tokių pačių tikslų: sulaukyti nuo konkurenciją ribojančios veiklos ir apsaugoti įmones bei vartotojus nuo šios veiklos ir šia veikla padarytos žalos.⁴⁴

³⁹ GOYDER, D.G. *EC Competition Law*. 2nd ed. Clarendon: Oxford University Press, 1993, p. 162.

⁴⁰ MOTTA, M. *Competition Policy. Theory and Practice*. New York: Cambridge University Press, 2004, p. 16.

⁴¹ EK 1992 m. gruodžio 23 d. sprendimas 93/49/EEC byloje Nr. IV/33.814 - *Ford Volkswagen*, OJ, 1993, L 20, p. 14, 36 punktas.

⁴² 1989 m. gruodžio 21 d. Tarybos reglamentas Nr. 4064/1989/EEB dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės, OJ, 1989, L 395, p. 1.

⁴³ PIT 1995 m. balandžio 27 d. sprendimas byloje T-12/93, *Comité Central d'Entreprise de la Société Anonyme Vittel and Comité d'Etablissement de Pierval and Fédération Générale Agroalimentaire v. Commission of the European Communities (Nestle-Perrier)* [1995], ECR II-1247, 39-40 punktai.

⁴⁴ 2005 m. gruodžio 19 d. EK Žalioji knyga - Ieškiniai dėl žalos, patirtos pažeidus EB antimonopolines taisykles, COM/2005/672, 1.1. straipsnis.

1.3.1. Viešas.

Viešo įgyvendinimo būdai JAV ir ES skiriasi. Pagal Reglamentą 1/2003⁴⁵ EK ir valstybių narių konkurencijos institucijos sudaro konkurencijos institucijų tinklą, kuris atsakingas už galiojančių EB konkurencijos taisyklių viešąjį įgyvendinimą. Užtikrinamos teisės aktų vykdymą, šios institucijos taip pat priima sprendimus, kuriuose nustatoma, kad įmonė pažeidė antimonopolinius teisės aktus, bei sprendimus, kuriais nustatomos baudos. ES lygmenyje visos viešo įgyvendinimo procedūros, tai yra tyrimas, derybos, sprendimas ir politinė peržiūra, yra priskirtos EK. EK turi pakankamai dideles savarankiškas galias, sprendama dėl pažeidimo pagrindo, baudų lygio ir baudos sumažinimo, esant amnestijos taikymui. EK yra kartu kaltintojas ir teisėjas: ji apjungia tyrimo, kaltinimo ir teisiamašias galias. JAV konkurencijos teisės terminais EK apjungia kaltintojo, teisėjo ir prisiekusiųjų funkcijas.⁴⁶ EK sprendimas gali būti skundžiamas PIT. Pažymėtina, kad PIT kartelių bylose linkęs apriboti savo gilią peržiūrą proceso klausimais, lyginant su pagrindų vertinimu. ETT nagrinėja apeliacinius skundus dėl PIT priimtų sprendimų, tačiau ETT peržiūri tik PIT ištirtų faktų teisinį įvertinimą ir išvadas, bet nenagrinėja pačių faktų ar įrodymų.⁴⁷ Valstybių narių ieškiniai prieš kitas valstybes nares ar prieš EB institucijas ir ieškiniai vienu EB institucijų prieš kitas nagrinėjami tik ETT. Nacionaliniu valstybių narių lygmeniu nacionaliniai teismai, atsižvelgiant į skirtingas teisės sistemas, nagrinėja skundus dėl nacionalinių konkurencijos institucijų sprendimų.

JAV federalinių konkurencijos įstatymų įgyvendinimo kompetenciją dalijasi Teisingumo departamento Konkurencijos skyrius ir Federalinė prekybos komisija. JAV Teisingumo departamentas yra vyriausybinių institucijų, turinti išplėstas galias tirti galimus Šermano akto 1 ir 2 dalių pažeidimus, bet neturinti įgaliojimų priimti sprendimus, pripažįstant pažeidimus ir skiriant sankcijas. Tam ieškiniai turi būti pateikti teismui. Taigi, priešingai nei EK, JAV Teisingumo departamentas privalo siekti teismo sprendimo, norėdamas užkirsti kelią Šermano akto 1 ir 2 dalių pažeidimui. Apygardų teismai gali paskirti baudas kompanijoms ir baudas bei įkalinimo bausmes asmenims. Federalinė prekybos komisija yra nepriklausoma institucija, reguliuojanti nesąžiningos prekybos veiksmus, ir skirtingai nuo Teisingumo departamento, galinčio atlikti tik tyrimo

⁴⁵ 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas Nr. 1/2003/EB dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo, OJ, 2003, L 1, p. 1.

⁴⁶ VAN BAEL, I. The Antitrust Settlement Practise of the EC Commission. *Common Market Law Review*. 1986, nr. 23, p. 61. (Cituojuama pagal VAN DEN BERGH, R. J.; CAMESASCA, P. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2006, p. 325.)

⁴⁷ ETT 1998 m. gegužės 28 d. sprendimas byloje C-8/95, *New Holland Ford Ltd v. Commission of the European Communities* [1998], ECR I-3175, 25-26 punktai.

ir kaltinimo funkcijas, taip pat turi teisiamąsias galias. Taigi Federalinė prekybos komisija apjungia kaltinimo ir teisiamąsias galias, tačiau Federalinės prekybos komisijos procedūroje yra įtvirtintas sudėtingas vidinis valdžių savitarpio priklausomybės principas (angl. – *checks and balances*). Tarptautinės bylos konkurencijos klausimais nagrinėjamos JAV federaliniuose teismuose.⁴⁸

1.3.2. Privatus.

Ne tik viešos institucijos, bet taip pat ir privačios šalys gali atlikti svarbų vaidmenį, įgyvendinant konkurencijos įstatymus. Privatus įgyvendinimas apima privačių šalių veiksmus civiliniuose teismuose pažeistoms teisėms apginti ir/arba žalos atlyginimui gauti. Reikalaujama žalos, patirtos dėl konkurencijos pažeidimo atlyginimo, privatūs asmenys prisideda, siekiant atgrasymo ir kompensacinių tikslų.

Teisę į žalos atlyginimą dėl EB konkurencijos teisės pažeidimo ETT aiškiai pripažino byloje *Crehan*.⁴⁹ ETT įtvirtino, kad teisė reikšti individualius ieškinius dėl žalos atlyginimo didina EB konkurencijos taisyklių veiksmingumą bei atgrasina nuo susitarimų bei veiksmų, kurie dabar yra paslėpti ir riboja ar iškraipo konkurenciją.⁵⁰ EB steigimo sutarties 81 ir 82 straipsnių visos dalys taikomos tiesiogiai ir ieškiniai dėl žalos pripažįstami EB konkurencinių teisės aktų vykdymo užtikrinimo sistemos dalimi. Privatus teisės aktų įgyvendinimas EB reiškia antimonopolinių teisės aktų taikymą civilinėse bylose nacionaliniuose valstybių narių teismuose.⁵¹ EB teisė reikalauja turėti veiksmingą sistemą ieškiniams dėl žalos, kilusios pažeidus antimonopolinius teisės aktus, pateikti, tačiau ši įstatymų sritis valstybėse narėse yra “visiškai neišplėtota” bei vyrauja traktavimo būdų “stulbinanti įvairovė”.⁵²

Šiuo požiūriu situacija ES ir JAV skiriasi. Kadangi įgyvendinimas ES iš esmės pagrįstas administraciniais aktais, privatus bylinėjimasis JAV įgyvendinimo sistemoje svarbų vaidmenį atlieka daug ilgesnį laiko tarpą. ES viešas konkurencijos taisyklių įgyvendinimas tradiciškai dominuoja tiek EB, tiek nacionalinėse teisės sistemose, o

⁴⁸ Plačiau apie viešą federalinių konkurencijos įstatymų įgyvendinimą JAV žiūrėti HOVENKAMP, H. *Federal Antitrust Policy: The Law of Competition and Its Practise*. 3rd ed. West Publishing Co., 2005, p. 592; BRODER, D. F. *A Guide to US Antitrust Law*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2005, p. 166.

⁴⁹ ETT 2001 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje C-453/99, *Courage Ltd v. Bernard Crehan and Bernard Crehan v. Courage Ltd and Others* [2001], ECR I-6297.

⁵⁰ *Ibid.*, 26-27 punktai.

⁵¹ 2005 m. gruodžio 19 d. EK Žalioji knyga - Ieškiniai dėl žalos, patirtos pažeidus EB antimonopolines taisykles, COM/2005/672, 1.1. straipsnis.

⁵² Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. [interaktyvus]. 2004, [žiūrėta 2007-03-21]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/comm/competition/antitrust/others/actions_for_damages/comparative_report_clean_en.pdf

privatūs asmenys atlieka pakankamai kuklų vaidmenį. Tuo tarpu JAV privatūs asmenys yra daug aktyvesni, kas nulemia tiek bylų skaičių, tiek bylų rūšis, kuriose atliekamas konkurencijos pažeidimo tyrimas.⁵³ Taigi, kai ES valstybėse narėse privatus konkurencijos teisės aktų įgyvendinimas yra “visiškai neišvystytas”, analizuojant situaciją JAV, matomas labai ryškus kontrastas. JAV maždaug 90 procentų konkurencijos teisės bylų tiek federaliniame, tiek valstijų lygmenyje yra bylinėjamosi privačiai. Teigiama, jog tai turėjo įtakos JAV konkurencijos taisyklių sėkmei.⁵⁴

Manoma, jog, nepaisant to, kokios specialios procedūrinės taisyklės ar kiti paprotiniai aspektai būtų pritaikyti, gali būti neišvengiama, jog ES privatus bylinėjimasis dėl konkurencijos teisės aktų pažeidimo bus stipriai įtakotas JAV sistemos.⁵⁵ Be to, Žalioji knyga tam, kad ieškinių dėl žalos pateikimas taptų paprastesnis ES, pasiūlė įvairius būdus, kurie vertinami, kaip per dažnai atkartojantys JAV konkurencijos įgyvendinimo režimą.⁵⁶ Žalioji knyga pradedama, deklaruojant poreikį išvengti problemų, kurios būdingos JAV sistemai, kuri yra dažnai suvokiama kaip skatinanti nepelnytą ar nepagrįstą bylinėjimąsi.⁵⁷ EK pabrėžia, jog nenori paskatinti bylinėjimosi kultūros (angl. – *litigation culture*) vystimosi, kaip tai yra JAV; greičiau ji nori paskatinti “konkurencijos kultūrą” (angl. – “*competition culture*”). EK pripažįsta, jog yra rizikos, kad privačių ieškinių dėl žalos drąsinimas gali atvesti į bylinėjimosi kultūrą ir padidinti nepelningų ieškinių riziką.⁵⁸ Žalioji knyga smerkia JAV sistemai būdingą stiprų skatinimą bylinėjimuisi, tai yra trigubos žalos atlyginimo galimybę, taisyklės dėl išlaidų, kai kiekviena šalis padengia savo išlaidas, taip pat grupės ieškinių procedūrinės taisyklės.⁵⁹

⁵³ EUROPEAN COMMISSION. The EU gets new competition powers for the 21st century. *Competition Policy Newsletter – special edition*. 2004, nr. 1. (Cituojuama pagal VAN DEN BERGH, R. J.; CAMESASCA, P. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2006, p. 325.

⁵⁴ JONES, A.; SUFRIN, B. *EC Competition Law*. 2nd ed. Oxford University Press, 2004, p. 1189.

⁵⁵ MARTIN, J. S. Private antitrust litigation in Europe: what fence is high enough to keep out the US litigation cowboy. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2007, nr. 28(1) [žiūrėta 2007-03-21], p. 2-7. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

⁵⁶ DIEMER, C. The Green Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, nr. 27(6) [žiūrėta 2007-03-21], p. 309-316. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

⁵⁷ 2005 m. gruodžio 19 d. EK darbinis dokumentas - European Commission Staff Working Paper, Annex to the Green Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules (COM/2005/672), SEC/2005/1732, 47 punktas.

⁵⁸ Commission consults on private enforcement of EU competition law. Ed. In *EU Focus* [interaktyvus]. 2006, nr. 181 [žiūrėta 2007-03-21], p. 2-3. Prieiga per internetą: <http://www.westlaw.com>; MARTIN, J. S. Private antitrust litigation in Europe: what fence is high enough to keep out the US litigation cowboy. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2007, nr. 28(1) [žiūrėta 2007-03-21], p. 2-7. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

⁵⁹ 2005 m. gruodžio 19 d. EK darbinis dokumentas - European Commission Staff Working Paper, Annex to the Green Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules (COM/2005/672), SEC/2005/1732, 46 punktas.

Konkurencijos taisyklių įgyvendinimo pasikeitimai ES po Reglamento 1/2003⁶⁰ įsigaliojimo padidino privačių asmenų galimybes, kadangi nacionaliniai teisėjai įgijo teises taikyti EB steigimo sutarties 81 straipsnį visa apimtimi. Tačiau privataus įgyvendinimo per nacionalinius teismus poveikis greičiausiai ir toliau gerokai atsiliks nuo privataus įgyvendinimo JAV.⁶¹ Svarbūs instituciniai skirtumai, esantys abiejose teisės sistemose, lemia tai, kad privatūs ieškiniai JAV yra daug patrauklesni.⁶² Pagrindinės įvardijamos kliūtys yra prieiga prie įrodymų, gynyba, kad įmonės, kurios teikia ieškinius dėl žalos atlyginimo gali paprasčiausiai pakelti kainas savo vartotojams, ir žalos nustatymas.⁶³

1.4. Sankcijos konkurencijos apsaugos sistemose JAV ir ES.

1.4.1. Sankcijų grupės, rūšys, griežtumas ir civiliniai nuostoliai.

Lyginant sankcijas už konkurencijos taisyklių pažeidimus JAV ir ES, pastebimi žymūs skirtumai, nagrinėjant konkurencijos pažeidėjų grupes, sankcijų rūšis, jų griežtumą bei civilinius nuostolius.

Pirmasis skirtumas pasireiškia tuo, kad EB konkurencijos teisė EK lygmenyje yra įgyvendinama, skiriant baudas įmonėms, o JAV konkurencijos teisėje tokios finansinės nuobaudos yra derinamos su baudomis bei įkalinimu asmenims. Taigi praktikoje EK, įgyvendindama konkurencijos taisykles, skiria baudas ūkio subjektams, kuriems yra priskiriamas pažeidimas.⁶⁴ Esant konkurencijos taisyklių pažeidimų, baudos gali būti skiriamos tik įmonėms. Situacija JAV skiriasi, kadangi konkurencijos teisė yra taip pat įgyvendinama baudžiamosios atsakomybės priemonėmis asmenims, įskaitant korporacijų direktorius, pareigūnus ir darbuotojus. Yra galimybė papildyti baudas asmeninėmis sankcijomis, skiriamomis atsakingiems už sprendimų priėmimą asmenims kompanijose.

⁶⁰ 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas Nr. 1/2003/EB dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo, OJ, 2003, L 1, p. 1.

⁶¹ VAN DEN BERGH, R. J.; CAMESASCA, P. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2006, p. 325.

⁶² Plačiau apie privatų konkurencijos taisyklių įgyvendinimą JAV žiūrėti HOVENKAMP, H. *Federal Antitrust Policy: The Law of Competition and Its Practise*. 3rd ed. West Publishing Co., 2005, p. 601; BRODER, D. F. *A Guide to US Antitrust Law*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2005, p. 182.

⁶³ Commission consults on private enforcement of EU competition law. Ed. In *EU Focus* [interaktyvus]. 2006, nr. 181 [žiūrėta 2007-03-21], p. 2-3. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

⁶⁴ EK praplėtė sąvokos “įmonė” turinį ir pažymėjo, kad įmonė nėra tapati juridinio asmens sąvokai. Sąvoka “įmonė” apima bet kurį subjektą, kuris užsiima ekonomine veikla, nors gali ir neturėti juridinio asmens statuso. Žiūrėti WHISH, R. *Competition Law*. 3rd ed. Butterworths, London, 1993, p. 188; EK 1986 m. balandžio 23 d. sprendimas 86/398/EEC byloje Nr. IV/31.149 - *Polypropylene*, OJ, 1986, L 230, p. 1, 99 punktas; EK 1992 m. spalio 27 d. sprendimas 92/521/EEC byloje Nr. IV/33.384 ir IV/33.378 - *Distribution of package tours during the 1990 World Cup*, OJ, 1992, L 326, p. 31, 43 punktas.

Tokios sankcijos gali apimti baudas, įkalinimą ar direktorių, įvykdžiusių konkurencijos teisės pažeidimą, diskvalifikaciją.

Antrasis skirtumas yra siejamas su sankcijų rūšimis. Baudos gali būti kriminalinės, civilinės ar administracinės. Kriminalinės baudos uždeda žymę, nes visuomenė moraliai pasmerkia konkretų elgesį. JAV sunkiausiems Šermano akto pažeidimams kaip kainų fiksavimas ir kainų klastojimas yra aiškiai būdingas toks pasmerkimas. Pats Šermano įstatymas nustato kriminalines bausmes. Baudos, tokiems pažeidimams skiriamos pagal EB konkurencijos teisę, nėra kriminalinio pobūdžio.⁶⁵ Paminėtina, kad kai kurių ES valstybių narių konkurencijos įstatymai taip pat numato kriminalines sankcijas, skiriamas tiek įmonėms, tiek atskiriems individams.⁶⁶ Paralelios administracinių sankcijų EB lygmenyje ir kriminalinių sankcijų valstybių narių lygmenyje nuostatos sukelia įtampą, nustatant kreipimūsi dėl amnestijos arba atleidimo nuo bausmės (angl. – *leniency*) patrauklumą bei tinkamą baudų lygį.⁶⁷

Trečias skirtumas yra sankcijų griežtumas. Pagal Reglamentą 1/2003⁶⁸ ES ūkio subjektams ar jų asociacijoms gali būti skiriamos piniginės baudos, siekiančios iki 10 procentų pasaulinės metinės įmonių, kurios pažeidžia kartelių draudimą, apyvartos. Šios baudos gali pasirodyti pakankamai aukštos iš pirmo žvilgsnio, tačiau visai įmanoma, kad jos nėra tinkamos atgrasinti nuo labai žalingų horizontalių susitarimų.⁶⁹ ES administracinės baudos, skirtos atskiroms kompanijoms, dalyvavusioms sunkiuose karteliuose, yra panašiam lygyje kaip ir JAV.⁷⁰ Tačiau baudos JAV yra griežtesnės, kadangi korporacijoms gresia sunkios kriminalinės baudos. Šermano įstatymo pirma dalis įtvirtina, kad kiekvienas asmuo, kuris sudarys neteisėtą susitarimą ar dalyvaus neteisėtame susiderinime ar sąmoksle, bus kaltinamas sunkaus nusikaltimo padarymu ir, esant apkaltinamajam nuosprendžiui, baudžiamas bauda, neviršijančia 10 milijonų JAV dolerių, esant korporacijai, o kitų asmenų atveju – 350 000 JAV dolerių arba laisvės atėmimo bausme, neviršijančia 3-jų metų, arba abiem bausmėmis teismo nuožiūra. Šermano įstatymo antroji dalis įtvirtina analogiškas sankcijas, esant apkaltinamajam nuosprendžiui. Po dviejų Šermano akto pataisų šiuo metu organizacijai gali būti paskirta

⁶⁵ 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas Nr. 1/2003/EB dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo, OJ, 2003, L 1, p. 1, 23(5) straipsnis.

⁶⁶ Pavyzdžiui, Vokietijos, Prancūzijos, Austrijos, Airijos įstatymai. Pažymėtina, jog Lietuvoje kriminalinių sankcijų už konkurencijos taisyklių pažeidimus nėra numatyta.

⁶⁷ VAN DEN BERGH, R. J.; CAMESASCA, P. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2006, p. 305.

⁶⁸ 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas Nr. 1/2003/EB dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo, OJ, 2003, L 1, p. 1.

⁶⁹ *Cit.op.* 67, p. 152.

⁷⁰ Didžiausia 497 mln. eurų bauda buvo skirta už piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi EK 2004 m. kovo 24 d. sprendime byloje Nr. COMP/C-3/37.792 - *Microsoft*, OJ, 2007, L 32, p. 3.

bauda, siekianti 100 mln. JAV dolerių arba alternatyvi suma, lygi dvigubam pažeidėjo pelno dydžiui, arba suma lygi dvigubam nukentėjusiųjų nuo bendrininkavimo nuostolių dydžiui. Pagal šią dvigubų pajamų/nuostolių formulę JAV Teisingumo departamento Konkurencijos skyrius yra paskyręs maksimalią 350 mln. JAV dolerių siekiančią kriminalinę baudą vienai kompanijai. Maksimali įkalinimo bausmės asmenims trukmė yra 10 metų ir bauda iki 1 mln. JAV dolerių dvigubo pajamų dydžio kartelių atveju arba dvigubo nukentėjusiųjų nuostolių dydžio. Pastaruoju metu JAV laisvės atėmimo bausmės, siekiant užtikrinti konkurenciją, skiriamos daug dažniau. 2000 m. - 2004 m. daugiau nei 80 konkurencijos pažeidėjų, įskaitant 18 užsienio valstybių piliečių tarptautinių kartelių bylose, buvo įkalinti kalėjime.

Ketvirtas skirtumas, lyginant ES su JAV, yra dar didesnis, kalbant apie civilinius nuostolius. JAV žalos už federalinės konkurencijos teisės pažeidimą atlyginimas yra automatiškai trigubinamas. Galimybė išieškoti trigubą atlyginimą už nuostolius privačiais konkurencijos ieškiniiais, beje, paskatinusi pažeidėjų pinigų pervedimus neteisėtos verslo praktikos aukoms, yra įtvirtinta Kleitono įstatymo 4 dalyje. Nukentėjusioji šalis gali reikalauti kompensacijos, tris kartus viršijančios patirtus nuostolius, bei advokato paslaugų atlyginimo. Tai yra nusistovėjusi praktika tiek federaliniame, tiek atskirų valstijų lygmenyje. Prisiekusieji sprendžia dėl priteisiamos sumos, kurią teismas po to patrigubina.⁷¹ EB tai yra pakankamai naujas reiškinys, aptinkamas tik atskirų ES valstybių narių lygmenyje.⁷² Nors EK nesiūlo trigubo žalos atlyginimo galimybės, kad sukurtų pakankamai iniciatyvų reikšti ieškinius dėl rimčiausių pažeidimų, EK siūlo diskusijas dėl žalos atlyginimo padvigubinimo kartelių bylose.⁷³ Dvigubas žalos atlyginimas galėtų būti automatiškas arba priklausomai nuo bylą nagrinėjančio teismo sprendimo.

Tiek pagal JAV, tiek pagal ES konkurencijos teisę sunkiausios baudos yra skiriamos labai rimtiems pažeidimams, kurie daro esminę žalą vartotojams. Tai yra sunkūs karteliai kaip kainų fiksavimas, rinkų pasidalijimas ir susitarimai konkursuose (angl. – *bid rigging*). Apskritai, jei sankcijos yra per mažos, tikėtina, kad iš konkurencijos taisyklių pažeidimo gauta nauda gali būti didesnė nei įstatymų pažeidimo kaina, todėl atgrasinimo priemonė bus nerezultatyvi. Taip pat atgrasymas bus neefektyvus, jei kompanijos finansinės galimybės yra nepakankamos sumokėti paskirtą baudą, tokiu

⁷¹ Plačiau apie nuostolių, patirtų dėl konkurencijos taisyklių pažeidimų, atlyginimą JAV žiūrėti HOVENKAMP, H. *Federal Antitrust Policy: The Law of Competition and Its Practise*. 3rd ed. West Publishing Co., 2005, p. 652.

⁷² Pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės, Vokietijos konkurencijos teisėje.

⁷³ Commission consults on private enforcement of EU competition law. Ed. In *EU Focus* [interaktyvus]. 2006, nr. 181 [žiūrėta 2007-03-21], p. 2-3. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

atveju įkalinimas gali būti svarstomas kaip teisių gynimo priemonė. Vertinant sankcijas atitaisomuoju (angl. – *corrective*) požiūriu, tai yra kompensacijų būdu, ir proporcingo teisingumo prasme, pažymėtina, kad optimalios sankcijos turėtų tiek atgrasinti nuo gerovę mažinančių konkurenciją ribojančių veiksmų, tiek atitikti teisingumo ir proporcingumo reikalavimus.

1.4.2. Amnestijos programos.

Viešoms įgyvendinimo institucijoms labai dažnai pritrūksta įrodymų tam, kad įrodytų konkurencijos taisyklių pažeidimą. Tai ypač kelia susirūpinimą tokių sunkių kartelių kaip kainų fiksavimo ir rinkos pasidalijimo susitarimų atveju, kurie sąlygoja padidėjusias kainas ir sumažėjusias pasirinkimo galimybes vartotojams be susigrąžinimo privalumų. Amnestijos (angl. – *leniency*) programų tikslas yra padidinti išaiškinimų koeficientą, užtikrinant palankų elgesį įmonėms, kurios nori informuoti konkurencijos institucijas apie rimtus pažeidimus ir nutraukti savo dalyvavimą šiuose slaptuose karteliuose.

JAV Teisingumo departamento Konkurencijos skyrius, siekdamas padidinti galimybes išaiškinti ir nubausti slaptus kartelius, pradėjo amnestijos programą 1978 m. Skirtingai EK amnestijos programą pradėjo 1996 m. ir, nepaisant jau tuo metu žinomos JAV patirties, EB amnestijos programa prasidėjo labai nedrąsiai.

Šiuo metu JAV turi būti patenkintos šešios sąlygos, norint, kad amnestija būtų patvirtinta prieš pradėdant tyrimą. Pirma, Konkurencijos skyrius neturi būti gavęs informacijos apie neteisėtą veiklą iš jokių kitų šaltinių. Antra, korporacija ėmėsi skubių ir efektyvių veiksmų, siekdama sustabdyti savo dalyvavimą veikloje. Trečia, korporacija praneša apie įstatymų pažeidimus atvirai ir išsamiai bei sutinka visapusiškai bendradarbiauti. Ketvirta, prisipažinimas yra tikrai kolektyvinis. Jei korporacija atitinka automatiškos amnestijos reikalavimus, visi bendradarbiaujantys pareigūnai, direktoriai ir darbuotojai vienodai apsaugomi nuo baudžiamojo persekiojimo. Penkta, korporacija suteikia restituciją nukentėjusioms šalims, kur tai yra įmanoma. Šešta, korporacija neprivertė kitos šalies dalyvauti neteisėtoje veikloje ir aiškiai nebuvo lyderis ar veiklos pradininkas. Amnestija taip pat gali būti patvirtinta, kai tyrimas jau yra prasidėjęs, korporacijai, kuri kreipiasi pirma tuo metu, kai Konkurencijos skyrius dar neturi įrodymų, kurie patvirtintų kaltinamąjį nuosprendį ir amnestijos patvirtinimas yra sąžiningas kitų atžvilgiu. Šiuo atveju bus taikomos antra - penkta sąlygos.⁷⁴ Pažymėtina, kad JAV konkurencijos teisė nereikalauja, kad pareiškėjas atitiktų visus įrodymų naštos

⁷⁴ 1993 m. spalio 8 d. JAV Teisingumo departamento gairės - Corporate Leniency Policy.

reikalavimus tam, kad sąlyginai būtų priimtas į JAV Teisingumo departamento programą, tačiau apie neteisėtą veiklą turi būti pranešta atvirai ir išsamiai.⁷⁵

EK atleis ūkio subjektą nuo baudos, jei ūkio subjektas bus pirmas, kuris pateiks įrodymų, kurie įgalintų EK priimti sprendimą pradėti tyrimą. Dažniausiai tai turėtų būti netikėtas tyrimas, dar vadinamas “reidu auštant” (angl. – *dawn raid*).⁷⁶ Arba turėtų įgalinti EK surasti EB steigimo sutarties 81 straipsnio pažeidimą. Nuo baudos bus atleidžiama tik, jei pateikimo metu EK neturėjo pakankamai įrodymų pradėti vieną iš tų veiksmų. Įmonė gaus sąlyginį pilno atleidimo patvirtinimą iš karto, kai tik atskleis reikalingus įrodymus. Sąlyginis atleidimas bus patvirtintas procedūros pabaigoje, jei įmonė įvykdo tris papildomus reikalavimus. Pirma, įmonė privalo pilnai ir nenutrūkstamai bendradarbiauti su EK. Antra, įmonė turi būti nutraukusi savo dalyvavimą kartelyje tuo metu, kai pateikia reikalaujamus įrodymus. Trečia, įmonė neturi būti dariusi spaudimo kitoms įmonėms dalyvauti kartelyje.⁷⁷

ES naujovė, kurios nėra JAV amnestijos programoje yra slankioji skalė (angl. – *sliding scale*), pagal kurią kompanijos, kurios neatitinka reikalavimų pilnai amnestijai, gali vis vien pretenduoti į baudų sumažinimą nuo 20 iki 50 procentų.⁷⁸ Priešingai JAV “laimėtoju tenka viskas” (angl. – “*winner takes all*”) požiūriui, ūkio subjektams gali būti sumažintos baudos, jei jie pateikia įtariamam pažeidimui svarių (angl. - *significant added value*) įrodymų ir sustabdo savo dalyvavimą kartelyje ne vėliau nei pateikia įrodymus. Maksimaliai baudos gali būti sumažintos iki 50 procentų. Laikas yra lemiantis kriterijus, kadangi pirmoji sutinkanti bendradarbiauti įmonė gali gauti baudų sumažinimą nuo 30 iki 50 procentų, antroji gali tikėtis sumažinimo nuo 20 iki 30 procentų, o sumažinimas visoms likusioms įmonėms neviršys 20 procentų. Tikslus baudos sumažinimo procentas priklausys nuo pateiktų įrodymų prigimties. EK prioritetą teikia įrodymams iš su faktais susijusio laikotarpio, lyginant su vėliau nustatytais ar netiesioginiais įrodymais. Taip pat svarbūs yra bendradarbiavimo su EK apimtis bei tęstinumas.

Pažymėtinas Lietuvos amnestijos programos ypatumas, įtvirtintas Konkurencijos įstatymo 43(2) straipsnyje, yra atleidimo nuo baudmės taikymas taip pat ir piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi atvejams. Tačiau praktinių pavyzdžių iki šiol nėra buvę.⁷⁹

⁷⁵ VAN DEN BERGH, R. J.; CAMESASCA, P. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2006, p. 310.

⁷⁶ *Ibid.*, p. 310.

⁷⁷ *Ibid.*, p. 310.

⁷⁸ 2002 m. vasario 19 d. EK pranešimas - Commission notice on immunity from fines and reduction of fines in cartel cases, OJ, 2002, C 45, p. 3. Pastaba: 2006 m. gruodžio 12 d. EK paskelbė atnaujintą pranešimą - Commission notice on immunity from fines and reduction of fines in cartel cases, OJ, 2006, C 298, p. 17.

⁷⁹ KESERAUSKAS, Š. Chapter 10B: Lithuania. Vilnius, 2006, p. 66.

II DALIS. DRAUDŽIAMŲ SUSITARIMŲ VERTINIMO JAV IR ES LYGINAMOJI ANALIZĖ.

JAV Šermano akto 1 dalis, taikoma draudžiamų susitarimų bylose, įtvirtina, kad neteisėtas yra kiekvienas susitarimas, susiderinimas trestų forma ar kitu būdu, ar sąmokslas, kurie riboja prekybą ar verslą tarp kelių valstijų ar su užsienio valstybėmis.

Pagal EB steigimo sutarties 81(1) straipsnį kaip nesuderinami su bendrąja rinka yra draudžiami visi įmonių susitarimai, įmonių asociacijų sprendimai ir suderinti veiksmai, kurie gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą ir kurių tikslas ar padarinys yra konkurencijos trukdymas, ribojimas arba iškreipymas bendrojoje rinkoje.

Lyginant horizontalių susitarimų reguliavimą JAV ir ES, JAV gairės vadovaujasi iš esmės panašia į EB vertinimo bendra struktūra, tačiau reguliavimui JAV būdingas mažesnis dėmesys atskiroms konkurentų bendradarbiavimo rūšims.⁸⁰ Apskritai tiek ES, tiek JAV reguliatoriai atlieka lanksčią analizę, kuri skiriasi koncentracija ir detalėmis, priklausomai nuo susitarimo prigimties ir rinkos aplinkybių.⁸¹ Vertikalius susitarimus JAV konkurencijos institucijos vertina iš esmės skirtingai, lyginant su ES institucijomis.

2.1. JAV *rule of reason* vertinimo ir EB steigimo sutarties 81(1) ir (3) straipsnio santykis.

JAV pagal Šermano akto 1 dalį skiriami susitarimai, kurie laikomi savaimė neteisėtais arba neteisėtais *per se*, ir susitarimai, kurie turi būti vertinami *rule of reason* pagrindu.⁸² Susitarimai neteisėti *per se* yra, pavyzdžiui, akivaizdžiai konkurenciją ribojantys horizontalūs susitarimai dėl kainų fiksavimo,⁸³ rinkos pasidalijimo,⁸⁴ boikotai. Susitarimų, neteisėtų *per se*, atveju, paties susitarimo įrodymas yra pakankamas be detalesnio rinkos tyrimo. Susitarimų, kurie turi būti vertinami *rule of reason* pagrindu, atveju yra būtina įvertinti faktinius ir tikėtinius padarinius, atsižvelgiant į rinkos sąlygas.⁸⁵ JAV *rule of reason* turinys yra grynai ekonominis, tai yra, jeigu susitarimas labiau skatina

⁸⁰ 2000 m. balandžio mėn. Federalinės prekybos komisijos ir JAV Teisingumo departamento gairės - Antitrust Guidelines for Collaborations Among Competitors (U.S. Horizontal Guidelines), 3.32-3.35 punktai.

⁸¹ VAN DEN BERGH, R. J.; CAMESASCA, P. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2006, p. 189.

⁸² *Rule of reason* kartais verčiama į lietuvių kalbą kaip "protingumo taisyklė".

⁸³ JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 273, *US v. Trenton Potteries Co.* [1927], U.S. 392.

⁸⁴ JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 405, *US v. Topco Associates* [1972], U.S. 596.

⁸⁵ CRAIG, P.; DE BURCA, G. *EU Law – Text, Cases and Materials*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2003, p. 952–953.

konkurenciją (didina ekonominį efektyvumą ir tokiu būdu suteikia naudą vartotojui), negu ją varžo, – jis nebus draudžiamas.

JAV šiuo metu vyrauja požiūris, kurį detaliau Federalinė prekybos komisija išdėstė vienoje paskutiniųjų bylų šiuo aspektu *Polygram (the Three Tenors)*.⁸⁶ Šiame sprendime Federalinė prekybos komisija atskyrė susitarimus, kurie yra akivaizdžiai žalingi ir dėl to yra “iš prigimties įtartini” (angl. – “*inherently suspect*”),⁸⁷ ir tuos, kurie nėra akivaizdžiai žalingi. Pirmieji dažnai be ilgų svarstymų gali būti pasmerkiami. Siekdama įvertinti antruosius, Federalinė prekybos komisija privalo atlikti visapusišką rinkos tyrimą. Taigi pirmiausia turi būti nustatyta, ar kaip susitarimo pasekmė yra konkurencijos apribojimo galimybė. Jei atsakymas yra teigiamas, toliau vertinama, ar yra konkurenciją skatinantis poveikis, kuris galbūt galėtų atsverti konkurenciją ribojantį poveikį.⁸⁸

Lyginant JAV ir ES draudžiamų susitarimų reguliavimo sistemas, pažymėtina, kad šių konkurencijos apsaugos sistemų reguliavimo dalykas iš esmės sutampa, tačiau skiriasi draudžiamų susitarimų reguliavimo metodai.⁸⁹ EB yra įtvirtintas išimties institutas, kuris neegzistuoja JAV. EB steigimo sutarties 81(3) straipsnis įtvirtina išimtį bendrajai draudžiamų susitarimų, sprendimų ir suderintų veiksmų taisyklei. Remiantis EB steigimo sutarties 81(3) straipsniu, 81(1) straipsnio nuostatos gali būti paskelbtos netaikytinomis, jei tenkinamos dvi teigiamos sąlygos. Tai yra, jei įmonių susitarimai, įmonių asociacijų sprendimai, suderinti veiksmai arba jų rūšys padeda tobulinti prekių gamybą ir paskirstymą arba skatinti technikos ir ekonomikos pažangą, ir tai kartu sudaro sąlygas vartotojams sąžiningai dalytis gaunama nauda. Taigi įmonių susitarimai, įmonių asociacijų sprendimai ir suderinti veiksmai privalo pagerinti padėtį ir duoti naudos vartotojams. EB steigimo sutarties 81(3) straipsnis nustato ir dvi neigiamas sąlygas, kurios turi būti tenkinamos kartu su teigiamomis sąlygomis, kad 81(1) straipsnio nuostatos būtų paskelbtos netaikytinomis. Taigi įmonių susitarimai, įmonių asociacijų sprendimai, suderinti veiksmai arba jų rūšys neturi nustatyti atitinkamoms įmonėms jokių

⁸⁶ Federalinės prekybos komisijos 2003 m. liepos 24 d. sprendimas byloje *Matter of Polygram Holding, Inc.* [2003], FTC LEXIS 120. Federalinės prekybos komisijos sprendimui ir analitiniam vertinimui pritarė JAV Kolumbijos apygardos (D.C.) apskrities apeliacinis teismas sprendime byloje Nr. 416, *Polygram Holding, Inc. v. FTC* [2005], F.3d 29.

⁸⁷ Pažymėtina, kad Kolumbijos apygardos apeliacinis teismas pabrėžė, kad nors Federalinė prekybos komisija naudojo sąvoką “iš prigimties įtartini”, paneigiama neteisėtumo prezumpcija kyla nebūtinai iš ko nors įgimto verslo praktikoje, tačiau iš artimo šeimyninio įtartinės veiklos panašumo į veiksmus, kurie teismo jau yra pripažinti kenkiantys vartotojų gerovei.

⁸⁸ ROBERTSON, B. What is a restriction of competition? The implications of the CFI’s judgment in O2 Germany and the rule of reason. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2007, nr. 28(4) [žiūrėta 2007-03-21], p. 252-263. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

⁸⁹ NORKUS, I. Draudžiami susitarimai pagal Europos Bendrijos konkurencijos teisę: daktaro disertacijos santrauka [interaktyvus]. 2001, [žiūrėta 2006-04-01], p. 16. Prieiga per internetą: <<http://www.norcous.lt/index.php/pageid/74>>.

apribojimų, nebūtinų šiems tikslams pasiekti, bei neturi suteikti tokioms įmonėms galimybės panaikinti konkurenciją didelei atitinkamų produktų daliai. Taigi neigiamos sąlygos įtvirtina, kad įmonių susitarimai, įmonių asociacijų sprendimai, suderinti veiksmai arba jų rūšys negali riboti konkurencijos.⁹⁰

Konkurenciją ribojančių susitarimų galutinis poveikis rinkai tam tikrais atvejais gali būti naudingas. EB taikomas platesnio draudimo arba absoliutaus reguliavimo būdas, kai susitarimas yra draudžiamas, jeigu jis nors kiek riboja konkurenciją, tačiau, jeigu toks susitarimas skatina techninę, ekonominę, socialinę pažangą ir yra naudingas vartotojui, jam gali būti suteikta išimtis. JAV, kur nėra išimties instituto, sąvoka “riboja konkurenciją” aiškinama siauriau, į ją neįtraukiant susitarimų, kurie formaliai varžo konkurenciją, tačiau *de facto* ją labiau skatina.⁹¹

Doktrinoje yra keliamas klausimas, kokia apimtimi EB galėtų vadovautis JAV vertinimais, skiriant *rule of reason* ir *per se* taisykles. Taip pat kvestionuojama, ar EB apskritai turėtų būti taikoma *rule of reason* taisyklė, kadangi EB steigimo sutartis 81(3) straipsnyje įtvirtina išimčių mechanizmą, ir susitarimai, kurie riboja konkurenciją gali būti pripažinti teisėtais po ekonominių tyrimų, pritaikant išimtis. JAV tokių išimtinių nuostatų nėra, todėl yra poreikis specialiai *rule of reason* analizei.⁹²

JAV požiūris į susitarimų, kurie nėra “iš prigimties įtartini”, analizę yra iš esmės identiškas susitarimų, turinčių ribojančių poveikį, tyrimui pagal EB steigimo sutarties 81(1) straipsnį.⁹³ JAV tokie susitarimai negali būti uždrausti be išsamaus jų esamo ir galimo konkurenciją skatinančio ir ribojančio poveikio ekonominio tyrimo. Doktrinoje pateikiamos nuomonės, kad šiuo požiūriu taip pat turėtų būti vadovaujama, vertinant susitarimus pagal EB steigimo sutarties 81(1) straipsnį.⁹⁴

Rule of reason pasirodymą ES konkurencijos teisėje taip pat patvirtina argumentai iš ETT ir PIT bylų. Reikalavimas pasverti konkurenciją skatinančią ir ribojančią poveikį pagal EB steigimo sutarties 81(1) išplaukia ir iš ETT sprendimo byloje *Société Technique*

⁹⁰ Plačiau apie EB steigimo sutarties 81 straipsnio vertinimą žiūrėti JONES, A.; SUFRIN, B. *EC Competition Law*. 2nd ed. Oxford University Press, 2004, p. 101.

⁹¹ NORKUS, I. Draudžiami susitarimai pagal Europos Bendrijos konkurencijos teisę: daktaro disertacijos santrauka [interaktyvus]. 2001, [žiūrėta 2006-04-01], p. 16. Prieiga per internetą: <<http://www.norcous.lt/index.php/pageid/74>>.

⁹² CRAIG, P.; DE BURCA, G. *EU Law – Text, Cases and Materials*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2003, p. 952.

⁹³ Federalinės prekybos komisijos 2003 m. liepos 24 d. sprendimas byloje *Matter of Polygram Holding, Inc.* [2003], FTC LEXIS 120. Federalinės prekybos komisijos sprendimui ir analitiniam vertinimui pritarė JAV Kolumbijos apygardos (D.C.) apskrities apeliacinis teismas sprendime byloje Nr. 416, *Polygram Holding, Inc. v. FTC* [2005], F.3d 29.

⁹⁴ ROBERTSON, B. What is a restriction of competition? The implications of the CFI’s judgment in O2 Germany and the rule of reason. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2007, nr. 28(4) [žiūrėta 2007-03-21], p. 252-263. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

*Minière*⁹⁵ bei vienoje naujausių PIT bylų *O2 Germany*.⁹⁶ Tiksliau tai yra reikalavimo, kad konkurencinė padėtis po susitarimo būtų lyginama su situacija be susitarimo, pasekmė. JAV *rule of reason* analizėje pagrindinis dėmesys skiriamas konkurencijos padėčiai, esant susitarimui, bei lyginama su situacija be susitarimo. Pagrindinis klausimas yra, ar susitarimas pažeidžia konkurenciją, didindamas galimybę ar ketinimus pelningai pakelti kainas ar sumažinti pajėgumus, kokybę, paslaugas ar inovacijas, kas vyrautų, nesant susitarimo.⁹⁷ Pagal EB konkurencijos teisę susitarimai, kurių tikslas yra sunkūs konkurencijos suvaržymai, yra laikomi neteisėtais *per se*. Tokiose bylose kaip PIT nustatė byloje *European Night Services*⁹⁸ konkurencijos suvaržymai gali būti pasverti su tvirtinamais konkurenciją skatinančiais veiksniais EB steigimo sutarties 81(3) straipsnio kontekste. Ar efektyvumas gali būti nustatytas pagal EB steigimo sutarties 81(1) straipsnį, o ne tik pagal 81(3) straipsnį, vertinant susitarimus, kurie varžo konkurenciją, yra palikta spręsti PIT ir ETT, tačiau tuo būdu paliekant *rule of reason* vertinimo galimybę.⁹⁹

Reglamentas Nr. 1/2003¹⁰⁰ atgaivino debatus ES dėl JAV *rule of reason* vertinimo taikymo galimybės. Pagal seną įgyvendinimo tvarką galios pritaikyti išimtį buvo sukoncentruotos EK rankose, todėl tai lėmė arba *rule of reason* vertinimo atmetimą *in toto* arba tokio vertinimo poveikio keturioms 81(3) straipsnio sąlygoms mažinimą. Kadangi šiuo metu tiek konkurenciją ribojančio poveikio nustatymas, tiek efektyvumo vertinimas atliekamas tos pačios institucijos, praktinė skirtumo tarp draudimo ir išimties svarba išnyksta. Iš tikrųjų pagal JAV konkurencijos teisę visų susijusių faktų bendras nustatymas apima vertinimą, kas pagal EB teisę būtų tyrimo pagal EB steigimo sutarties 81(3) straipsnį dalimi.¹⁰¹ Atlikusios būtina konkurentų susitarimo visapusiško konkurencinio poveikio nustatymą, JAV konkurencijos institucijos taip pat svarsto, ar žinomas naudingumas būtų pakankamas atsverti susitarimo žalos vartotojams

⁹⁵ ETT 1966 m. birželio 30 d. sprendimas byloje 56/65, *Société Technique Minière (L.T.M.) v. Maschinenbau Ulm GmbH (M.B.U.)* [1966], ECR 235, 249-250 punktai.

⁹⁶ PIT 2006 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje T-328/03, *O2 (Germany) GmbH & Co. OHG v. Commission of the European Communities* [2006], ECR.

⁹⁷ 2000 m. balandžio mėn. Federalinės prekybos komisijos ir JAV Teisingumo departamento gairės - Antitrust Guidelines for Collaborations Among Competitors (U.S. Horizontal Guidelines), p.10.

⁹⁸ PIT 1998 m. rugsėjo 15 d. sprendimas sujungtose bylose T-374/94, T-375/94, T-384/94 ir T-388/94, *European Night Services Ltd (ENS), Eurostar (UK) Ltd, formerly European Passenger Services Ltd (EPS), Union internationale des chemins de fer (UIC), NV Nederlandse Spoorwegen (NS) and Société nationale des chemins de fer français (SNCF) v. Commission of the European Communities (European Night Services Ltd. and others v. Commission)* [1998], ECR II-3141, 136 punktas.

⁹⁹ RITTER, L.; BRAUN, W.D.; RAWLINSON, F. *European Competition Law: A practitioner's Guide*. 2nd ed. Kluwer Law International, 2000, p. 103-104; BLACK, O. *Per Se Rules and Rules of Reason: What are They*. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 1997, nr. 18 [žiūrėta 2007-03-21], p. 145. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

¹⁰⁰ 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas Nr. 1/2003/EB dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo, OJ, 2003, L 1, p. 1.

¹⁰¹ 2000 m. balandžio mėn. Federalinės prekybos komisijos ir JAV Teisingumo departamento gairės - Antitrust Guidelines for Collaborations Among Competitors (U.S. Horizontal Guidelines), 3.36 punktas.

galimybe.¹⁰² Taip pat ES ginčijamas elgesys bus uždraustas kaip ribojantis konkurenciją, jei įgyvendinančios institucijos manymu, truks gelbėjančių teigiamų savybių, reikalingu visapusiško tyrimo reikalavimų patenkinimui. Pardolesi žodžiais: “Dar ne *rule of reason*, bet svarbus žingsnis ta kryptimi”.¹⁰³

Vienas iš doktrinoje pateikiamų JAV *rule of reason* vertinimo taikymo EB steigimo sutarties 81(1) straipsnio interpretacijai prieštaravimų yra argumentas, kad Šermano akto ir EB steigimo sutarties 81(1) straipsnio tekstai skiriasi. Šermano aktas neišskiria veiksmų, ribojančių konkurenciją, sąrašo, kas pateikiama EB steigimo sutarties 81(1) straipsnyje.¹⁰⁴ Šermano akte taip pat nėra “išsišakojimo”, kuris matomas EB steigimo sutarties 81 straipsnio (1) ir (3) dalyse.¹⁰⁵ Todėl yra ginčijamas šių normų panašumas.¹⁰⁶

Vis dėlto doktrinoje yra nuomonių, kad šis prieštaravimas yra nepagrįstas. Nepaneigiama, kad Šermano akto 1 dalis ir EB steigimo sutarties 81 straipsnis lingvistiniu požiūriu skiriasi. Tačiau, kai interpretuojant EB steigimo sutarties 81(1) straipsnį, vadovaujamosi ekonominiu požiūriu, jo tikslai yra identiški Šermano akto 1 dalies siekiui. Abi nuostatos draudžia konkurenciją ribojančius susitarimus. Žinoma, skirtingos konkurenciją kontroliuojančios institucijos gali turėti skirtingas nuomones dėl to, ar atskiri susitarimų tipai varžo konkurenciją. Pavyzdžiui, kaip pažymi Manzini, JAV teismai pateisina vertikalų perpardavimo kainų nustatymą kaip teisėtus veiksmus, kurie yra draudžiami pagal EB teisę.¹⁰⁷ Tačiau šie skirtumai nėra skirtingų JAV ir EB teisės aktų tekstų pasekmė.¹⁰⁸ Pabrėžtina, kad skirtingi JAV ir EB vertinimai neišplaukia iš fakto, kad EB steigimo sutarties 81 straipsnyje pateikiamas konkurenciją ribojančių susitarimų rūšių sąrašas, kurio nėra Šermano akte. Tai būtų pagrindas realiam skirtumui, jei pagal EB teisę išvardinto susitarimų rūšys būtų automatiškai draudžiamos, nepaisant to, ar faktiškai jie turėtų ribojantį poveikį. Manzini teigia, kad EB steigimo sutarties 81(1)

¹⁰² 2000 m. balandžio mėn. Federalinės prekybos komisijos ir JAV Teisingumo departamento gairės - Antitrust Guidelines for Collaborations Among Competitors (U.S. Horizontal Guidelines), 3.37 punktas.

¹⁰³ PARDOLESI, R. Modernization: The ‘New Mantra’ of Trans-Atlantic Competition Law. Kalba Harvardo universitete. [interaktyvus]. 2005, [žiūrėta 2007-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.law-economics.net/public/Boston%20speech%20revised%2007-02.pdf>>.

¹⁰⁴ Pavyzdžiui, MANZINI, P. The European Rule of Reason-Crossing the Sea of Doubt. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2002, nr. 23(8) [žiūrėta 2007-03-21], p. 392-399. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

¹⁰⁵ WHISH, R. *Competition Law*. 5th ed. London: Butterworths, 2003, p. 112.

¹⁰⁶ ROBERTSON, B. What is a restriction of competition? The implications of the CFI’s judgment in O2 Germany and the rule of reason. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2007, nr. 28(4) [žiūrėta 2007-03-21], p. 252-263. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

¹⁰⁷ MANZINI, P. The European Rule of Reason-Crossing the Sea of Doubt. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2002, nr. 23(8) [žiūrėta 2007-03-21], p. 392-399. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

¹⁰⁸ *Cit.op.* 106.

straipsnis skirtingai nuo Šermano akto 1 dalies išskiria nebaigtinį, tačiau svarbų sąrašą veiksmų, ribojančių konkurenciją ir jokių būdu nepateisinamų. Todėl teisinė sąrašo reikšmė yra aiškiai skirtinga nuo Šermano akto nuostatos.¹⁰⁹ Tačiau ETT įtvirtino, kad susitarimai, kurie neturi tikslo riboti konkurenciją, negali būti laikomi *a priori* kaip turintys ribojantį poveikį. Tai vienodai taikoma visoms susitarimų rūšims, išvardintoms EB steigimo sutarties 81(1) straipsnio (a)-(e) punktuose. Susitarimai, išvardinti EB steigimo sutarties 81(1) straipsnio (a)-(c) punktuose, tai yra kainų nustatymas, gamybos ribojimas ir rinkų pasidalijimas, yra sunkūs apribojimai (angl. – *hardcore restrictions*) ir dažniausiai bus preziumuojami kaip turintys konkurenciją ribojantį tikslą ir todėl draudžiami pagal EB steigimo sutarties 81(1) straipsnį be poreikio jų poveikio analizei.¹¹⁰ Galbūt todėl PIT byloje *Montedipe v. Commission* patarė, kad EB steigimo sutarties 81(1) straipsnio (a)-(c) punktai nustatė pažeidimų, draudžiamų *per se*, rūšis.¹¹¹ PIT įtvirtino, kad EB steigimo sutarties 81(1) straipsnio (a)-(c) punktų pažeidimai yra aiškūs ir todėl paneigia *rule of reason* taikymą, jei būtų laikoma, kad tokia taisyklė yra taikoma EB konkurencijos teisėje, kadangi tuo atveju tai turi būti laikoma pažeidimais *per se*.

Vis dėlto iš esmės tai nesiskiria nuo JAV požiūrio, pagal kurį šie susitarimai lygiai taip pat būtų vertinami kaip “iš prigimties įtartini”. Faktas, kad šie susitarimai yra manomi kaip pažeidžiantys EB steigimo sutarties 81 straipsnį, išplaukia iš šių susitarimų prigimties, o ne iš EB steigimo sutarties teksto. Tai įrodo faktas, kad susitarimai, kurie yra įtvirtinti EB steigimo sutarties 81(1) straipsnio (d)-(e) punktuose, ir kuriais remiantis lygiaverčiams sandoriams su kitais prekybos partneriais yra taikomos nevienodos sąlygos, bei sutartys sudaromos tik kitoms šalims priimant papildomus išsipareigojimus, kurių pobūdis arba komercinė paskirtis neturi nieko bendra su tokių sutarčių dalyku, nėra automatiškai laikomi kaip ribojantys konkurenciją. Iš tikrųjų, ūkio subjektai, kurie nėra dominuojantys, retai turi nerimauti dėl šių susitarimų. EB steigimo sutarties 81(1) straipsnio (d)-(e) punktuose nurodyti susitarimai leidžia suprasti, kad jie negali būti suprantami kaip sukuriantys *per se* apribojimus.¹¹²

Taip pat tiesa yra tai, kad siūlomas vertinimas sumažina EB steigimo sutarties 81(3) straipsnio vaidmenį ir EB steigimo sutarties 81 straipsnio išsišakojimo reikšmę. PIT

¹⁰⁹ MANZINI, P. The European Rule of Reason-Crossing the Sea of Doubt. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2002, nr. 23(8) [žiūrėta 2007-03-21], p. 392-399. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

¹¹⁰ ROBERTSON, B. What is a restriction of competition? The implications of the CFI's judgment in O2 Germany and the rule of reason. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2007, nr. 28(4) [žiūrėta 2007-03-21], p. 252-263. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

¹¹¹ PIT 1992 m. kovo 10 d. sprendimas byloje T-14/89, *Montedipe SpA v. Commission of the European Communities* [1992], ECR II-1155; PIT 1995 m. balandžio 6 d. sprendimas byloje T-148/89, *Tréfilunion SA v. Commission of the European Communities* [1995], ECR. II-1063, 109 punktas.

¹¹² *Cit.op.* 110.

byloje *Metropole and Van den Bergh Foods* įtvirtino, kad *rule of reason* vertinimas nuskurdins EB steigimo sutarties 81(3) straipsnio idėją. PIT įtvirtino, kad konkurenciją skatinantys ir ribojantys aspektai gali būti vertinami tik apibrėžtose EB steigimo sutarties 81(3) straipsnio ribose. PIT įtvirtino, kad EB steigimo sutarties 81(3) straipsnis prarastų savo efektyvumą, jei apribojimo konkurenciją skatinantys ir ribojantys aspektai būtų tyrinėjami jau pagal EB steigimo sutarties 81(1) straipsnį.¹¹³

Alternatyvus variantas yra taikyti EB steigimo sutarties 81 straipsnį priešingai ETT pozicijai bylose *Société Technique Minière*¹¹⁴ ir *O2 Germany*.¹¹⁵ Tai yra svarstant įvairių susitarimų poveikį, siekiant nustatyti, ar susitarimas riboja ar potencialiai gali riboti konkurenciją. Jei tyrimas neatliekamas, susitarimai yra draudžiami, net jei jie ir neturi ribojančio poveikio. Galbūt todėl ETT byloje *Montecatini*¹¹⁶ nepaneigė galimybės, kad konkurenciją skatinančio ir ribojančio poveikio vertinimas yra reikalingas pagal EB steigimo sutarties 81(1) straipsnį.¹¹⁷

Pabrėžtina, kad teiginys, jog EB steigimo sutarties 81(3) straipsnis netenka jokio vaidmens, jei visapusiškas poveikis konkurencijai yra vertinamas pagal EB steigimo sutarties 81(1) straipsnį, yra nepagrįstas. EB steigimo sutarties 81(3) straipsnis toliau įgalina svarstyti susitarimo nekonkurencinius privalumus, pavyzdžiui, teigiamą poveikį aplinkos apsaugai ar kultūrai. Iš tikrųjų galima būtų įrodinėti, kad EB steigimo sutarties 81(3) straipsnis pateikia ypač netinkamą pagrindą visapusiško susitarimo poveikio konkurencijai dėl savo griežtos struktūros. Jei EB steigimo sutarties 81(1) straipsnio riba yra nustatyta per žemai, susitarimams, kurie yra “švelnūs” savo poveikiu konkurencijai, bet kurie neatitinka EB steigimo sutarties 81(3) straipsnio reikalavimų, pavyzdžiui, neskatina ekonomikos vystimosi, negali būti taikoma išimtis. EB steigimo sutarties 81(3) straipsnis neleidžia atlikti visapusiško poveikio įvertinimo ir pasverti susitarimo kaip teigiamo ar žalingo. Straipsnio struktūra yra nelanksti. Visos EB steigimo sutarties 81(3) straipsnio sąlygos turi būti patenkintos, kad išimtis būtų suteikta.¹¹⁸

¹¹³ PIT 2001 m. rugsėjo 18 d. sprendimas byloje T-112/99, *Métropole télévision (M6), Suez-Lyonnaise des eaux, France Télécom and Télévision française 1 SA (TF1) v. Commission of the European Communities* [2001], ECR II-2459, 74 punktas; PIT 2003m. spalio 23 d. sprendimas byloje T-65/98, *Van den Bergh Foods Ltd v. Commission of the European Communities* [2003], ECR II-4653, 107 punktas.

¹¹⁴ ETT 1966 m. birželio 30 d. sprendimas byloje 56/65, *Société Technique Minière (L.T.M.) v. Maschinenbau Ulm GmbH (M.B.U.)* [1966], ECR 235.

¹¹⁵ PIT 2006 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje T-328/03, *O2 (Germany) GmbH & Co. OHG v. Commission of the European Communities* [2006], ECR.

¹¹⁶ ETT 1999 m. liepos 8 d. sprendimas byloje C-235/92 P, *Montecatini SpA v. Commission of the European Communities* [1999], ECR I-4539, 133 punktas.

¹¹⁷ ROBERTSON, B. What is a restriction of competition? The implications of the CFI's judgment in *O2 Germany and the rule of reason*. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2007, nr. 28(4) [žiūrėta 2007-03-21], p. 252-263. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

¹¹⁸ BRIGHT, C. EU Competition Policy: Rules, Objectives and Deregulation. *Oxford Journal of Legal Studies*. 1996, nr. 16, p. 545. (Cituojama pagal ROBERTSON, B. What is a restriction of competition? The

Galiausiai kartais yra pažymima, kad EB teisė priešingai nei JAV konkurencijos teisė yra nukreipta į vieningos rinkos siekį bei “konvencinius” konkurencijos aspektus. Tai suprantama kaip papildoma priežastis, atmetant abiejų sistemų lyginimus.¹¹⁹ Įdomu yra tai, kad EK pataria, jog tai nėra tinkamas atskyrimas, kadangi jos nuomone, vieningos rinkos siekis yra visapusiškai suderinamas su konvenciniu požiūriu į konkurenciją. EK teigia, kad EB steigimo sutarties 81 straipsnio objektas yra apsaugoti konkurenciją rinkoje, kaip priemonę skirtą didinti vartotojų gerovę ir užtikrinti veiksmingą išteklių paskirstymą. Konkurencija ir rinkos integracija tarnauja šiems tikslams, kadangi atviros vieningos rinkos sukūrimas ir apsauga skatina efektyvų išteklių paskirstymą vartotojų labui visoje EB.¹²⁰

Bet kokių atveju vieningos rinkos siekis nesudaro pagrindo teigti, kad EB teisininkai negali mokytis iš JAV teismų praktikos. Svarstymai apie vieningą rinką bus svarbūs tik retais atvejais, kurie gali būti pakankamai lengvai atpažinti. Nacionalinė Jungtinės Karalystės konkurencijos teisė taip pat neturi vieningos rinkos siekio, tačiau tai nepadaro EB jurisprudencijos taikymo Jungtinėje Karalystėje neįmanomu.¹²¹ Whish ir Suftrin teigia, kad *rule of reason* taikymas padidins teisinį netikrumą verslui ir užkraus nepriimtina našta nacionaliniams teismams, kurie turės atlikti sudėtingą ekonominę analizę.¹²² Tačiau šie prieštaravimai vertintini kaip panaikinti modernizacijos arba tiksliau Reglamento Nr. 1/2003,¹²³ kadangi verslininkai nebegali išvengti susitarimo poveikio analizės atlikimo pagal EB steigimo sutarties 81(1) straipsnį, o nacionaliniai teismai tik sprendžia, ar ji buvo atlikta teisingai.¹²⁴

Paminėtina, kad Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnis įtvirtina, jog susitarimai, kuriais nustatomos kainos, teritoriniu pagrindu arba pagal pirkėjų grupes dalijamos prekių rinkos, nustatomi ribojimai prekių gamybos, pardavimo kiekiams, techninei pažangai, taip pat kuriais taikomos diskriminacinės sąlygos arba

implications of the CFI's judgment in O2 Germany and the rule of reason. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2007, nr. 28(4) [žiūrėta 2007-03-21], p. 252-263. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.)

¹¹⁹ WHISH, R. *Competition Law*. 5th ed. London: Butterworths, 2003, p.112.

¹²⁰ 2004 m. balandžio 27 d. EK pranešimas - Guidelines on the application of Art.81(3) of the Treaty, OJ, 2004, C 101, p. 97, 13 punktas.

¹²¹ ROBERTSON, B. What is a restriction of competition? The implications of the CFI's judgment in O2 Germany and the rule of reason. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2007, nr. 28(4) [žiūrėta 2007-03-21], p. 252-263. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

¹²² WHISH, R.; SUFRIN, B. Article 85 and the Rule of Reason. *Yearbook of European Law*. 1987, nr. 1. (Cituojuama pagal ROBERTSON, B. What is a restriction of competition? The implications of the CFI's judgment in O2 Germany and the rule of reason. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2007, nr. 28(4) [žiūrėta 2007-03-21], p. 252-263. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.)

¹²³ 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas Nr. 1/2003/EB dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo, OJ, 2003, L 1, p. 1.

¹²⁴ *Cit.op.* 121.

reikalaujama papildomų įsipareigojimų, tai yra sunkūs apribojimai, “visais atvejais laikomi ribojančiais konkurenciją”.¹²⁵ Ši Konkurencijos įstatymo 5(2) straipsnio nuostata gali būti vertinama kaip užuomina į pažeidimų, draudžiamų *per se* pagal JAV Šermano akto 1 dalį, egzistavimą. Vis dėlto šis susitarimų draudimas turėtų būti aiškinamas kaip susitarimų, kurių tikslas yra konkurencijos ribojimas, vertinimas pagal EB steigimo sutarties 81(1) straipsnį.¹²⁶ Laikantis principo, įtvirtinto Konkurencijos įstatymo 1(3) straipsnyje, tai yra, kad yra siekiama LR ir ES konkurencijos santykius reglamentuojančios teisės suderinimo, aiškinant Konkurencijos įstatymo 5 ir 6 straipsnius, turėtų būti nenukrypstama nuo EB institucijų vertinimo. PIT įtvirtino, kad bet kuriam konkurenciją ribojančiam susitarimui gali būti pritaikyta EB steigimo sutarties 81(3) straipsnyje numatyta išimtis, jei visos sąlygos yra patenkinamos.¹²⁷ Ši požiūrį EK parėmė gairėse dėl EB steigimo sutarties 81(3) straipsnio taikymo,¹²⁸ nors EK aiškiai nurodė, kad mažai tikėtina, jog sunkūs apribojimai atitiks būtinus reikalavimus.¹²⁹ Kitaip tariant, nors sunkių apribojimų išteisinimas gali būti labai sudėtingas, jis negali būti atmetamas. Visais kitais atvejais, kai susitarimai neturi tikslo riboti konkurenciją, ribojantis poveikis arba jo atsiradimo galimybė turi būti įvertinti.¹³⁰

Vis dėlto vienas paskutiniųjų Vyriausiojo administracinio teismo sprendimų *Vilniaus taksi įmonių* byloje¹³¹ rodo visiškai skirtingą požiūrį į išimties pritaikymo sunkiems apribojimams galimybę. Vyriausiasis administracinis teismas įtvirtino, kad konkurenciją ribojantis susitarimų, numatančių sunkius apribojimus, poveikis yra preziumuojamas be poreikio tolimesniam tyrimui. Vyriausiasis administracinis teismas apibūdino šiuos susitarimus kaip ribojančius konkurenciją *ab initio* ir todėl draudžiamus *per se*.¹³²

Paminėtina, kad klausimas, ar vertinimas pagal *rule of reason* turėtų būti sudėtinė tyrimo pagal Konkurencijos įstatymo 5 straipsnį dalimi, niekada Lietuvos bylų praktikoje nebuvo iškilęs. Tačiau atsižvelgiant į Lietuvos ir EB konkurencijos taisyklių panašumą, teigiama, jog konkurenciją skatinančio poveikio ir konkurencijos apribojimų vertinimas

¹²⁵ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 1999, Nr. 30-856, 5 straipsnio (1) ir (2) dalys.

¹²⁶ KESERAUSKAS, Š. Chapter 10B: Lithuania. Vilnius, 2006, p. 17.

¹²⁷ PIT 1994 m. liepos 15 d. sprendimas byloje T-17/93, *Matra Hachette SA v. Commission of the European Communities* [1994], ECR II-595, 85 punktas.

¹²⁸ 2004 m. balandžio 27 d. EK pranešimas - Guidelines on the application of Art.81(3) of the Treaty, OJ, 2004, C 101, p. 97, 20 punktas.

¹²⁹ *Ibid.*, p. 97, 79 punktas.

¹³⁰ KESERAUSKAS, Š. Chapter 10B: Lithuania. Vilnius, 2006, p. 17-18.

¹³¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. gegužės 11 d. nutartis administracinėje byloje *UAB Taksvija, UAB Merseros autotransportas, UAB Greitvila, UAB Kobla, UAB Kablasta, UAB Martono taksi, UAB Transmoderna, UAB Autovisatos taksi, UAB Romerta, UAB Tanagros taksi v. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba*, Nr. A1-686/2006.

¹³² *Ibid.*, p.15.

turi būti atliekamas Konkurencijos įstatymo 6 straipsnio, įtvirtinančio išimčių taikymo sąlygas, ribose.¹³³

2.2. Vertikaliųjų susitarimų vertinimas JAV ir ES.

Vertikalieji susitarimai apibrėžiami kaip susitarimai tarp įmonių, kurių kiekviena veikia skirtingame gamybos ar paskirstymo grandinės lygyje, ir kurie yra susiję su sąlygomis, suteikiančiomis galimybę šalims pirkti, parduoti ar perparduoti tam tikras prekes ar paslaugas.¹³⁴ Vertikaliųjų susitarimų vertinimas yra praktikos klausimas, kadangi vyrauja tarpusavyje nesuderinamos teorijos dėl vertikaliųjų susitarimų naudingumo ir žalos konkurencijai.

Dauguma ekonomikos specialistų vertikaliuosius apribojimus vertina kaip priemones derinimo sunkumams, kurie būdingi vertikaliesiems santykiams, spręsti. Maksimalių kainų nustatymas padeda išvengti dvigubo antkainio monopolijų, sekančių vienas po kito, atveju ir tuo būdu padidina paskirstytojo pajėgumą gamintojų, kurie parduos daugiau produktų, ir vartotojų, kurie mokės mažiau, naudai. Minimalių kainų lygio palaikymas gali būti efektyvus keliais aspektais. Pirma, minimalių kainų nustatymas gali padėti išvengti “važiavimo nemokamai” (angl. – *free riding*)¹³⁵ praktikos tarp paskirstytojų tais atvejais, kai paslaugos iki pardavimų yra svarbios. Antra, minimalių kainų palaikymas gali užtikrinti, kad sutartinių įsipareigojimų bus laikomasi, jei paslaugos po pardavimų yra reikšmingos. Trečia, vertikalus minimalių kainų fiksavimas gali padidinti rizikingus paskirstymus, jei paskirstytojai yra linkę rizikuoti mažiau nei gamintojai. Ketvirta, minimalių kainų nustatymas gali užtikrinti realizavimo rinkos pakankamumą ir optimalų pasiskirstymą.

Ekonomikos specialistai pateikia ir vertikaliųjų apribojimų, nesusijusių su kainomis, efektyvumo aiškinimus. Išskirtinio paskirstymo arba teritorinės apsaugos nustatymas leidžia išvengti “važiavimo nemokamai” tarp paskirstytojų, veikiančių skirtinguose geografiniuose plotuose. Išskirtinių pirkimo teisių nustatymas apsaugo gamintoją nuo konkuruojančio tiekėjo “važiavimo nemokamai” dėl reklamos ar mokymų išlaidų. Vertikaliųjų su kainomis nesusijusių apribojimų racionalumą taip pat pagrindžia sandorių išlaidų vertinimas. Atitinkamo laipsnio išskirtinumas yra reikalingas tam, kad

¹³³ KESERAUSKAS, Š. Chapter 10B: Lithuania. Vilnius, 2006, p. 34.

¹³⁴ 1999 m. gruodžio 22 d. EK reglamentas Nr. 2790/1999/EB dėl Sutarties 81 straipsnio 3 dalies taikymo vertikaliųjų susitarimų ir suderintų veiksmų grupėms, OJ, 1999, L 336, p. 21, 2(1) straipsnis.

¹³⁵ Žodyne pateikiamas sąvokos “*free-riding*” vertimas yra “veltėdžiavimas” arba “zuikiavimas”, žiūrėti VAINIENĖ, R. *Ekonomikos terminų žodynas*. Vilnius: Tyto alba, 2005. Magistro darbe naudojama sąvoka yra “važiuoti nemokamai” pagal 2001 m. sausio 6 d. EK pranešimą - Rekomendacijos dėl EB steigimo sutarties 81 straipsnio taikymo horizontalaus bendradarbiavimo susitarimams, OJ, 2001, C 3, p. 2, 35 punktas.

pardavėjai, kurie investavo į konkrečius vertikalinius santykius, būtų apginti nuo gamintojo produkcijos sulaikymo (angl. – *hold-up*).¹³⁶

Aiškinimams dėl vertikalijų apribojimų efektyvumo prieštarauja alternatyvus požiūris dėl vertikalijų susitarimų konkurenciją ribojančio poveikio. Ginčijama, jog vertikalieji apribojimai gali sudaryti sąlygas gamintojų ir pardavėjų suokalbiui. Vertikalieji apribojimai taip pat gali riboti konkurenciją tarp skirtingų prekių ženklų produktų, didindami ieškojimo išlaidas vartotojams bei sąlygodami kainų pastovumą. Galiausiai vertikalūs apribojimai gali sukurti įėjimo į rinką kliūtis, ypač išskirtinių pirkimo teisių ir franšizės susitarimų atveju.¹³⁷

Ekonomikos specialistų požiūriu, efektyvi konkurencijos apsaugos sistema turėtų leisti gamintojams ir pardavėjams pasinaudoti vertikalijų apribojimų efektyvumu iki tam tikros ribos, tai yra, kol efektyvumas viršija sumažintos konkurencijos sąnaudas. Rinkose, kuriose konkurencija tarp skirtingų prekių ženklų produktų yra pakankama, teisiniai draudimai sukelia reikšmingas administracines išlaidas be kompensacijos galimybės. Praktiniai tyrimai rodo, jog vertikalijų susitarimų efektyvumo aiškinimas yra labiau tinkamas nei alternatyvus požiūris, kad vertikalūs apribojimai sukelia žalą konkurencijai. Taigi konkurencijos institucijos turėtų atsargiai vertinti ir nedrausti vertikalijų susitarimų, jei konkurenciją ribojantis poveikis negali būti įtikinamai įrodytas.¹³⁸

Šiuo metu JAV visi vertikalieji apribojimai vertinami pagal *rule of reason* su viena išimtimi vertikaliam minimalių kainų nustatymui.¹³⁹ Minimalių perpardavimo kainų palaikymui JAV taikomas draudimas *per se*, priešingai tolerantiškam kitų vertikalijų apribojimų, tai yra teritorinių apribojimų ir apribojimų vartotojams, vertinimui. Nuo 1997 m. maksimalių perpardavimo kainų palaikymas taip pat yra vertinamas pagal *rule of reason*. Vertikalūs susitarimai dėl kainų apima vertikalų fiksuotų kainų nustatymą (angl. – *vertical price fixing*) arba perpardavimo kainų palaikymą (angl. – *resale price maintenance*). Tai yra susitarimai, kuriais siekiama nustatyti minimalų arba maksimalų perpardavimo kainų lygį, taigi gamintojas arba tiekėjas reguliuoja produktų, kuriuos perparduoda nepriklausomi pardavėjai, kainą. Vertikalūs susitarimai ne dėl kainų yra rinkos pasidalijimas pagal teritorijas (angl. – *territorial division*) arba klientus (angl. – *customer restriction*). Šiais susitarimais tiekėjas reguliuoja savo paskirstytojų,

¹³⁶ VAN DEN BERGH, R. J.; CAMESASCA, P. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2006, p. 244-245.

¹³⁷ *Ibid.*, p. 245.

¹³⁸ *Ibid.*, p. 244-245.

¹³⁹ Plačiau apie vertikalijų susitarimų reguliavimą JAV žiūrėti HOVENKAMP, H. *Federal Antitrust Policy: The Law of Competition and Its Practise*. 3rd ed. West Publishing Co., 2005, p. 446; BRODER, D. F. *A Guide to US Antitrust Law*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2005, p. 54.

mažmenininkų vietą ar pardavimo teritorijas arba paskirstytojams ir kitiems perpardavinėtojams nustato ribojimus dėl pirkėjų grupių. Vertinimas pagal *rule of reason* leidžia atsižvelgti į ekonominių veiksnių, kurie kelia abejonių dėl konkurencijos įstatymų pažeidimo, poveikį.¹⁴⁰

EB konkurencijos teisei vertikalinių apribojimų srityje būdingas aukštas reguliavimo laipsnis. EK Žaliojoje knygoje paskelbė labiau ekonomika pagrįstą vertikalinių susitarimų vertinimą,¹⁴¹ tačiau tuo pat metu nustatė išimtis, kurios ir toliau vertinamos kaip labai rimti ES konkurencijos teisės pažeidimai praktiškai be galimybės būti atleistiems nuo EB steigimo sutarties 81(1) draudimo, absoliučiai teritorijos apsaugai (angl. – *territorial protection*) bei vertikaliam minimalių kainų nustatymui.¹⁴² Reglamentas Nr. 2790/1999¹⁴³ buvo priimtas atsižvelgiant į ekonomikos žinovų požiūrį, kurio pagrindas yra vertikalinių susitarimų poveikio, o ne formos vertinimas. Bendrosios išimties reglamentas užtikrina saugų prieglobstį (angl. – *safe harbour*) gamintojams, kurie siekia nustatyti vertikalinius apribojimus, kai jų rinkos dalis neviršija 30 procentų. Šiuo atveju tam, kad pasinaudotų bendrąja išimtimi, gamintojai neturėtų naudoti apribojimų iš “juodojo sąrašo” (angl. – “*black list*”). Jei gamintojo rinkos dalis viršija 30 procentų, turi būti atlikta išsami ekonominė analizė pagal EB steigimo sutarties 81(3) straipsnį.¹⁴⁴

Bendrosios išimties reglamento 4 straipsnyje pateikiamas sąrašas sunkių apribojimų, kuriems esant visam vertikaliam susitarimui netaikomas Bendrosios išimties reglamentas. Taip pat mažai tikėtina, kad vertikaliesiems susitarimams, kuriems taikomi tokie sunkūs apribojimai, būtų suteikiama atskiroji išimtis.¹⁴⁵ Sunkiais apribojimais pagal Reglamentą Nr. 2790/1999 yra laikomas fiksuotos arba minimalios pardavimo kainos nustatymas; teritorijos, kurioje pirkėjas gali parduoti, arba klientų, kuriems jis gali parduoti sutartyje numatytas prekes ar paslaugas, apribojimas; mažmenine prekyba užsiimančių pasirinktinės distribucijos sistemos narių pardavimų galutiniam vartotojams ribojimas; kryžminio tiekimo tarp platintojų, veikiančių skirtingame prekybos lygmenyje bei pasirinktinės distribucijos sistemoje, ribojimas;

¹⁴⁰ VAN DEN BERGH, R. J.; CAMESASCA, P. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2006, p. 229.

¹⁴¹ 1997 m. sausio 22 d. EK Žalioji knyga - Green Paper on Vertical Restraints in EC Competition Policy, COM/1996/721.

¹⁴² *Cit.op.* 140, p. 229.

¹⁴³ 1999 m. gruodžio 22 d. EK reglamentas Nr. 2790/1999/EB dėl Sutarties 81 straipsnio 3 dalies taikymo vertikalinių susitarimų ir suderintų veiksnių grupėms, OJ, 1999, L 336, p. 21.

¹⁴⁴ Plačiau apie vertikalinių susitarimų vertinimą EB žiūrėti WIJCKMANS, F.; TUYTSCHAEVER, F.; VANDERELST, A. *Vertical Agreements in EC Competition Law*. New York: Oxford University Press, 2006.

¹⁴⁵ 2000 m. spalio 13 d. EK pranešimas - Vertikalinių apribojimų gairės, OJ, 2000, C 291, p. 1, 46 punktas.

leidimo, sutarto tarp sudedamųjų dalių tiekėjo ir šias dalis surenkančio pirkėjo, leisti tiekėjui parduoti sudedamąsias dalis kaip atsargines detales apribojimas.¹⁴⁶

Bendrosios išimties reglamento 5 straipsnis nustato, kad tam tikriems įpareigojimams šis Reglamentas netaikomas, net jei nėra viršijama rinkos dalies riba, tačiau taikomas likusiai vertikaliojo susitarimo daliai, jei tą dalį galima atskirti nuo įpareigojimų, kuriems išimtis netaikoma.¹⁴⁷ Išimtis pagal Reglamentą Nr. 2790/1999 netaikoma vertikaliosiose susitarimuose numatytiems įsipareigojimams nekonkuruoti; pirkėjo įsipareigojimui, draudžiančiam, susitarimui nustojus galioti, gaminti, parduoti ar perparduoti tokias prekes ar paslaugas; bet kuriam kitam pasirinktinės distribucijos sistemos nario įsipareigojimui neprekiuoti tam tikrų konkuruojančių tiekėjų prekėmis.¹⁴⁸

Ekonomikos specialistai vis dėlto teigia, kad Bendrosios išimties reglamento vertinimas rodo, jog nėra visiško ekonomikos teorijos ir konkurencijos teisės suderinamumo.¹⁴⁹ Dauguma ekonomistų vertikalųjų susitarimų vertinimui siūlo šias “nykščio” taisykles (angl. – *rules of thumb*): pirma, kai nėra rinkos galios, vertikalūs apribojimai yra labai retai žalingi; antra, kai rinkos galia yra, vertikalųjų apribojimų poveikis turėtų būti tiriamas bei sveriamas su naudingumu ir vartotojų sąnaudomis. Bendrosios išimties reglamentas atitinka šiuos principus, užtikrindamas saugų prieglobstį vertikaliesiems susitarimams, kai gamintojų rinkos dalis neviršija 30 procentų. Tačiau doktrina pateikia kelis kritikuojamus aspektus.

Visų pirma rinkos dalis yra per daug abstraktus rinkos galios įvertinimo būdas dėl kelių priežasčių. Tai yra, didelė rinkos dalis nieko nereiškia, jei kitų ūkio subjektų atėjimas į rinką yra laisvas. Taip pat, jei vertikalios susitarimo keliamo rizika yra tylus suokaltis (angl. – *tacit collusion*), tada vieno ūkio subjekto rinkos dalis yra nesvarbi, o naudingiau yra pasižiūrėti, ar rinka yra oligopolinė, kur vertikalūs apribojimai gali sukelti tylų suokaltį. Apibendrinant, yra teigiama, jog EK naudoja labai paprastą rinkos galios analizės metodą.¹⁵⁰

Antra, teigiama, kad “juodasis sąrašas” yra nereikalingas. Jei nėra rinkos galios, kiekvienas apribojimas yra teisėtas, nes nėra jėgos vartotojų interesams pažeisti. Be to, ekonomistams vertikalųjų apribojimų forma nėra svarbi. Jei, pavyzdžiui, gamintojas nori išvengti “važiavimo nemokamai” problemos, išskirtinio paskirstymo susitarimai ir

¹⁴⁶ 1999 m. gruodžio 22 d. EK reglamentas Nr. 2790/1999/EB dėl Sutarties 81 straipsnio 3 dalies taikymo vertikalųjų susitarimų ir suderintų veiksmų grupėms, OJ, 1999, L 336, p. 21, 4 straipsnio (a)-(e) punktai.

¹⁴⁷ 2000 m. spalio 13 d. EK pranešimas - Vertikalųjų apribojimų gairės, OJ, 2000, C 291, p. 1, 57 punktas.

¹⁴⁸ *Cit.op.* 146, p. 21, 5 straipsnio (a)-(c) punktai.

¹⁴⁹ VAN DEN BERGH, R. J.; CAMESASCA, P. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2006, p. 245.

¹⁵⁰ CHALMERS, D.; HADJIEMMANUIL, C.; MONTI, G.; TOMKINS, A. *European Union Law: Text and Materials*. Cambridge University Press, 2006, p. 1021-1022.

perpardavimo kainų lygio palaikymas yra du tarpusavyje pakeičiami būdai šiam tikslui pasiekti. Taigi yra nepagrįsta leisti vienus ir drausti kitos rūšies apribojimus. “Juodasis sąrašas” atspindi EB integracijos interesus, tačiau tai kenkia loginiam “važiavimo nemokamai” vertikaliose apribojimuose pagrindimui. Taigi ir šiuo atžvilgiu yra teigiama, jog vadovaujamosi per daug formaliu požiūriu.¹⁵¹

Vertinant teisinio tikrumo požiūriu, teigiamas vertikaliojų susitarimų reguliavimo ES požymis yra tai, jog Bendrosios išimties reglamentas pateikia labai detalią nuostatą dėl draudžiamų sąlygų, kurios yra įtrauktos į “juodąjį sąrašą”. Tačiau išvelgiamas netikrumas, skaičiuojant rinkos dalis, kadangi tai priklauso nuo atitinkamos rinkos apibrėžimo, o ši užduotis yra lydimą sunkumų. Taip pat kriterijai, norint pasinaudoti išimtimi pagal Bendrosios išimties reglamentą, yra neaiškūs. Kitas teisinio netikrumo šaltinis yra klausimas, ar visos nacionalinės konkurencijos institucijos laikosi tokio paties atlaides požiūrio į vertikalios apribojimus, kai rinkos dalis yra viršijanti nustatytą ribą. Tikėtina, kad kai kurios nacionalinės konkurencijos institucijos yra palankiau nusiteikusios ekonomikos teorijų atžvilgiu, o kad kitos yra daugiau skeptiškos vertikaliojų apribojimų efektyvumui, kas sąlygos EB steigimo sutarties 81 straipsnio taikymo vertikalios susitarimams, kurie nepatenka į Bendrosios išimties taikymo sritį, įvairovę. Teigiama, jog nacionalinių konkurencijos institucijų vertinimo koordinavimo priemonės neužtikrins visiško vienodumo.¹⁵²

EK, taikydama EB konkurencijos taisykles, turėtų vadovautis ekonominiu požiūriu, paremtu poveikiu rinkai. Vertikalieji susitarimai turėtų būti analizuojami atsižvelgiant į jų teisinį ir ekonominį kontekstą.¹⁵³ Vis dėlto EK laikosi nuomonės, kad ekonomikos teorija negali būti vienintelis faktorius, formuojant konkurencijos politiką. Tai yra, kad griežta ekonomikos teorija turi būti vadovaujamosi teisinių tekstų ir jurisprudencijos kontekste.¹⁵⁴ Doktrinoje pripažįstama, kad optimalaus teisinio vertikaliojų apribojimų vertinimo modelio sukūrimas nėra lengva užduotis dėl dviprasmiško šių apribojimų poveikio. Pateikiami tokie bendri EB konkurencijos teisės, reglamentuojant vertikalios susitarimus, vertinimai lyginimo su vertikaliojų susitarimų reguliavimu JAV kontekste.¹⁵⁵

¹⁵¹ CHALMERS, D.; HADJIEMMANUIL, C.; MONTI, G.; TOMKINS, A. *European Union Law: Text and Materials*. Cambridge University Press, 2006, p. 1022.

¹⁵² *Ibid.*

¹⁵³ 2000 m. spalio 13 d. EK pranešimas - Vertikaliojų apribojimų gairės, OJ, 2000, C 291, p. 1, 7 punktas.

¹⁵⁴ 1997 m. sausio 22 d. EK Žalioji knyga - Green Paper on Vertical Restraints in EC Competition Policy, COM/1996/721, 86 punktas.

¹⁵⁵ Žiūrėti VAN DEN BERGH, R. J.; CAMESASCA, P. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2006, p. 230.

Pirmiausia yra teigiama, kad ekonominės vertikaliųjų apribojimų pasekmės, o ne jų teisinė forma, turėtų būti lemiantys, vertinant jų suderinamumą su konkurencijos taisyklėmis. Teisinis atskyrimas išlieka kliūtimi visapusiškam ekonominio požiūrio atitikimui. Dabartinėje EB konkurencijos teisėje techniniai teisiniai skirtumai vaidina pernelyg svarbų vaidmenį. Tai gali sąlygoti neefektyvumą bei kai kurių draudimų neveikimą. Visiška vertikali integracija susijungimo būdu yra ilgalaikių susitarimų, nustatančių vertikalius apribojimus, alternatyva, tačiau jų teisinis vertinimas skiriasi. Taip pat skirtumo tarp agento ir paskirstytojo išsaugojimas yra grindžiamas vertikaliųjų susitarimų forma, o ne poveikiu.

Antra, griežti vertikalios minimalių kainų nustatymo draudimai yra taip pat vertinami kaip nesuderinami su ekonomikos teorija. Skirtingų formų vertikalūs apribojimai yra pakeičiami tarpusavyje, todėl teisiniai draudimai sukuria pakeičiantį poveikį (angl. – *substituting effect*). Jei minimalių kainų nustatymas yra neteisėtas, gamintojai imasi kitų priemonių, kovodami su “važiavimu nemokamai”, tai yra riboja pardavėjų skaičių, išskiria teritorijas, įtvirtina sutartinius išsipareigojimus teikti paslaugas, atsisako bendradarbiauti, subsidijuoja pardavėjo pastangas. Nėra ekonomiškai svarios priešasties skirtingam šių tarpusavyje pakeičiamų priemonių reglamentavimui. Problemos dėl konkurencijos kyla tik tuo atveju, kai paveiktose rinkose yra nepakankama konkurencija tarp skirtingų prekių ženklų produktų. Taigi ekonominė analizė nepateikia pateisinimo skirtingam kainų ir ne kainų apribojimų vertinimui. Paskutiniiais dešimtmečiais konkurencijos teisininkai taip įprato prie vertikalios minimalių kainų nustatymo draudimo, jog tai įgavo teisinės dogmos statusą, nors yra stiprių efektyvumo argumentų minimalių perpardavimo kainų leidimui atskirose bylose.

Trečia, griežti absoliučios teritorinės apsaugos draudimai yra vertinami kaip tokio teisinio vertikaliųjų apribojimų reguliavimo modelio, kuris yra suderinamas su ekonomikos teorija, pašalinimas. Pastarųjų metų teisinės reformos tikslas, jei ne intencija, yra iš esmės tirti tvirtai nusistovėjusią taisyklę prieš absoliučios teritorinės apsaugos užtikrinimą prekybininkams.

Ketvirta, konkurencijos teisė neturėtų kliudyti efektyvumui per vertikalios susitarimus pasiekti. Teigiama, kad konkurencijos institucijos ir teisėjai turėtų įsikišti tik esant rimtai konkurenciją ribojančių pasekmių rizikai. Vertinant konkurencijos politikos požiūriu, svarbiausias klausimas yra, ar vertikalūs susitarimai sukelia esminius konkurencijos apribojimus, kurių nenusveria efektyvumas. Pagal dabartinę EB konkurencijos teisę apribojimo rimtumas yra vertinamas pagal gamintojo turimą rinkos dalį. Be sunkumų, patiriamų apibrėžiant atitinkamas rinkas, ir iš to išplaukiančio rinkos

dalies tyrimo nepatikimumo, išlieka problema, kad konkurencija gali būti iškraipyta paskirstymo stadijoje. Tikrasis ekonomika pagrįstas požiūris reikalautų išbaigtos efektyvumo analizės ir šios naudos vertinimo, lyginant su konkurencijos ribojimais. Esamas teisinis vertikaliųjų apribojimų reglamentavimas nėra pakankamai palankus tokiam ekonominiam vertinimui.

Penkta, EB konkurencijos teisė neturėtų užkrauti naštos nacionaliniams valstybių narių konkurencijos įstatymams. Griežtas požiūris į vertikalų minimalių kainų fiksavimą ir absoliuti teritorinė apsauga išplaukia iš rinkos integracijos siekio, tai yra tikslo, kurio nėra nacionaliniuose ES valstybių narių konkurencijos įstatymuose.¹⁵⁶ Nagrinėjant šį vertikaliųjų susitarimų reguliavimo ES kritikuojamą aspektą, verta pažvelgti į konkretų Lietuvos pavyzdį. Įdomu yra tai, kad pirmajam Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymui, priimtam 1992 m.,¹⁵⁷ įtakos turėjo JAV konkurencijos teisė. 1992 m. Konkurencijos įstatymas nenustatė ribojimų vertikaliesiems susitarimams, išskyrus atvejus, kai viena iš šalių buvo dominuojančią padėtį užimantis ūkio subjektas. Vis dėlto 1992 m. Konkurencijos įstatymo struktūra ir terminija atitiko europines tradicijas. Nuo nacionalinės Lietuvos konkurencijos teisės istorijos pradžios 1992 m. konkurencijos teisės vystymuisi būdingas nuoseklus normų derinimas su EB konkurencijos teisės normomis. Lietuvos integracija į ES buvo aiškus politinis tikslas nuo maždaug 1995 m., kas ir formavo visą tolimesnę konkurencijos teisės vystimąsi.¹⁵⁸ Taigi teisės aktai konkurencijos srityje Lietuvoje rengiami, vadovaujantis EB konkurencijos teisės normomis, jų aiškinimo ir taikymo praktika. Nors nei EB teisės viršenybės principas,¹⁵⁹ nei Reglamentai Nr. 1/2003¹⁶⁰ ir Nr. 139/2004¹⁶¹ nereikalauja, kad Lietuvos konkurencijos teisės normos būtų tapachios EB teisės normoms, Lietuvos konkurencijos teisės tapatumas galimas tik ta apimtimi, kiek tai nėra susiję su privalomu EB konkurencijos teisės normų taikymu.¹⁶² Konkurencijos įstatymo 1(3) straipsnio nuostata, kad siekiama LR ir ES konkurencijos santykius reglamentuojančios teisės suderinimo, siūloma aiškinti kaip reiškiančią ne siekį suvienodinti Lietuvos konkurencijos teisę su EB teise *in toto*, tačiau kaip siekį sudaryti reikiamas sąlygas tinkamai ir veiksmingai

¹⁵⁶ VAN DEN BERGH, R. J.; CAMESASCA, P. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2006, p. 230.

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas, Valstybės žinios, 1992, Nr. 29-841.

¹⁵⁸ KESERAUSKAS, Š. Chapter 10B: Lithuania. Vilnius, 2006, p. 5.

¹⁵⁹ ETT 1964 m. liepos 15 d. sprendimas byloje 6/64, *Flaminio Costa v. E.N.E.L.* [1964], ECR 585.

¹⁶⁰ 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas Nr. 1/2003/EB dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo, OJ, 2003, L 1, p. 1.

¹⁶¹ 2004 m. sausio 20 d. Tarybos reglamentas Nr. 139/2004/EB dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės (EB susijungimų reglamentas), OJ, 2004, L 24, p. 1.

¹⁶² BUTKEVIČIUS, L. Lietuvos konkurencijos teisės europeizacija: priežastys, raida ir problemos. *Teisė*, 2006, nr. 61, p. 28.

įgyvendinti EB konkurencijos normas Lietuvoje. Vis dėlto atsižvelgiant į bendras konkurencijos teisės sistemų suartėjimo tendencijas ES, teigiama, jog EB konkurencijos sistemos įtakos Lietuvos sistemai didėjimas yra neišvengiamas.¹⁶³

Griežtos taisyklės riboja valstybių narių, įskaitant Lietuvą, laisvę liberaliau reguliuoti vertikalius susitarimus, nepaisant to, kad griežto vertikaliųjų apribojimų vertinimo ES viena iš priežasčių yra rinkos integracija, tai yra, tikslas, kurio nesiekia valstybių narių konkurencijos apsaugos sistemos. Pagal Reglamentą Nr. 1/2003¹⁶⁴ nacionalinė teisė negali drausti susitarimų, darančių poveikį valstybių narių tarpusavio prekybai, ir kurie yra leidžiami pagal EB steigimo sutarties 81 straipsnį, tai yra neriboja konkurencijos, tenkina EB steigimo sutarties 81(3) straipsnio reikalavimus arba patenka į bendrosios išimties reguliavimo sritį.¹⁶⁵ Taip pat susitarimai, kurie yra draudžiami pagal EB steigimo sutarties 81 straipsnį, negali būti leidžiami pagal nacionalinę teisę, nes tai prieštarautų EB konkurencijos teisės viršenybės principui.¹⁶⁶ Taigi ir Lietuvos galimybės ateityje vertikaliųjų susitarimų reguliavime grįžti prie pirminio liberalesnio vertinimo, būdingo JAV konkurencijos sistemai, kas atsispindėjo pirmajame 1992 m. Konkurencijos įstatyme, yra ribotos.

Praktikoje vertikaliųjų susitarimų vertinimo skirtumai pasireiškia tuo, jog bendradarbiavimas gali būti neįmanomas, esant teigiamiems EB pripažinimo (angl. – *comity*) prašymams dėl šių apribojimų. Mažai tikėtina, kad tokiu atveju JAV institucijos imtųsi veiksmų prieš tokius vertikalius apribojimus, net esant aiškiam EB institucijų prašymui, nesant įrodymų, kad susitarimai iš esmės silpnina konkurenciją, nepaisant fakto, jog susitarimai gali apsunkinti ES kompanijos galimybę įeiti į JAV rinką.¹⁶⁷

¹⁶³ BUTKEVIČIUS, L. Lietuvos konkurencijos teisės europeizacija: priežastys, raida ir problemos. *Teisė*, 2006, nr. 61, p. 28.

¹⁶⁴ 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas Nr. 1/2003/EB dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo, OJ, 2003, L 1, p. 1.

¹⁶⁵ *Ibid.*, 3(2) straipsnis.

¹⁶⁶ BUTKEVIČIUS, L. Lietuvos konkurencijos teisės europeizacija: priežastys, raida ir problemos. *Teisė*, 2006, nr. 61, p. 25.; JONES, A.; SUFRIN, B. *EC Competition Law*. 2nd ed. Oxford University Press, 2004, p. 1172; 2004 m. balandžio 27 d. EK pranešimas - Guidelines on the application of Art.81(3) of the Treaty, OJ, 2004, C 101, p. 97; ETT 1969 m. vasario 13 d. sprendimas byloje 14/68, *Walt Wilhelm and others v. Bundeskartellamt* [1969], ECR 1.

¹⁶⁷ GOYDER, D. G. *EC Competition Law*. 4th ed. Oxford University Press, 2003, p. 510.

III DALIS. MONOPOLISTŲ PAŽEIDIMŲ IR PIKTNAUDŽIAVIMO DOMINUOJANČIA PADĖTIMI JAV IR ES PALYGINIMAS.

Kai konkurenciją riboja viena atskira įmonė, taikomas EB steigimo sutarties 82 straipsnis ir JAV Šermano akto 2 dalis, kurie kontroliuoja monopolijų ir oligopolijų, kurios dominuoja rinkose, ekonomines galias. Kolektyvinio dominavimo atveju tokią padėtį gali įgyti kelios įmonės.

3.1. Piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi ir monopolizavimo samprata.

3.1.1. Monopolizavimas ir piktnaudžiavimas.

JAV Šermano akto 2 dalis ir EB steigimo sutarties 82 straipsnis yra skirti rinkos galios koncentracijos kontrolei. Pažymėtina, kad pagal abi nuostatas monopolinės galios ir dominuojančios padėties turėjimas nėra neteisėti. Įtarimus sukelti įmonė turėtų užsiimti monopolistine arba konkurenciją ribojančia veikla.¹⁶⁸

JAV Šermano įstatymo 2 dalis įtvirtina taisyklę, kad kiekvienas asmuo, kuris monopolizuos ar bandys monopolizuoti, arba susivienys ar veiks kartu su kitu asmeniu ar asmenimis, siekdami monopolizuoti bet kurią prekybą tarp kelių valstijų ar su užsienio valstybėmis dalį, bus kaltinamas sunkaus nusikaltimo padarymu. Taigi Šermano įstatymo antroji dalis uždraudžia monopolizavimą ir bandymus monopolizuoti, paliekant JAV teismams detaliau išaiškinti abi koncepcijas.¹⁶⁹

Pagal EB steigimo sutarties 82 straipsnį kaip nesuderinamas su bendrąja rinka draudžiamas bet koks vienos ar keleto įmonių piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi (angl. - *abuse of a dominant position*) bendrojoje rinkoje arba didelėje jos dalyje, galintis paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą. Taigi EB steigimo sutarties 82 straipsnis taikomas įrodžius įmonės dominavimą rinkoje bei įmonės piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi rinkoje.¹⁷⁰ Vis dėlto teigiama, kad įsitikinimas, jog vien tik dominuojančios įmonės egzistavimas yra pavojingas konkurencijai, yra vis dar gajus pagal EB konkurencijos teisę. Doktrinoje, siekiant atskleisti požiūrį į dominuojančius

¹⁶⁸ Pavyzdžiui, JAV 2-os apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 603, *Berkey Photo v. Eastman Kodak Co.* [1979], F.2d 263, 276.

¹⁶⁹ Plačiau apie monopolizavimo doktriną ir bandymų monopolizuoti sampratą JAV žiūrėti HOVENKAMP, H. *Federal Antitrust Policy: The Law of Competition and Its Practise*. 3rd ed. West Publishing Co., 2005, p. 269; BRODER, D. F. *A Guide to US Antitrust Law*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2005, p. 94.

¹⁷⁰ Plačiau apie piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi sampratą EB žiūrėti O' DONOGHUE, R.; PADILLA, A. J. *The Law and Economics of Article 82 EC*. Oxford and Portland: Hart Publishing, 2006, p. 1; JONES, A.; SUFRIN, B. *EC Competition Law*. 2nd ed. Oxford University Press, 2004, p. 253.

ūkio subjektus ES, kartais naudojamas plačiai žinomas posakis, kad dominuojanti įmonė ES vertinama, kaip “bulius porceliano parduotuvėje” (angl. – *bull in a china shop*). Tai yra, kad dominuojanti įmonė turi būti apribota, siekiant išvengti didesnės žalos ją supančiai “trapijai” aplinkai. Šis požiūris į konkurenciją vertinamas kaip pasenęs, atsižvelgiant į šiuolaikinį rinkų vertinimą. Remiantis paskutinių 30-40 metų ekonomikos teorija ir praktika yra akivaizdu, kad konkurencija gali būti užtikrinta, net jei rinkoje yra dalyvių, turinčių labai didelę rinkos dalį. Teorija rodo, kad tam tikras dominuojančių įmonių elgesys gali būti naudingas.¹⁷¹

Tiek EB steigimo sutarties 82 straipsnis, tiek JAV Šermano įstatymo 2 dalis nutyli, kas konkrečiai yra vadinama dominuojančia padėtimi. Apibrėžiant dominuojančią padėtį EB teisėje, dažniausiai remiamasi ETT įtvirtinta sąvoka byloje *United Brands*, kad tai yra tokia įmonės ekonominė galia, kuri leidžia jai išvengti efektyvios konkurencijos atitinkamoje rinkoje, suteikianti jai galią visa apimtimi elgtis nepriklausomai nuo kitų konkurentų, užsakovų ir vartotojų.¹⁷²

Klasikinis teisinis monopolinės galios apibrėžimas, kaip JAV teismas apibrėžė byloje *JAV v. E.I. du Pont de Nemours & Co*, yra galia kontroliuoti kainas ar pašalinti konkurenciją.¹⁷³ Pastaraisiais metais JAV teismai yra linkę tiksliau apibrėžti monopolinę galią, labiau siedami su ekonomine monopolinės galios koncepcija, kaip JAV teismas apibrėžė *Microsoft* byloje, tai yra, kad įmonė yra monopolininkė, jei ji gali pelningai žymiai pakelti kainas virš konkurencinio lygio.¹⁷⁴

Yra svarbu atskirti netinkamo elgesio įgyjant ar išlaikant monopolininko galią koncepciją nuo monopolininko galios pažeidimo. EB steigimo sutarties 82 straipsnis koncentruojasi ties piktnaudžiavimu dominuojančia padėtimi, o Šermano akto 2 dalis koncentruojasi į būdą, kuriuo įmonė įgyja, plečia ir išlaiko monopolininko galią.¹⁷⁵ Taigi pagal JAV konkurencijos teisę sandoriai, kuriais ketinama sukurti ar išlaikyti monopolininko galią, yra draudžiami. To nėra ES, kur ketinimai nėra EB steigimo

¹⁷¹ NIELS, G.; JENKINS, H. Reform of Article 82: Where The Link Between Dominance And Effects Breaks Down. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2005, nr. 26(11) [žiūrėta 2007-01-15], p. 605-610. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

¹⁷² ETT 1978 m. vasario 14 d. sprendimas byloje 27/76, *United Brands Company and United Brands Continentaal BV v. Commission of the European Communities* [1978], ECR 207, 65 punktas; ETT 1979 m. vasario 13 d. sprendimas byloje 85/76, *Hoffmann-La Roche & Co. AG v. Commission of the European Communities* [1979], ECR 461, 38 punktas.

¹⁷³ JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 351, *US v. E.I. du Pont de Nemours & Co.* [1977], U.S. 377, 391.

¹⁷⁴ JAV Kolumbijos apygardos (D.C.) apskrities teismo sprendimas byloje Nr. 253, *United States v. Microsoft Corp.* [2001], F.3d 34.

¹⁷⁵ AREEDA, P. Essential Facilities: An Epithet in Need of Limiting Principles. *Antitrust Law Journal*, nr. 58, p. 841, 846-847. (Cituojama pagal STRATAKIS, A. Comparative analysis of the US and EU approach and enforcement of the essential facilities doctrine. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, nr. 27(8) [žiūrėta 2007-03-21], p. 434-442. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.)

sutarties 82 straipsnio elementas. EB konkurencijos teisė siekia išvengti piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi, kai ji jau įgyta, nepaisant ketinimų. ETT bylose dažnai pabrėžia, kad piktnaudžiavimo koncepcija yra objektyvi.¹⁷⁶ Tačiau EK viename naujesnių sprendimų byloje *Clearstream* pažymėjo, kad ketinimai nėra būtinas elementas, norint nustatyti piktnaudžiavimą, bet jei jie yra, tai yra papildomas faktorius, rodantis objektyvius piktnaudžiavimo veiksmus.¹⁷⁷

Kita vertus, EB steigimo sutarties 82 straipsnis reglamentuoja paprastą dominavimą, tuo tarpu Šermano akto 2 dalis įtvirtina griežtesnį standartą, tai yra monopolizavimą ar bandymus monopolizuoti.¹⁷⁸

Svarbu pažymėti, kad EB steigimo sutarties 82 straipsnis kartais naudojamas labai plačiai, draudžiant dominuojančią padėtį turinčios įmonės veiksmus, kurie pažeidžia su konkurencija nesusijusius tikslus, grindžiant vidaus rinkos ekonominės integracijos siekiu. Byloje *1998 Football World Cup* EK pareiškė, kad dominuojančią padėtį turinčios įmonės bilietų pardavimas, diskriminuojant tautybės pagrindu, patenka į EB steigimo sutarties 82 straipsnio taikymo ribas, nepaisant poveikio konkurencijai nebuvimo.¹⁷⁹ Jurisprudencija JAV Šermano akto 2 dalies taikymo galimybės analogiškose situacijose nenumato.¹⁸⁰

3.1.2. Rinkos dalies dydis.

JAV ir ES konkurencijos institucijos, sprendamos dėl potencialiai keliančios nerimą rinkos galios, dažniausiai prieina tas pačias išvadas. Vis dėlto JAV potencialaus monopolininko rinkos dalis procentiškai dažniausiai yra aukštesnė, tai yra daugiau nei 60-70 procentų. ES įmonė, užimanti 40 procentų ir daugiau rinkos, dažnai pripažįstama dominuojančia. Jei ES įmonės rinkos dalis ilgą laiką yra virš 50 procentų, tai yra svarus *prima facie* įrodymas, esant dominuojančiai padėčiai.¹⁸¹ Pažymėtina, kad net ir įmonės, turinčios mažesnę nei 50 procentų rinkos dalį, gali būti pripažintos dominuojančiomis, jei

¹⁷⁶ ETT 1979 m. vasario 13 d. sprendimas byloje 85/76, *Hoffmann-La Roche & Co. AG v. Commission of the European Communities* [1979], ECR 461.

¹⁷⁷ EK 2004 m. birželio 2 d. sprendimas byloje Nr. COMP/38.096 - *PO/Clearstream*, 218 punktas.

¹⁷⁸ STRATAKIS, A. Comparative analysis of the US and EU approach and enforcement of the essential facilities doctrine. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, nr. 27(8) [žiūrėta 2007-03-21], p. 434-442. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

¹⁷⁹ EK 1999 m. liepos 20 d. sprendimas 2000/12/EC byloje Nr. IV/36.888 - *1998 Football World Cup*, OJ, 2000, L 5, p. 55, 102 punktas.

¹⁸⁰ PATE, H. R. The Common Law Approach And Improving Standarts For Analyzing Single Firm Conduct. [interaktyvus]. 2004, [žiūrėta 2006-04-05]. Prieiga per internetą: <www.usdoj.gov/atr/public/speeches/202724.wpd>.

¹⁸¹ ETT 1991 m. liepos 3 d. sprendimas byloje C-62/86, *AKZO Chemie BV v. Commission of the European Communities* [1991], ECR I-3359, 60 punktas; PIT 1999 m. spalio 7 d. sprendimas byloje T-228/97, *Irish Sugar plc v. Commission of the European Communities* [1999], ECR II-2969, 70 punktas.

yra kitų papildomų faktorių, rodančių dominavimą.¹⁸² EK byloje *Virgin/British Airways* nustatė, kad BA, kurios rinkos dalis buvo nežymiai mažesnė nei 40 procentų, buvo dominuojanti.¹⁸³ Ši visiems dominavimo atvejams vienodai taikoma rinkos dalies ribos taisyklė (angl. – “*one-size-fits-all*”) yra vertinama kaip akivaizdžiai per žema, siekiant padaryti išvadą dėl rimto konkurenciją ribojančio poveikio.¹⁸⁴ Dominuojančiomis taip pat gali būti ir įmonės, kurios užima žymiai mažesnę rinkos dalį, tačiau tokiu atveju konkurentų rinkos dalys turi būti labai mažos.

Paminėtina, kad žvelgiant iš praktinės pusės Lietuvoje yra svarbu pabrėžti, kad Konkurencijos įstatymas, be kelių dominavimo sampratos apibrėžimo skirtumų, lyginant su EB precedentine teise, pateikia skirtingą rinkos dalies reikšmės, nustatant dominuojančią padėtį, vertinimą. Pagal Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 11 punktą, jeigu neįrodoma priešingai, laikoma, kad ūkio subjektas užima dominuojančią padėtį atitinkamoje rinkoje, jeigu jo rinkos dalis sudaro ne mažiau kaip 40 procentų. Pagal Lietuvos konkurencijos taisyklės prezumpcija dėl dominavimo yra grindžiama aukštu rinkos dalies dydžiu, be to, reikalaujama rinkos dalis yra mažesnė. Praktikoje tai yra labai svarbu, kadangi sunku paneigti tokią prezumpciją administraciniuose teismuose, o taip pat Konkurencijos taryba yra linkusi dažnai ją taikyti. Antra vertus, dauguma bylų, kuriose Konkurencijos taryba nustatė dominavimą, dominuojančių įmonių rinkos dalys buvo žymiai aukštesnės nei 50 procentų.¹⁸⁵ Mažiausia rinkos dalis, kurios užteko dominavimui pagal Konkurencijos įstatymą nustatyti yra 54 procentai.¹⁸⁶

3.2. Piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi ir monopolistų veiksmai.

¹⁸² ETT 1979 m. vasario 13 d. sprendimas byloje 85/76, *Hoffmann-La Roche & Co. AG v. Commission of the European Communities* [1979], ECR 461.

¹⁸³ 1999 m. liepos 14 d. EK sprendimas 2000/74/EC byloje Nr. IV/D-2/34.780 - *Virgin/British Airways*, OJ, 2000, L 30, p. 1.

¹⁸⁴ NIELS, G.; JENKINS, H. Reform of Article 82: Where The Link Between Dominance And Effects Breaks Down. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2005, nr. 26(11) [žiūrėta 2007-01-15], p. 605-610. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

¹⁸⁵ KESERAUSKAS, Š. Chapter 10B: Lithuania. Vilnius, 2006, p. 43.

¹⁸⁶ 2002 m. sausio 24 d. Konkurencijos tarybos nutarimas dėl UAB “Cemeka” veiksmų atitikimo Konkurencijos įstatymo 9 straipsnio 3 punktui, Nr. 1/b.

EB steigimo sutarties 82 straipsnis dominuojančią padėtį turinčiai įmonei užkrauna ypatingą atsakomybę savo elgesiu nepažeisti, nesusilpninti konkurencijos.¹⁸⁷ ETT byloje *Hoffmann-La Roche* piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi apibūdino kaip dominuojančią padėtį turinčio ūkio subjekto elgesį, kuris įtakoja rinkos struktūrą, ir dėl to yra silpninama konkurencija ar jos augimas.¹⁸⁸ ES dominuojančią padėtį turinčios įmonės ypatingos atsakomybės bei atsakomybės už tam tikro laipsnio konkurencijos palaikymą pabrėžimas daugelyje sričių uždeda daug didesnius apribojimus įmonės elgesiui, lyginant su JAV Šermano įstatymo 2 dalies taikymo atvejais.¹⁸⁹

EB teisės nuostata, taikoma atskiros įmonės elgesiui, yra daug detalesnė, lyginant su JAV Šermano įstatymo 2 dalimi, kadangi yra įvardijami veiksmai, kurie gali būti laikomi piktnaudžiavimu dominuojančia padėtimi. ETT byloje *Continental Can* pabrėžė, kad piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi veikslių sąrašas pateikia pavyzdžius, tačiau ne baigtinį pažeidimų rūšių įvardijimą.¹⁹⁰ Išnaudotojiško piktnaudžiavimo abstraktūs atvejai įtvirtinti EB steigimo sutarties 82 straipsnio (a) ir (b) punktuose. Tai yra, kai tiesiogiai ar netiesiogiai nustatomos nesąžiningos pirkimo ar pardavimo kainos arba kitokios nesąžiningos prekybos sąlygos. Taip pat atvejai, kai ribojama gamyba, rinkos arba technikos raida, pažeidžiant vartotojų interesus. Išnaudotojiškas piktnaudžiavimas daro tiesioginę žalą vartotojams. Konkurenciją ribojančio piktnaudžiavimo atvejai įtvirtinti EB steigimo sutarties 82 straipsnio (c) ir (d) punktuose. Tai yra, kai lygiaverčiams sandoriams su kitais prekybos partneriais taikomos nevienodos sąlygos, dėl ko jie patenka į konkurencijos atžvilgiu nepalankią padėtį. Taip pat atvejai, kai sudaromos sutartys tik kitoms šalims priimant papildomus išsipareigojimus, kurių pobūdis arba komercinė paskirtis neturi nieko bendra su tokių sutarčių dalyku. Konkurenciją ribojantis piktnaudžiavimas mažina kitų įmonių galimybes konkuruoti su dominuojančia įmone.¹⁹¹

3.2.1. Piktnaudžiavimas didelėmis kainomis.

¹⁸⁷ ETT 1983 m. lapkričio 9 d. sprendimas byloje 322/81, *NV Nederlandsche Banden Industrie Michelin v. Commission of the European Communities* [1983], ECR 3461, 57 punktas.

¹⁸⁸ ETT 1979 m. vasario 13 d. sprendimas byloje 85/76, *Hoffmann-La Roche & Co. AG v. Commission of the European Communities* [1979], ECR 461, 91 punktas.

¹⁸⁹ Plačiau apie išskirtinių monopolistų veikslių reguliavimą JAV žiūrėti HOVENKAMP, H. *Federal Antitrust Policy: The Law of Competition and Its Practise*. 3rd ed. West Publishing Co., 2005, p. 290; BRODER, D. F. *A Guide to US Antitrust Law*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2005, p. 94.

¹⁹⁰ ETT 1973 m. vasario 21 d. sprendimas byloje 6/72, *Europemballage Corporation and Continental Can Company Inc. v. Commission of the European Communities* [1973], ECR 215, 26 punktas.

¹⁹¹ Plačiau apie piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi veikslių vertinimą EB žiūrėti O' DONOGHUE, R.; PADILLA, A. J. *The Law and Economics of Article 82 EC*. Oxford and Portland: Hart Publishing, 2006, p. 174; JONES, A.; SUFRIN, B. *EC Competition Law*. 2nd ed. Oxford University Press, 2004, p. 371.

Remiantis monopolijų ekonomikos teorija, išnaudotojiški veiksmai, kurių vienas labiausiai pastebimų yra per aukštų kainų nustatymas, yra pagrindinis dominuojančių įmonių piktnaudžiavimo draudimo tikslas. EB steigimo sutarties 82(a) straipsnis draudžia piktnaudžiavimo veiksmus, kai tiesiogiai ar netiesiogiai nustatomos nesąžiningos pirkimo ar pardavimo kainos arba kitokios nesąžiningos prekybos sąlygos. Ši formuluo­ tė, aiškiai pabrėžianti sąžiningumą kaip politikos pagrindą, žymiai skiriasi nuo JAV Šermano akto 2 dalies, kuri koncentruojasi į monopolizavimo veiksmus ir todėl daug lengviau įgalina atlikti ekonomiškai orientuotą gerovės analizę. Vis dėlto praktikoje pagal ES konkurencijos teisę nėra aišku, kokių kriterijų pagrindu turėtų būti vertinama, ar kaina yra sąžininga.¹⁹²

ES konkurencijos institucijos naudoja palyginimus, matuodamos kaštus, konkurentų kainas ar kainas kitose rinkose, siekdamos įvertinti dideles kainas pagal piktnaudžiavimo dominavimu nuostatą. Šios pastangos gali likti nesėkmingomis dėl sunkumų, susijusių su informacija, bei rinkų, kur kainos nėra virš konkurencinio lygio, suradimu palyginimui. Kainų ir išteklių palyginimas yra labai brangus, todėl tiek įmonės, tiek konkurencijos institucijos gali būti linkusios susilaikyti nuo tokių užduočių.¹⁹³

Didelės kainos, lyginant su prekės ar paslaugos teikimo išlaidomis, yra draudžiamos pagal EB steigimo sutarties 82 straipsnį, kai yra nustatomos įmonės, užimančios dominuojančią padėtį rinkoje. Kelios pagrindinės taisyklės gali būti išvedamos iš precedentinės teismų praktikos. Iš esmės dominuojanti įmonė gali dalyvauti kainų konkurencijoje su savo varžovais, tačiau negali nustatyti aukštų kainų. Įvairios metodikos yra naudojamos, siekiant įvertinti, ar kainos yra didelės. Prekės ar paslaugos pardavimo kainos yra lyginamos, pavyzdžiui, su jų produkcijos išlaidomis ir su gaunamu pelnu.¹⁹⁴ Taip pat tų pačių prekių ir paslaugų kainos lyginamos su konkurentų nustatytomis kainomis toms pačioms prekėms ir paslaugoms, ir/arba prekės ar paslaugos pardavimo kainos lyginamos su kainomis, nustatytomis panašiose rinkose, kurios yra atviros konkurencijai, glaudžiai susijusių produktų rinkose arba skirtingose geografinėse rinkose.¹⁹⁵

¹⁹² VAN DEN BERGH, R. J.; CAMESASCA, P. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2006, p. 248.

¹⁹³ *Ibid.*

¹⁹⁴ EK 1975 m. gruodžio 17 d. sprendimas 76/353/EEC byloje Nr. IV/26.699 - *Chiquita*, OJ, 1976, L 95, p. 1.; ETT 1978 m. vasario 14 d. sprendimas byloje 27/76, *United Brands Company and United Brands Continentaal BV v. Commission of the European Communities* [1978], ECR 207.

¹⁹⁵ ETT 1989 m. liepos 13 d. sprendimas byloje 395/87, *Ministère public v. Jean-Louis Tournier* [1989], ECR 2521; ETT 1989 m. liepos 13 d. sprendimas sujungtose bylose 110/88, 241/88 ir 242/88, *François Lucazeau and others v. Société des Auteurs, Compositeurs et Editeurs de Musique (SACEM) and others* [1989], ECR 2811; ETT 1988 m. gegužės 4 d. sprendimas byloje 30/87, *Corinne Bodson v. SA Pompes funèbres des régions libérées* [1988], ECR 2479.

Byloje *Deutsche Post* EK taikė metodus bendrai, aiškiai pabrėždama, kad ji neketino veikti kaip dominuojančių įmonių kainų reguliatorius. EK taip pat stengiasi išvengti išvadų, leidžiančių suprasti, kad dominuojančios įmonės nustatytos kainos turėtų būti žemesnės už išlaidas ir pagrįstą atkainį.¹⁹⁶ Iš tikrųjų EK sprendimai atskleidžia, kad tik tikrai pernelyg didelių kainų nustatymas iššaukė reguliuotojų intervenciją.¹⁹⁷ Byloje *General Motors* kainų iki 400 kartų faktinių išlaidų (angl. – *actual costs*) nustatymas yra laikomas per dideliu, o iki 8 kartų naudingų išlaidų (angl. – *effective costs*) nustatymas laikomas priimtiniu.¹⁹⁸ Byloje *Chiquita* pelnas, viršijantis 100 procentų, pripažintas dideliu, tačiau tai gali būti ištaisyta, sumažinus kainą 15 procentų.¹⁹⁹ Byloje *British Leyland* pelnas, viršijantis 100 procentų, yra pripažintas dideliu.²⁰⁰ Galiausiai byloje *Deutsche Telekom* kainų lyginimai parodė skirtumus iki 100 procentų, tačiau EK nusprendė, kad tai gali būti ištaisyta, sumažinant kainas tarp 38 ir 78 procentų.²⁰¹

Taigi EK susiduria su sunkumais, kurie yra sąlygoti bandymų kontroliuoti dideles dominuojančių įmonių nustatytas kainas. Priešingai nei pagal EB steigimo sutarties 82 straipsnį ieškiniai dėl didelių kainų yra iš esmės atmetami pagal JAV Šermano akto 2 dalį. JAV Aukščiausiasis teismas yra pareiškęs, kad teisėtam monopolininkui nėra kliudoma nustatyti savo prekėms aukštas kainas tiek, kiek leis pati rinka.²⁰² Keli argumentai sąlygoja liberalesnę JAV požiūrį. Visų pirma yra bijoma, kad didelių kainų draudimas gali nubausti dominuojančias įmones, kurios pasiekė savo pozicijas efektyviomis priemonėmis, tuo būdu mažinant paskatas konkuruoti ir pažeidžiant dinamišką naudingumo procesą. Byloje *United States v Aluminium* teisėjas labai įtaigiai pareiškė, kad skatinamas varžytis konkurentas neturi būti užpultas, kai jis laimi.²⁰³ Antras argumentas yra toks, kad yra tikimasi, kad monopolistų pelnas pritrauks naujus konkurentus, kurių įėjimas į rinką grąžins kainas į konkurencinį lygį. Trečia, praktikoje yra labai sunku nubrėžti ribą tarp pagrįstos ir piktnaudžiavimo kainos. JAV institucijos yra labiau susirūpinusios dėl per didelio atgrasinimo, tai yra antro tipo klaidos – klaidingas neigiamas vertinimas, lyginant su ES pareigūnais. Tačiau JAV institucijos yra

¹⁹⁶ Deutsche Telekom, XXVII Annual Report on Competition Policy, 1997, p. 77.

¹⁹⁷ VAN DEN BERGH, R. J.; CAMESASCA, P. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2006, p. 251.

¹⁹⁸ EK 1974 m. gruodžio 19 d. sprendimas 75/75/EEC byloje Nr. IV/28.851 - *General Motors Continental*, OJ, 1975, L 29, p. 14.

¹⁹⁹ EK 1975 m. gruodžio 17 d. sprendimas 76/353/EEC byloje Nr. IV/26.699 - *Chiquita*, OJ, 1976, L 95, p. 1.

²⁰⁰ EK 1984 m. liepos 2 d. sprendimas 84/379/EEC byloje Nr. IV/30.615 - *British Leyland*, OJ, 1984, L 207, p. 11.

²⁰¹ Deutsche Telekom, XXVII Annual Report on Competition Policy, 1997, p. 77.

²⁰² Pavyzdžiui, JAV 2-os apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 603, *Berkey Photo v. Eastman Kodak Co.* [1979], F.2d 263.

²⁰³ JAV 2-os apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 148, *United States v. Aluminium Co. of America* [1945], F.2d 416, 430.

daug mažiau suinteresuotos dėl per mažo atgrasinimo, tai yra pirmojo tipo klaidos – klaidingas teigiamas vertinimas.²⁰⁴ Tai puikiai atsispindi byloje *Trinko*, kur JAV Aukščiausiasis teismas įtvirtino, jog vien tik monopolinės galios turėjimas ir ją lydintis monopolinių kainų nustatymas yra ne tik teisėtas, bet yra svarbus laisvos rinkos sistemos elementas. Galimybė nustatyti monopolistų kainas bent jau trumpam laikui yra tai, kas pirmiausia pritraukia išvalgų verslininką, tai skatina rizikuoti imtis priemonių inovacijoms bei lemia ekonomikos augimą.²⁰⁵

Doktrinoje išnaudotojiškas piktnaudžiavimas monopolisto padėtimi išskiriamas kaip vienas svarbiausių EB steigimo sutarties 82 straipsnio ir JAV Šermano akto 2 dalies skirtumų. Taigi nors EB steigimo sutarties 82 straipsnis draudžia dominuojančią padėtį turinčiai įmonei nustatyti nesąžiningas pirkimo ar pardavimo kainas arba nesąžiningas prekybos sąlygas, ES institucijos praktikoje nėra įgyvendinusios persekiojimo dėl aukštų kainų kaip draudimo nustatyti nesąžiningas pirkimo ar pardavimo kainas aspekto, kuris dažniausiai būdavo platesnių įgyvendinimo veiksmų, nukreiptų prieš kitoki dominuojančios įmonės elgesį, dalimi. JAV teismai priėjo išvadą, kad sprendimas nustatyti monopolisto kainas nėra konkurenciją ribojantis veiksmas ir todėl nepažeidžia Šermano įstatymo 2 dalies. Priešingai, aukštos kainos gali būti ženklų į rinką įeiti naujiems dalyviams. Vis dėlto praktikoje reguliavimo skirtumai nėra tokie dideli.²⁰⁶

3.2.2. Grobuoniškos kainos.

JAV Šermano akto 2 dalis ir EB steigimo sutarties 82 straipsnis taikomi, vertinant grobuoniškų kainų aspektą (angl. – *predatory pricing*). Varžovo pirkėjų verbavimas, siūlant geresnį sandėrį, yra verslo kasdienybė ir dažniausiai reiškia žemesnių kainų nustatymą, nors kaina, kokybė ir aptarnavimas gali būti apjungti labai įvairiai, siekiant pritraukti pirkėjus. Pirkėjų viliojimas, siūlant geresnį sandėrį nei kitas rinkos dalyvis, apibūdina tiek grobuoniškumą, tiek teisėtą konkurenciją, skatinamą konkurencijos įstatymais, todėl labai lengva juos supainioti. Nesąžininga kainų politika gali reikšti kainų sumažinimą, norint išstumti iš rinkos konkurentus, po to jas vėl padidinant. Šiuo atveju vartotojas gali gauti tik trumpalaikę naudą, nes praėjus laikui dominuojanti įmonė, įsitvirtinusi rinkoje, gražina kainas į ankstesnį lygį. Tokį reiškinį sunku atskirti nuo

²⁰⁴ VAN DEN BERGH, R. J.; CAMESASCA, P. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2006, p. 253.

²⁰⁵ JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 540, *Verizon Communications Inc. v. Law Offices of Curtis V. Trinko, LLP (Trinko)* [2004], U.S. 398.

²⁰⁶ PATE, H. R. The Common Law Approach And Improving Standarts For Analyzing Single Firm Conduct. [interaktyvus]. 2004, [žiūrėta 2006-04-05]. Prieiga per internetą: <www.usdoj.gov/atr/public/speeches/202724.wpd>.

teisėtos aktyvios kainų politikos. Nesąžininga kainų politika gali reikšti ir kainų padidinimą arba diskriminuojančias kainas.²⁰⁷ Siekiant išvengti painiavos, turi būti nustatyti objektyvūs principai, leidžiantys atskirti teisėtą agresyvią konkurenciją nuo neleidžiamo grobuoniškumo.

Grobuoniškumo įstatymai ES yra plačiau aprėpiantys, lyginant su vertinimu JAV. Byloje *Tetra Pak* PIT pareiškė, kad patikrinimas nėra visiškai objektyvus, kadangi kainų, žemesnių nei vidutinės galutinės išlaidos, bet didesnių nei vidutinės kintančios išlaidos, nustatymas gali būti laikomas grobuonišku, jei tai bus plano pašalinti konkurentą dalis.²⁰⁸ Taigi ETT ir PIT tarsi sukūrė ketinimais besiremiantį testą, kurį JAV teismai taikė dar anksčiau. Šiuo metu JAV daugelis ketinimų įrodymų yra suprantami kaip planų konkuruoti agresyviai teisėta išraiška ir troškimai laimėti varžovų sąskaita. JAV teismai yra pareiškę, kad galingi konkurentai ketina pakenkti varžovams bei aprėpti visą verslą, kiek tik jie pajėgia. JAV teisėjų nuomone, bausti šias intencijas yra tas pats kaip bausti konkurenciją.²⁰⁹

ES įstatymai taip pat linkę nukrypti nuo atsargesnio JAV teismų požiūrio, nereikalaudami įrodymų dėl pagrįstos galimybės vėliau susigrąžinti sąmoningai atsiradusius nuostolius.²¹⁰ Tačiau tokiu būdu tarsi atmetami potencialiai konkurencingi ar kitaip nekenksmingi pardavimo nuostolingai pagrindai, pavyzdžiui, pastangos naujo produkto reklamai.²¹¹ JAV Aukščiausiasis teismas, siekdamas nustatyti grobuonišką kainų politiką byloje *Brooke Group*, reikalavo įrodymų, kad ūkio subjektas prarado pinigus ir turėjo pagrįstą perspektyvą susigrąžinti nuostolius, nustatydamas monopolines kainas, kai konkurencija jau buvo pašalinta.²¹² Tačiau galimi atvejai, kai bus nustatyta, kad įtariamasis grobuoniška kainų politika neturės realių galimybių vykdyti monopolininko kainų politikos ateityje. Taip pat įtariamasis grobuoniškos kainų politikos vykdytojas gali įrodyti, kad prarado pinigus dėl teisėtų priežasčių.

²⁰⁷ EK 1982 m. gruodžio 10 d. sprendimas 82/861/EEC byloje Nr. IV/29.877 - *British Telecommunications*, OJ, 1982, L 360, p. 36, 30 punktas.

²⁰⁸ PIT 1994 m. spalio 6 d. sprendimas byloje T-83/91, *Tetra Pak International SA v. Commission of the European Communities* [1994], ECR II-755, 149 punktas.

²⁰⁹ JAV 7-os apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 797, *Olympia Equip. Leasing Co. v. W. Union Tel. Co.* [1986], F.2d 1325, 1339.

²¹⁰ PIT 1994 m. spalio 6 d. sprendimas byloje T-83/91, *Tetra Pak International SA v. Commission of the European Communities* [1994], ECR II-755, 150 punktas.

²¹¹ PATE, H. R. *The Common Law Approach And Improving Standards For Analyzing Single Firm Conduct*. [interaktyvus]. 2004, [žiūrėta 2006-04-05]. Prieiga per internetą: <www.usdoj.gov/atr/public/speeches/202724.wpd>.

²¹² JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 509, *Brooke Group Ltd. v. Brown & Williamson Tobacco Corp.* [1993], U.S. 209, 222-225.

3.2.3. Esminių išteklių doktrina.

EB steigimo sutarties 82 straipsnio ir Šermano įstatymo 2 dalies taikymo skirtumai matomi, vertinant ES ir JAV institucijų požiūrį į esminių išteklių (angl. – *essential facilities*) doktriną.²¹³ Esminių išteklių doktrina taikoma įmonėms, kurios užima monopolininko padėtį kritinėje pramonės gamybos stadijoje, kuri dar vadinama “butelio kakliuku” (angl. - “*bottleneck*”), ir kurios susiduria su tikra ar potencialia konkurencija kitose gamybos stadijose. Pagal doktriną tokios įmonės gali būti įpareigosotos suteikti prieigą (angl. – *access*), kuri pasireiškia tuo, kad monopolistas privalo parduoti konkurentams paslaugas “butelio kakliuko” stadijoje, laikantis nediskriminavimo sąlygų.²¹⁴ Kaip ir kiti monopolizavimo ar bandymo monopolizuoti atvejai, kreipimaisi dėl esminių išteklių turi turėti įrodymų dėl išskiriančio ar grobuoniško elgesio, galinčio sumažinti ar pašalinti konkurenciją.

JAV teismų praktikoje vadovujamasi nuostata, kad teisėti monopolininkai neturi bendros pareigos padėti savo konkurentams.²¹⁵ Konkurencijos politikos esmė yra tai, kad įmonės turi konkuruoti tarpusavyje, o ne bendradarbiauti ir dalintis monopolium.²¹⁶ Vis dėlto kai kurie JAV teismai vadovavosi esminių išteklių doktrina, nustatydami aplinkybes, kurioms esant pareiga padėti konkurentams gali būti išvelgta. Šiose bylose teismai reikalavo, kad ištekliai būtų būtini konkurencijai atitinkamoje rinkoje,²¹⁷ o ne paprasčiausiai būtų patogūs konkurentams, kurie norėtų pasinaudoti varžovų investicijomis, tai yra “važiuoti nemokamai”. JAV Aukščiausiasis teismas byloje *Trinko* įdomiai praleido kvalifikuojančią frazę, įtvirtintą *Colgate* byloje,²¹⁸ dėl tikslo monopolizuoti ir bendrai pripažino, jog esant tam tikroms ribojančioms aplinkybėms, atsisakymas bendradarbiauti su varžovais gali reikšti konkurenciją ribojantį elgesį ir

²¹³ Plačiau apie esminių išteklių doktrinos taikymo JAV ir ES panašumus bei skirtumus žiūrėti STRATAKIS, A. Comparative analysis of the US and EU approach and enforcement of the essential facilities doctrine. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, nr. 27(8) [žiūrėta 2007-03-21], p. 434-442. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

²¹⁴ BERGMAN, M. A. When Should an Incumbent be Obligated to Share its Infrastructure with an Entrant Under the General Competition Rules? Department of Economics, Uppsala University, Working paper. [interaktyvus]. 2003, [žiūrėta 2006-12-05]. Prieiga per internetą: <http://www.nek.uu.se/Pdf/wp2003_25.pdf>; EK 2004 m. birželio 2 d. sprendimas byloje Nr. COMP/38.096 - *PO/Clearstream*, 223, 330 punktai.

²¹⁵ JAV 7-os apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 797, *Olympia Equip. Leasing Co. v. W. Union Tel. Co.* [1986], F.2d 370, 375.

²¹⁶ Pavyzdžiui, JAV 9-os apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 948, *Alaska Airlines v. United Airlines* [1991], F.2d 536, 544-45.

²¹⁷ Pavyzdžiui, JAV 9-os apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 948, *Alaska Airlines v. United Airlines* [1991], F.2d 536, 544-545.

²¹⁸ JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 250, *United States v. Colgate & Co.* [1919], U.S. 300, 307.

pažeisti Šermano akto 2 dalį.²¹⁹ Byloje *Aspen Skiing* JAV Aukščiausiasis teismas pareiškė, jog Aspen Skiing buvo “prie ar arti išorinės Šermano akto 2 dalies atsakomybės ribos”.²²⁰ Byloje *Kodak*²²¹ JAV Aukščiausiasis teismas pakartojo, kad monopolistas gali atsisakyti bendradarbiauti su konkurentais tik tuomet, jei yra teisėtos konkurencinės priežastys atsisakymui.²²² Daugelyje kitų bylų taip pat pripažįstama, jog yra išimčių bendrai bendradarbiavimo laisvės taisyklei. Doktrinoje yra nuomonių, kad esminių išteklių doktrina negali būti atskiru pagrindu atsakomybei pagal Šermano įstatymo 2 dalį atsirasti, nes taikoma tokiu būdu doktrina įpareigoja varžovus nereikalaujant, kad išbandomos įmonės elgesys būtų išskiriantis ar grobuoniškas.²²³ Vienas JAV teismas yra paaiškinęs, kad esminių išteklių doktrina yra tarsi etiketė, galinti padėti analizuojant monopolio atvejį, tačiau nėra pareiškimas dėl atskiro teisės pažeidimo.²²⁴ Taigi ši doktrina JAV nėra vertinama kaip labai sėkminga pareiškėjo atžvilgiu.

EB steigimo sutarties 82 straipsnis nenustato bendros pareigos bendradarbiauti su konkuruojančiomis įmonėmis, tačiau (c) ir (d) punktai draudžia diskriminaciją. Kaip ETT pažymėjo byloje *United Brands*, tokio pobūdžio diskriminavimas gali būti atsisakymas tiekti prekes ir paslaugas savo verslo partneriams. Tokie dominuojančios įmonės veiksmai vertinami kaip konkurenciją ribojantys, kadangi trukdo partneriams apsirūpinti žaliavomis, tai yra, dominuojanti padėtis panaudojama, norint išstumti konkurentus iš rinkos.²²⁵ Atsisakymas gali būti pateisinamas tik esant *force majeure* sąlygoms, kai atsisakymo tiekti priežastys nepriklauso nuo tiekėjo valios. Doktrina apima bylas, kuriose dominuojančios įmonės atsisakymas suteikti esminius išteklius nėra objektyviai pateisinamas ir turi tikslą pašalinti konkurenciją besivystančioje rinkoje.²²⁶

²¹⁹ JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 540, *Verizon Communications Inc. v. Law Offices of Curtis V. Trinko, LLP (Trinko)* [2004], U.S. 398, 408.

²²⁰ JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 472, *Aspen Skiing Co. v. Aspen Highlands Skiing Corp.* [1985], U.S. 585.

²²¹ JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 504, *Eastman Kodak Co. v. Image Technical Services, Inc.* [1992], U.S. 451, 483; JAV 3-ios apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 124, *Queen City Pizza, Inc. v. Domino's Pizza, Inc.* [1997], F.3d 430.

²²² Tai nelabai skiriasi nuo ES konkurencijos teisės pagal ETT 1974 m. kovo 6 d. sprendimą sujungtose bylose 6/73 ir 7/73, *Istituto Chemioterapico Italiano S.p.A. and Commercial Solvents Corporation v. Commission of the European Communities* [1974], ECR 223.

²²³ PATE, H. R. *The Common Law Approach And Improving Standarts For Analyzing Single Firm Conduct.* [interaktyvus]. 2004, [žiūrėta 2006-04-05]. Prieiga per internetą: <www.usdoj.gov/atr/public/speeches/202724.wpd>.

²²⁴ JAV S.D.N.Y. apygardos teismo sprendimas byloje Nr. 785, *Viacom Int'l, Inc. v. Time Inc.* [1992], F. Supp. 371, 376.

²²⁵ ETT 1978 m. vasario 14 d. sprendimas byloje 27/76, *United Brands Company and United Brands Continentaal BV v. Commission of the European Communities* [1978], ECR 207, 183 punktas.

²²⁶ ETT 1998 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje C-7/97, *Oscar Bronner GmbH & Co. KG v. Mediaprint Zeitungs- und Zeitschriftenverlag GmbH & Co. KG, Mediaprint Zeitungsvertriebsgesellschaft mbH & Co. KG and Mediaprint Anzeigengesellschaft mbH & Co. KG.* [1998], ECR I-7791; STOTHERS, C. *Refusal to Supply as Abuse of Dominant Position: Essential Facilities in the European Union.* In *European*

Daugelis autorių išskiria skirtingus teisinius rėmus, kuriuose yra taikoma esminių išteklių doktrina.²²⁷ Esminių išteklių bylos JAV yra svarstomos kaip išimtyms bendram “Colgate gynybos” (angl. – “*Colgate defence*”) principui, teigiančiam, kad kompanijos neturi pareigos bendradarbiauti. ES dominuojančios įmonės turi bendrą pareigą bendradarbiauti, todėl esminių išteklių doktrina yra vienas iš bendros pareigos taikymo būdų.²²⁸

Esmingumo samprata abiejose jurisdikcijose šiuo metu yra beveik tokia pati. Tačiau yra nuomonių, jog, atsižvelgiant į naujausias ES teisės vystimosi tendencijas, pastebimų skirtumų gali atsirasti ateityje.²²⁹ Pagal JAV teisę reikalaujami ištekliai turi būti esminiai ieškovo gyvybingai konkurencijai su monopolistu ir neturi būti prieinami iš bet kurio kito šaltinio ar galėtų būti dubliuoti ieškovo ar kitų.²³⁰ Indėlis turi būti esminis, kartu turintis galią eliminuoti konkurenciją.²³¹ Pagal ES teisę vertinimas yra iš esmės toks pats. ETT byloje *Bronner*²³² apibendrina principus, įtvirtintus byloje *Magill*²³³ ir *IMS*,²³⁴ kad produktas ar paslauga būtų laikomi esminiais, jie turi būti būtini, ir kad ūkio subjektas galėtų tęsti savo verslą atitinkamoje rinkoje, taip pat neturėtų būti jokio realaus ar potencialaus pakaitalo.²³⁵

Competition Law Review [interaktyvus]. 2001, nr. 22 [žiūrėta 2007-03-21], p. 256. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

²²⁷ Pavyzdžiui, FINE, F. NDC/IMS: A Logical Application of Essential Facilities Doctrine. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2002, nr. 23 [žiūrėta 2006-03-21], p. 457. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>; CABOBIANCO. The Essential Facility Doctrine: Similarities and Differences Between the American and European Approaches. In *European Law Review* [interaktyvus]. 2001, nr. 26 [žiūrėta 2006-03-21], p. 548, 555-558. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

²²⁸ ONG, B. Building Brick Barricades and Other Barriers to Entry: Abusing Dominant Position by Refusing to Licence Intellectual Property Rights. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2005, nr. 4 [žiūrėta 2007-01-21], p. 215, 217. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

²²⁹ STRATAKIS, A. Comparative analysis of the US and EU approach and enforcement of the essential facilities doctrine. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, nr. 27(8) [žiūrėta 2007-03-21], p. 434-442. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

²³⁰ AREEDA, P. E.; HOVENKAMP, H. *Antitrust Law: An Analysis of Antitrust Principles and Their Application*. Boston: Little, Brown and Co., 1999, vol. IIIA, 773b punktas. (Cituojama pagal STRATAKIS, A. Comparative analysis of the US and EU approach and enforcement of the essential facilities doctrine. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, nr. 27(8) [žiūrėta 2007-03-21], p. 434-442. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.)

²³¹ JAV 9-os apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 955, *City of Anaheim v. Southern California Edison Co.* [1990], F.2d 1373, 1380.

²³² ETT 1998 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje C-7/97, *Oscar Bronner GmbH & Co. KG v. Mediaprint Zeitungs- und Zeitschriftenverlag GmbH & Co. KG, Mediaprint Zeitungsvertriebsgesellschaft mbH & Co. KG and Mediaprint Anzeigengesellschaft mbH & Co. KG.* [1998], ECR I-7791, 43-44, 46 punktai.

²³³ PIT 1991 m. liepos 10 d. sprendimas sujungtose bylose T-69/89, *RTE v. Commission* [1991], ECR II-485 ir T-76/89, *Radio Telefis Eireann v. Commission of the European Communities* [1991], ECR II-575. 1991; pritarta ETT 1995 m. balandžio 6 d. sprendimu sujungtose bylose C-241/91 P ir C-242/91 P, *Radio Telefis Eireann (RTE) and Independent Television Publications Ltd (ITP) v. Commission of the European Communities* [1995], ECR I-743, 54 punktas.

²³⁴ ETT 2004 m. balandžio 29 d. sprendimas byloje C-418/01, *IMS Health GmbH & Co. OHG v. NDC Health GmbH & Co. KG* [2004], ECR I-5039, 28 punktas.

²³⁵ PIT 1998 m. rugsėjo 15 d. sprendimas sujungtose bylose T-374/94, T-375/94, T-384/94 ir T-388/94, *European Night Services Ltd (ENS), Eurostar (UK) Ltd, formerly European Passenger Services Ltd (EPS), Union internationale des chemins de fer (UIC), NV Nederlandse Spoorwegen (NS) and Société nationale*

Esminių išteklių doktrinos taikymas bendrame atsisakymo bendradarbiauti kontekste yra sudėtingesnis pagal ES teisę. Doktrina yra taikoma tiek EB, tiek nacionaliniame lygmenyje. Priešingai JAV, sekant JAV Aukščiausiojo teismo sprendimu byloje *Trinko*, esminių išteklių doktrina nors nemirusi, tačiau sunkiai gyvuoja. Pagal sprendimą *Trinko*²³⁶ esminių išteklių doktrina niekada nebuvo pripažinta JAV Aukščiausiojo teismo ir bet koku atveju negalėtų būti taikoma ten, kur reguliuojanti institucija būtų įpareigota ir galėtų kontroliuoti įėjimo sąlygas. JAV Teisingumo departamento atstovė R. H. Pate teigia, kad byla *Trinko* išaiškino, kad savarankiškai esminių išteklių doktrinai vietos JAV konkurencijos teisėje nėra.²³⁷

Esminių išteklių doktrina yra aštriai kritikuojama abiejose jurisdikcijose, ypač jos taikymo sunkumas teismuose bei kaip inovacijas stabdanti priemonė ilgalaikėje perspektyvoje. JAV moksliniuose straipsniuose kritikuojamas doktrinos taikymas ir siūloma daugybė ribojančių principų²³⁸ arba siūloma visiškai atsisakyti doktrinos.²³⁹ Netgi doktrinos šalininkai pažymi, jog esminių išteklių doktrina turėtų būti taikoma tik esant išskirtinėms aplinkybėms.²⁴⁰ Panašios išimtys buvo reiškiamos ir ES.²⁴¹

3.2.4. Monopolio perkėlimas.

Šermano akto 2 dalies ir EB steigimo sutarties 82 straipsnio taikymo skirtumai matomi, vertinant monopolio perkėlimą iš vienos rinkos į kitą (angl. – *monopoly leveraging*).

des chemins de fer français (SNCF) v. Commission of the European Communities (European Night Services Ltd. and others v. Commission) [1998], ECR II-3141.

²³⁶ JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 540, *Verizon Communications Inc. v. Law Offices of Curtis V. Trinko, LLP (Trinko)* [2004], U.S. 411.

²³⁷ PATE, R. H. Securing the Benefits of Global Competition. [interaktyvus]. 2004, [žiūrėta 2006-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/205389.htm>>.

²³⁸ AREEDA, P. Essential Facilities: An Epithet in Need of Limiting Principles. *Antitrust Law Journal*, nr. 58, p. 841, 852-853. (Cituojama pagal STRATAKIS, A. Comparative analysis of the US and EU approach and enforcement of the essential facilities doctrine. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, nr. 27(8) [žiūrėta 2007-03-21], p. 434-442. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.)

²³⁹ AREEDA, P. E.; HOVENKAMP, H. *Antitrust Law: An Analysis of Antitrust Principles and Their Application*. Boston: Little, Brown and Co., 1999, vol. IIIA, 771b, 771c punktai. (Cituojama pagal STRATAKIS, A. Comparative analysis of the US and EU approach and enforcement of the essential facilities doctrine. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, nr. 27(8) [žiūrėta 2007-03-21], p. 434-442. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.)

²⁴⁰ PITOFSKY, R.; PATTERSON, D.; HOOKS, J. The Essential Facilities Doctrine Under US Antitrust Law. *Antitrust Law Journal*, nr. 70, p. 443, 446. (Cituojama pagal STRATAKIS, A. Comparative analysis of the US and EU approach and enforcement of the essential facilities doctrine. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, nr. 27(8) [žiūrėta 2007-03-21], p. 434-442. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.)

²⁴¹ APPELDOORN, J. He Who Spareth His Rod, Hateth His Son? Microsoft, Super-dominance and Article 82 EC. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2005, nr. 12 [žiūrėta 2007-03-21], p. 653. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>; Generalinio advokato Jacobs 1998 m. gegužės 28 d. nuomonė byloje C-7/97, *Oscar Bronner GmbH & Co. KG v. Mediaprint Zeitungs- und Zeitschriftenverlag GmbH & Co. KG, Mediaprint Zeitungsvertriebsgesellschaft mbH & Co. KG and Mediaprint Anzeigengesellschaft mbH & Co. KG*. [1998], ECR I-7791, 61-69 punktai.

Šermano akto 2 dalis nedraudžia nei monopolio turėjimo rinkoje, nei kainų kėlimo, naudojantis monopolininko padėtimi.²⁴² Tačiau Šermano akto 2 dalis draudžia naudojimąsi monopolininko galia, siekiant išsaugoti ar sustiprinti monopolį. Šie fundamentalūs Šermano akto 2 dalies jurisprudencijos principai yra visuotinai pripažinti, tačiau teismai kartais linkę praplėsti interpretaciją, būtent aiškindami monopolininko įtakos perkėlimą. JAV Aukščiausiasis teismas byloje *Spectrum Sports* yra pasisakęs, kad Šermano akto 2 dalis reiškia būtent tai, kas joje yra įtvirtinta, tai yra, kad vienos įmonės elgesys yra neteisėtas tik tada, kai ji iš tikrųjų monopolizuoja rinką ar pavojingai grasina tai padaryti.²⁴³ JAV teismai savo praktikoje po truputį atsisako monopolio perkėlimą laikyti savarankišku pagrindu atsakomybei pagal Šermano akto 2 dalį atsirasti, nors ankstesnėje praktikoje teismai yra išvelgę Šermano akto pažeidimus, kurie nebuvo įtvirtinti statuto tekste.²⁴⁴

Monopolininko įtakos perkėlimo į kitą rinką argumentas yra taip pat paplitęs ES. ETT *Tetra Pak* byloje pasisakė, kad įmonė, turinti dominuojančią padėtį vienoje rinkoje, gali pažeisti EB steigimo sutarties 82 straipsnį savo elgesiu kitoje rinkoje, kurioje ji nėra dominuojanti ir sukelia konkurenciją ribojančias pasekmes tik antrojoje rinkoje. ETT grindė savo sprendimą tuo, kad abi rinkos buvo susijusios, tai yra, abiejose rinkose ta pati įranga buvo tiekama tiems patiems pirkėjams.²⁴⁵ Taigi įmonės dominavimas vienoje rinkoje tarsi yra pagrindas apsunkinti jos padėtį kitoje rinkoje.

3.2.5. Susiejimas ir nuolaidos.

Vertinant įmonės elgesį, siūlant lojalumo nuolaidas (angl. – *loyalty/fidelity discounts*) ir prekių paketo kainas (angl. – *bundle pricing*), pastebimi skirtumai ES ir JAV, taikant EB steigimo sutarties 82 straipsnio ir Šermano akto 2 dalį.

ES dominuojančią padėtį turinčios įmonės siūlomos lojalumo nuolaidos yra iš esmės neteisėtos *per se*.²⁴⁶ Dominuojančią padėtį turinčios įmonės siūlomos nuolaidos, kurios nėra vienodai prieinamos visiems pirkėjams, yra leidžiamos tik esant griežtoms

²⁴² Pavyzdžiui, JAV 2-os apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 603, *Berkey Photo v. Eastman Kodak Co.* [1979], F.2d 263, 276.

²⁴³ JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 506, *Spectrum Sports, Inc. v. McQuillan* [1993], U.S. 447, 459.

²⁴⁴ *Cit.op.* 242.

²⁴⁵ PIT 1994 m. spalio 6 d. sprendimas byloje T-83/91, *Tetra Pak International SA v. Commission of the European Communities* [1994], ECR II-755.

²⁴⁶ PIT 1999 m. spalio 7 d. sprendimas byloje T-228/97, *Irish Sugar plc v. Commission of the European Communities* [1999], ECR II-2969, 197 punktą; ETT 1983 m. lapkričio 9 d. sprendimas byloje 322/81, *NV Nederlandsche Banden Industrie Michelin v. Commission of the European Communities* [1983], ECR 3461, 71 punktą; 1999 m. liepos 14 d. EK sprendimas 2000/74/EC byloje Nr. IV/D-2/34.780 - *Virgin/British Airways*, OJ, 2000, L 30, p. 1, 101 punktą.

efektyvumą pateisinančioms aplinkybėms.²⁴⁷ PIT byloje *Irish Sugar* nustatė, kad įmonė suteikdama lojalumo nuolaidą vienam pirkėjui pažeidė reikalavimus, keliamus dominuojančią padėtį turinčiai įmonei, kadangi tai nebuvo eilinė didelė nuolaida, prieinama visiems pirkėjams, o buvo ta, kuri leido susigrąžinti pirkėją, kuris buvo linkęs pereiti pas konkurentą.²⁴⁸ PIT nekėlė klausimo, ar vieno pirkėjo nuviliojimas sukėlė grėsmę konkurento egzistavimui, kuo galbūt pasidomėtų JAV teismai.²⁴⁹

ES jurisprudencijoje draudžiama dominuojančią padėtį turinčiai įmonei teikti lojalumo nuolaidas kaip atlygį už susitarimą, kad pirkėjas visas ar beveik visas žaliavas įsigis iš dominuojančios įmonės.²⁵⁰ ETT savo praktikoje įtvirtino, kad EB steigimo sutarties 82 straipsnio atveju konkurenciją ribojančių tikslų ir pasekmių įrodymai sutampa.²⁵¹ Tai yra, jei dominuojančią padėtį turinti įmonė savo elgesiu siekia suvaržyti konkurenciją, toks elgesys sukels tokias pasekmes. Toks vertinimas gali būti laikomas varžančiu konkurenciją skatinantį elgesį.²⁵²

JAV yra tikrai atvira konkurencijai teigiamas pasekmes turinčių prekių rinkinio kainoms ir nuolaidoms, lojalumo kainoms ir nepritaria taisyklių *per se* taikymui tokiam elgesiui reglamentuoti. Šis kainų mechanizmas skiriasi nuo tiesioginio kainų sumažinimo. Apjungdama kartu skirtingus produktus ar to paties produkto atskiras dalis įmonė, turinti žymią rinkos dalį, gali teikti pelningus pasiūlymus, tačiau vis dar veiksmingi varžovai gali būti nepajėgūs pelningai atitikti ar pagerinti tuos pasiūlymus. Šiame lygmenyje tokia kainų sistema veikia kaip grobuoniška kainų politika, tai yra, pirkėjai nuviliojami nuo varžovų, siūlant geresnius sandėrius. Tačiau kitame lygmenyje ši kainų sistema veikia pakankamai skirtingai nei grobuoniškų kainų nustatymas, tai yra, kai kainų nustatymo sistema sudaroma nuolaidų pagrindu, labai tikėtina, kad nė vienas pirkėjas galiausiai nemoka nė kiek pigiau. Dėl šių priežasčių būtų per drąsu teigti, kad susirūpinimas konkurencijos požiūriu neiškyla tol, kol prekių rinkinys parduodamas už kainą, viršijančią

²⁴⁷ Pavyzdžiui, 1999 m. liepos 14 d. EK sprendimas 2000/74/EC byloje Nr. IV/D-2/34.780 - *Virgin/British Airways*, OJ, 2000, L 30, p. 1, 101 punktas.

²⁴⁸ PIT 1999 m. spalio 7 d. sprendimas byloje T-228/97, *Irish Sugar plc v. Commission of the European Communities* [1999], ECR II-2969, 198 punktas.

²⁴⁹ Pavyzdžiui, JAV 8-os apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 892, *Morgan v. Ponder* [1989], F.2d 1355, 1362.

²⁵⁰ Pavyzdžiui, JAV 11-os apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 858, *McGahee v. N. Propane Gas Co.* [1988], F.2d 1487, 1503; JAV 9-os apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 668, *William Inglis & Sons Baking Co. v. ITT Continental Baking Co.* [1981], F.2d 1014, 1030-1035.

²⁵¹ ETT 1991 m. liepos 3 d. sprendimas byloje C-62/86, *AKZO Chemie BV v. Commission of the European Communities* [1991], ECR I-3359, 65 punktas.

²⁵² PATE, H. R. *The Common Law Approach And Improving Standarts For Analyzing Single Firm Conduct.* [interaktyvus]. 2004, [žiūrėta 2006-04-05]. Prieiga per internetą: <www.usdoj.gov/atr/public/speeches/202724.wpd>.

jo savikainą. Yra teigiama, kad Šermano įstatymo 2 daliai būtų naudinga surasti objektyvesnes taisykles, taikomas šioje srityje, nei *per se* taisyklės.²⁵³

²⁵³ *Ibid.*

IV DALIS. SKIRTUMAI SUSIJUNGIMŲ KONTROLĖS TAISYKLĖSE JAV IR ES.

4.1. Testai, taikomi susijungimams vertinti.

Susijungimų kontrolei JAV taikoma Kleitono įstatymo 7 dalis,²⁵⁴ kurioje įtvirtinta, kad joks asmuo, užsiimantis prekyba ar kita veikla, turinčia poveikį prekybai, neturi tiesiogiai ar netiesiogiai įsigyti visų ar dalies akcijų ar kito kapitalo ir joks asmuo, priklausantis Federalinės prekybos komisijos jurisdikcijai, neturi įsigyti viso ar dalies turto kito asmens, kuris taip pat verčiasi prekyba ar kita veikla, turinčia poveikį prekybai, bet kurioje šalies dalyje, ir šio įsigijimo pasekmės gali būti iš esmės susilpninta konkurencija ar sudarytos sąlygos monopolio susikūrimui. Taigi JAV susijungimas gali būti sustabdytas, jei jis iš esmės silpnina konkurenciją (angl. – *substantial lessening of competition*), tai yra taikomas SLC testas.

EB susijungimų reglamento Nr. 139/2004²⁵⁵ 2(3) straipsnyje nustatyta, kad koncentracija, kuri sukuria arba sustiprina dominuojančią padėtį ir dėl to itin apribojama veiksminga konkurencija bendrojoje rinkoje arba didelėje jos dalyje, yra laikoma nesuderinama su bendrąja rinka. Pagal EB susijungimų reglamento 3(1) straipsnį laikoma, kad koncentracija vykdoma, kai atsiranda ilgalaikių kontrolės pokyčių dėl dviejų arba daugiau anksčiau savarankiškų įmonių arba jų dalių susijungimo, arba įsigijimo, kai įmonę įsigijo vienas arba daugiau asmenų, kurie jau kontroliuoja bent vieną įmonę, arba kai įmonę įsigijo viena ar daugiau įmonių, pirkdamos vertybinius popierius arba turtą sudarius sutartį arba kitomis priemonėmis, kurios leidžia tiesiogiai arba netiesiogiai kontroliuoti visą arba dalį vienos arba daugiau kitų įmonių. Taigi ES susijungimas gali būti sustabdytas, jei jis itin apriboja veiksmingą konkurenciją (angl. – *significant impediment of effective competition*), tai yra taikomas SIEC testas, ypač kaip dominuojančios padėties sukūrimo ar sustiprinimo rezultatas.²⁵⁶

Susijungimų vertinimo testų JAV ir EB formuluotės yra panašios. Tačiau JAV Kleitono įstatymo 7 dalis tiesiogiai nenurodo monopolisto padėties sukūrimo ar sustiprinimo kaip pirminės neigiamos susijungimo pasekmės. Nurodomos alternatyvios

²⁵⁴ Clayton Act 1914, 15 USCA 12.

²⁵⁵ 2004 m. sausio 20 d. Tarybos reglamentas Nr. 139/2004/EB dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės (EB susijungimų reglamentas), OJ, 2004, L 24, p. 1.

²⁵⁶ Plačiau apie koncentracijų kontrolę EB žiūrėti COOK, J.; KERSE, C. *EC Merger Control*. 4th ed. London: Sweet & Maxwell, 2005; VARONA, E. N.; GALARZA, A. F.; CRESPO, J. F.; ALONSO, J. B. *Merger Control in the European Union: Law, Economics and Practise*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2005; JONES, A.; SUFRIN, B. *EC Competition Law*. 2nd ed. Oxford University Press, 2004, p. 847.

galimos neigiamos susijungimo pasekmės, tai yra iš esmės susilpninta konkurencija ar sudarytos sąlygos monopolio susikūrimui. O EB susijungimų reglamento 2(3) straipsnyje kaip koncentracijos pirminė neigiama pasekmė yra nurodomas dominuojančios padėties sukūrimas arba sustiprinimas, dėl ko itin apribojama veiksminga konkurencija bendrojoje rinkoje. EB susijungimų reglamentas SIEC testą numato taikyti tik susijungimams, kurie sukelia nekoordinuotus padarinius.²⁵⁷ Remiantis EB susijungimų reglamento preambulės 25 punktu, susijungimo, itin apribojančio veiksmingą konkurenciją, samprata 2(2) ir (3) straipsniuose turi būti interpretuojama kaip išeinanti už dominavimo koncepcijos ribų tik konkurenciją ribojančiam koncentracijos poveikiui, kylančiam iš nekoordinuotų ūkio subjektų, neužimančių dominuojančios padėties, veiksmų. Taigi, kai horizontalus susijungimas sukurs ar sustiprins dominuojančią ar kolektyvinio dominavimo padėtį, EK vadovausis nusistovėjusiu požiūriu ir preziumuos esminį veiksmingos konkurencijos apribojimą, remdamasi dominavimo įrodymais, o SIEC testas bus taikomas tik nekoordinuoto poveikio atveju.²⁵⁸ Pavyzdžiui, byloje *Volvo/Scania* dviejų sunkvežimių gamintojų susijungimas buvo uždraustas, kadangi sukurtų dominuojančių sunkvežimių tiekėją, ir todėl, kad Volvo ir Scania tiekiami sunkvežimiai buvo įvertinti kaip artimiausi pakaitalai. Taigi po susijungimo susijungęs ūkio subjektas galėjo pakelti Volvo gaminių kainas, taip padidindamas pardavimų pelną, ir didžioji dalis pirkėjų, kurie nenorėtų mokėti aukštesnės kainos, pirktų Scania produktus, kas reikštų, jog susijungęs ūkio subjektas nepatirtų nuostolių dėl pakeltų kainų.²⁵⁹

Paminėtina, kad Lietuvos koncentracijų vertinimo testo žodinė formuluotė nėra identiška, lyginant su nuostata, įtvirtinta EB susijungimų reglamento 2(3) straipsnyje.²⁶⁰ Pagal Konkurencijos įstatymo 14(1) straipsnio 3 punktą Konkurencijos taryba atsisako duoti leidimą vykdyti koncentraciją, jeigu dėl koncentracijos bus sukurta ar sustiprinta dominuojanti padėtis, arba itin apribota konkurencija atitinkamoje rinkoje. Taigi Konkurencijos įstatymas įtvirtina dominuojančios padėties sukūrimą ar sustiprinimą ir konkurencijos atitinkamoje rinkoje apribojimą, kaip galimas alternatyvias susijungimo pasekmes. Vis dėlto skirtinga formuluotė neturėtų sąlygoti skirtingo aiškinimo.²⁶¹

²⁵⁷ CHALMERS, D.; HADJIEMMANUIL, C.; MONTI, G.; TOMKINS, A. *European Union Law: Text and Materials*. Cambridge University Press, 2006, p. 1099.

²⁵⁸ *Ibid.*, p. 1100.

²⁵⁹ EK 2000 m. kovo 14 d. sprendimas 2001/403/EB byloje Nr. COMP/M.1672 - *Volvo/Scania*, OJ, 2001, L 143, p. 74.

²⁶⁰ BUTKEVIČIUS, L. Lietuvos konkurencijos teisės europeizacija: priežastys, raida ir problemos. *Teisė*, 2006, nr. 61, p. 19-30; KESERAUSKAS, Š. Chapter 10B: Lithuania. Vilnius, 2006, p. 71.

²⁶¹ KESERAUSKAS, Š. Chapter 10B: Lithuania. Vilnius, 2006, p. 71.

4.2. Vertikalūs ir konglomeratiniai susijungimai.

Literatūroje skiriamos trys susijungimų rūšys: horizontalūs, vertikalūs ir konglomeratiniai.²⁶² Susijungimas yra vertikalus, kai jis sukonzentruoja veiksmus dviejuose prekybos lygmenyse. Pavyzdžiui, byloje *ICI/Tioxide* vertikalus susijungimas įvyko tarp žaliavų, pavyzdžiui baltas pigmentas, gamintojo ir įmonės, naudojusios šias žaliavas galutiniam produktui, pavyzdžiui dažams, paruošti.²⁶³

Konkurenciją ribojantis poveikis gali atsirasti, jei gamintojas turi dominuojančią padėtį, kadangi po susijungimo naujas ūkio subjektas turi galimybę pakenkti kitiems dažų gamintojams, atsisakydamas parduoti žaliavas arba parduodamas aukštomis kainomis, taigi padidindamas jų išlaidas. Tai gali sąlygoti įmonių dažų rinkoje silpninimą arba išėjimą iš rinkos, todėl susijungęs ūkio subjektas užimtą dominuojančią padėtį išbaigtų produktų rinkoje vartotojų sąskaita. Pašalinimo iš rinkos padarinys (angl. – *foreclosure effect*) yra esminis EK susirūpinimas, reguliuojant vertikalius susijungimus. Naujai taikomas SIEC testas įgalina EK vertinti susijungimus, kurie nėra dominuojantys, tačiau turima rinkos galia sudaro galimybę varžovų pašalinimui iš rinkos. Išlieka didelė tikimybė, kad EK ir toliau vertins vertikalius susijungimus, svarstydamas, ar dominuojanti padėtis yra sukuriama, ar sustiprinama, kas gali sukelti konkurentų pašalinimą iš rinkos.²⁶⁴

Šiuo metu JAV konkurencijos institucijos retai susidomi vertikaliais ar konglomeratiniais susijungimais, kadangi, jų nuomone, šie susijungimai retai veda link rinkos galios padidinimo.²⁶⁵ R. H. Bork ginčija, kad konkurencijos įstatymai neturėtų būti taikomi draudžiant vertikalius ir konglomeratinius susijungimus. Vertikalūs ir konglomeratiniai susijungimai niekada neapjungia varžovų ir todėl nesukuria ar nepadidina galimybės apriboti gamybos apimčių, padidinus rinkos dalį.²⁶⁶

Konglomeratinis susijungimas vyksta tarp šalių, kurios veikia skirtingose rinkose. Šie susijungimai yra prasmingi verslui, kai dviejų įmonių produktai yra susiję, tai yra, kai jų pardavimas kartu suteikia pranašumą susijungusiam ūkio subjektui.²⁶⁷ Pavyzdžiui, alkoholinių gėrimų rinkoje pirkėjai reikalauja įvairių gėrimų pasirinkimo, todėl įmonės,

²⁶² CRAIG, P.; DE BURCA, G. *EU Law – Text, Cases and Materials*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2003, p. 1035.

²⁶³ EK 1990 lapkričio 28 d. sprendimas byloje Nr. IV/M.023 - *ICI/Tioxide*.

²⁶⁴ CHALMERS, D.; HADJIEMMANUIL, C.; MONTI, G.; TOMKINS, A. *European Union Law: Text and Materials*. Cambridge University Press, 2006, p. 1101.

²⁶⁵ Plačiau apie vertikalų susijungimų vertinimą JAV žiūrėti HOVENKAMP, H. *Federal Antitrust Policy: The Law of Competition and Its Practise*. 3rd ed. West Publishing Co., 2005, p. 386; BRODER, D. F. *A Guide to US Antitrust Law*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2005, p. 114.

²⁶⁶ BORK, R. H. *The Antitrust Paradox*. New York: Basic Books, 1978, 11-12 skyriai.

²⁶⁷ *Cit.op.* 264, p. 1103-1104.

gaminančios degtinę, susijungimas su įmone, gaminančia viskį, įgalina susijungusį ūkio subjektą pasiūlyti patrauklų gėrimų rinkinį mažmenininkams, kadangi pirkėjams bus naudinga aprūpinti savo poreikius iš vieno tiekėjo.

Konglomeratinių susijungimų pasekmė – sutaupytos išlaidos, todėl galima teigti, kad šie susitarimai didina efektyvumą ir neturėtų kelti rūpesčių dėl konkurencijos. JAV konkurencijos institucijoms konglomeratiniai susijungimai nekelia didelio susidomėjimo.²⁶⁸ Tačiau EK mano priešingai, kad šie susijungimai reikalauja nuoseklaus tyrimo, taikant du požiūrius: portfelio efekto (angl. – *portfolio effect*) ir įtakos perkėlimo (angl. – *leveraging*) teorijas.²⁶⁹

“Portfelio efekto” teorija yra ištyrinėta susijungimuose gėrimų pramonėje.²⁷⁰ Šiose bylose EK pasipriešino susijungimui, kai gėrimų tiekėjas, pardavinėjęs pagrindinių (angl. – *must stock*) prekių ženklų gėrimus, susijungė tam, kad padidintų savo siūlomų gėrimų portfelį. Pirkėjams, pavyzdžiui barams, būtų patogiau aprūpinti savo poreikius iš susijungusio ūkio subjekto, kuris, būdamas tokioje padėtyje, galėtų siūlyti strategines nuolaidas, pririšti pirkėjus arba pagąsdinti, kad jų neaprūpins, tokiu būdu nustumiant į šalį kitus tiekėjus. Iki susijungiant šalys, užėmusios dominuojančią padėtį tik kai kurių gėrimų rinkoje, įgijo galią visų rinkinio gėrimų rinkoje. EK byloje *Guinness/Grand Metropolitan* priėjo išvados, kad rinkos galia, kylanti iš prekių ženklų rinkinio, viršija jo dalių sumą.²⁷¹

“Įtakos perkėlimo” teorija buvo pritaikyta bylos *GE/Honeywell* sprendime.²⁷² General Electric ir Honeywell susijungimas yra byla, sulaukusi daugiausiai dėmesio JAV ir ES institucijų veiksmų derinimo kontekste. Tai buvo pirmasis 42 bilijonais JAV dolerių vertinamas susitarimas dėl susijungimo, kuriam JAV Teisingumo departamento Konkurencijos skyrius pritarė, o EK, tyrinėjusi identišką prekių ir geografinę rinkas bei žinodama tuos pačius faktus, visiškai uždraudė. Byloje *GE/Honeywell* susijungimas vyko tarp dviejų įmonių, siūlančių įvairias prekes, bet susijungimo vertinimui buvo svarbu tai, kad General Electric buvo dominuojantis reaktyvinių variklių komerciniams lėktuvams gamintojas, o Honeywell buvo pagrindinis aviacijos kosminių produktų gamintojas

²⁶⁸ Plačiau apie konglomeratinių susijungimų vertinimą JAV žiūrėti HOVENKAMP, H. *Federal Antitrust Policy: The Law of Competition and Its Practise*. 3rd ed. West Publishing Co., 2005, p. 558; BRODER, D. F. *A Guide to US Antitrust Law*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2005, p. 114.

²⁶⁹ CHALMERS, D.; HADJIEMMANUIL, C.; MONTI, G.; TOMKINS, A. *European Union Law: Text and Materials*. Cambridge University Press, 2006, p. 1104.

²⁷⁰ EK 1997 m. sausio 22 d. sprendimas 97/540/EC byloje Nr. IV/M.794 - *Coca-Cola/Amalgamated Beverages GB*, OJ, 1997, L 218, p. 15; EK 1997 m. rugsėjo 11 d. sprendimas 98/327/EC byloje Nr. IV/M.833 - *The Coca-Cola Company/Carlsberg A/S*, OJ, 1998, L 145, p. 41; EK 1997 m. spalio 15 d. sprendimas 98/602/EC byloje Nr. IV/M.938 - *Guinness/Grand Metropolitan*, OJ, 1998, L 288, p. 24.

²⁷¹ EK 1997 m. spalio 15 d. sprendimas 98/602/EC byloje Nr. IV/M.938 - *Guinness/Grand Metropolitan*, OJ, 1998, L 288, p. 24, 38 pastraipa.

²⁷² EK 2001 m. liepos 3 d. sprendimas 2004/134/EC byloje Nr. COMP/M.2220 - *General Electric/Honeywell*, OJ, 2004, L 48, p. 1.

(pavyzdžiui, prietaisai lėktuvo navigacijos ir komunikacijos sistemoms kontroliuoti, ratai, stabdžiai ir nusileidimo įrenginiai). Ribojanti konkurenciją konglomeratinė rizika buvo sukelta todėl, kadangi pirkėjams reikėjo ir variklių, ir aviacijos produktų, taigi susijungęs ūkio subjektas galėjo pardavinėti variklių ir aviacijos produktų rinkinius (angl. – *bundles*) bei tokiu būdu išstumti konkurentus.²⁷³ Įtakos perkėlimas pasireiškia per komercinę praktiką, vadinamą “mišriu apjungimu” (angl. – “*mixed bundling*”), kurią sudaro nuolaidų siūlymas, jei pirkėjas perka variklį ir aviacijos produktus iš GE/Honeywell. Trumpuoju laikotarpiu ši strategija gali pasirodyti naudinga vartotojams, kurie prekes gautų pigiau. Ilgainiui, kai kiti konkurentai yra susilpninami arba priverčiami išeiti iš rinkos, susijungęs ūkio subjektas gali išnaudoti savo padidėjusią rinkos galią, padidindamas kainas. Atitinkamai rezultatas būtų toks, kad GE/Honeywell išplėstų arba perkeltų savo dominavimą iš reaktyvinių variklių rinkos į aviacijos produktų rinką konkurentų ir galiausiai vartotojų sąskaita, kadangi konkurentai, negalėdami prisiderinti prie susijungusio ūkio subjekto kainų nuolaidų, prarastų rinkos dalį ir pelną, o konkurencija būtų pašalinta.²⁷⁴

“Įtakos perkėlimo” ir “portfelio efekto” teorijos yra glaudžiai susijusios ir reikalauja tų pačių faktorių įrodymo. Pirma, kad atitinkami produktai yra susijusiose rinkose; antra, kad susijungęs ūkio subjektas turi dominuojančią padėtį bent vienoje rinkoje; trečia, konkurentai ir pirkėjai yra silpni. Susijungęs ūkio subjektas gali turėti ketinimų perkelti dominuojančią padėtį vienoje rinkoje į kitas rinkas, tuo būdu pašalindamas konkurentus ir padidindamas pelną. ETT byloje *Tetra Laval* patvirtino,²⁷⁵ kad EK turi įgaliojimus reguliuoti susijungimus, kurie sukelia tokią konkurenciją ribojančią riziką, tačiau pažymėjo, kad tokio poveikio įrodymas reikalauja atsargumo. ETT pripažino, kad konglomeratinio tipo koncentracijos analizėje priežasties ir poveikio ryšys yra silpnai išvelgiamas, netikras ir sunkiai nustatomas, todėl EK turimų įrodymų kokybė yra labai svarbi. Įrodymai turi paremti išvadą, kad, jei EK sprendimas pripažinti koncentraciją nesuderinama su bendrąja rinka nebūtų priimtas, numatytas ekonominis vystimasis būtų tikėtinas.²⁷⁶ ETT taip pat papildė, kad kai EK įrodo, kad kyla įtakos perkėlimo rizika, ji yra įpareigota svarstyti visus šalių elgesio išsipareigojimus, kurie

²⁷³ Panašiais pagrindais EK uždraudė susijungimą 2001 m. spalio 30 d. sprendime 2004/124/EC byloje Nr. COMP/M.2416 - *Tetra Laval/Sidel*, OJ, 2004, L 43, p. 13; PIT 2002 m. spalio 25 d. panaikino sprendimą byloje T-5/02, *Tetra Laval BV v. Commission of the European Communities* [2002], ECR II-4381; ETT 2005 m. vasario 15 d. pritarė panaikinimui sprendime byloje C-12/03, *Commission of the European Communities v. Tetra Laval BV* [2005], ECR I-987.

²⁷⁴ EK 2001 m. liepos 3 d. sprendimas 2004/134/EC byloje Nr. COMP/M.2220 - *General Electric/Honeywell*, OJ, 2004, L 48, p. 1, 350-355 punktai.

²⁷⁵ ETT 2005 m. vasario 15 d. sprendimas byloje C-12/03, *Commission of the European Communities v. Tetra Laval BV* [2005], ECR I-987.

²⁷⁶ *Ibid.*, 44 punktas.

sušvelnintų konkurenciją ribojančią riziką ir leistų pritari susijungimui, pasižadant šalims nesiimti veiklos, kuri apribotų efektyvią konkurenciją.²⁷⁷ Pavyzdžiui, byloje *GE/Honeywell* šalys galėjo pasižadėti nesurišti reaktyvinių variklių ir aviacijos elektronikos įrangos pardavimų, tokiu būdu pašalinant priemones, kuriomis konkurentai būtų pašalinti iš rinkos.²⁷⁸

Konglomeratinių susijungimų reguliavimas yra stipriai kritikuojamas JAV vertintojų.²⁷⁹ Vyrauja trys pagrindinės kritikos kryptys: materialioji kritika, kad EK vadovaujasi klaidinga ekonomikos teorija; procedūrinė kritika, kuri griežtai išpėja EK dėl susijungimų blokavimo be teisminės EK bylos peržiūros iki susijungimo blokavimo; filosofinė kritika, pagal kurią EK konkurencijos politikos supratimas yra nesuderinamas su ekonomika.²⁸⁰ EK sprendimo byloje *GE/Honeywell* ekonominė kritika pasireiškia dviem kryptimis. Pirmiausia laikantis požiūrio, kad produktų surišimas (angl. – *bundling*) nesukelia konkurenciją ribojančio poveikio, o priešingai – naudingas vartotojams. Antra, net ir tuo atveju, jei produktų surišimas ribotų konkurenciją, faktiniai įrodymai šioje byloje buvo nepakankami konkurenciją ribojančiam poveikiui nustatyti.²⁸¹

Procedūrinė kritika logiškai seka iš ekonominės ir teigia, kad jeigu būtų tinkamas teisminis peržiūrėjimas, EK sprendimas prieš konglomeratinį susijungimą būtų nesėkmingas. ETT konglomeratiniams susijungimams nustatytas aukštas įrodymų lygio standartas yra vertinamas kaip galintis sąlygoti EK nenorą uždrausti kitą konglomeratinį susijungimą, ypač kai PIT praktikuoja panašų peržiūrėjimo lygį.²⁸²

Filosofinė kritika yra tokia, kad pačiose EB konkurencijos politikos gelmėse slypi palankus mažų įmonių apsaugos vertinimas, kas veda į didelių įmonių baudimą, kai jų efektyvumas ima kelti grėsmę konkurentų egzistavimui. Kritikai taip vertina ir bylos *GE/Honeywell* ištraukas, kuriose EK pastebi, kuo susijungęs ūkio subjektas būtų naudingas vartotojams, siūlydamas naujus produktus, ir pažymi tai kaip įrodymą, palankų susijungimui, o ne prieštaraujantį jam.²⁸³ Apibendrinant, vertinant požiūrį, vyraujantį EB,

²⁷⁷ ETT 2005 m. vasario 15 d. sprendimas byloje C-12/03, *Commission of the European Communities v. Tetra Laval BV* [2005], ECR I-987, 85 punktas.

²⁷⁸ CHALMERS, D.; HADJIEMMANUIL, C.; MONTI, G.; TOMKINS, A. *European Union Law: Text and Materials*. Cambridge University Press, 2006, p. 1105.

²⁷⁹ Pavyzdžiui, KOLASKY, W. J. Conglomerate mergers and range effects: it's a long way from Chicago to Brussels. [interaktyvus]. 2001, [žiūrėta 2006-12-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/9536.htm>>.

²⁸⁰ CHALMERS, D.; HADJIEMMANUIL, C.; MONTI, G.; TOMKINS, A. *European Union Law: Text and Materials*. Cambridge University Press, 2006, p. 1106.

²⁸¹ *Ibid.*

²⁸² *Ibid.*

²⁸³ *Ibid.*, p. 1107.

yra pabrėžiama, kad EB “didelis yra blogas” (angl. – “*big is bad*”), o vartotojų gerovė nėra svarbi.²⁸⁴

EK argumentai yra tokie, kad kritika yra per daug sureikšmintą, kadangi EK uždraudė nedaug susijungimų ir daugumoje transatlantinių susijungimų atvejų JAV ir EB bendradarbiavimas rodo, kad abi sistemos siekia tų pačių tikslų. Nepaisant egzistuojančių konkurencijos įstatymų skirtumų JAV ir ES, JAV institucijos ir EK dažniausiai prieina tų pačių išvadų, kai susidūrus jų interesams, analizuoja bendrą faktų rinkinį.²⁸⁵ EK teigia, kad įtakos perkėlimas yra patikima praktika ir Čikagos mokyklos požiūris, jog įtakos perkėlimas pririšant neturi ekonominės prasmės, buvo paneigtas teorijų, įrodančių, kad, esant tam tikroms ekonominėms aplinkybėms, įtakos perkėlimas yra pelninga strategija.²⁸⁶ EK aiškina, kad ekonominiai įrodymai byloje *GE/Honeywell* kliudė pritarimui, kadangi susijungęs ūkio subjektas strategiškai naudotų rinkos galią tam, kad pašalintų varžovus ir monopolizuotų rinką.²⁸⁷

EK pozicijos naudai argumentus pateikia G. Drauz. Susijungimų kontrolės tikslas yra išvengti vienos ar kelių įmonių pernelyg didelės rinkos galios susikaupimo. Be to, susijungimų kontrolės užduotis yra konkurencingos rinkos struktūros, kuri atneš naudą vartotojui kaip konkurencijos pasekmę, išsaugojimas. Kai konkurentai yra nusilpninami ar išstumiami iš rinkos, jie negali pasiūlyti jokio patikimo konkurencinio apribojimo dominuojančioms susijungusioms įmonėms. Kitaip tariant, konkurencija neįmanoma be konkurentų, išskyrus tokius išimtinus atvejus kaip natūrali monopolija. Tai yra kita, dažnai girdimo posakio, kad konkurencija nėra skirta konkurentams apsaugoti, pusė.²⁸⁸ Nėra klaidinga manyti, kad konkurencijos procesas yra skirtas skatinti efektyviau dirbančių įmonių augimą mažiau veiksmingų sąskaita. Tačiau, kaip teigia G. Drauz, konkurencijos institucijoms būtų išmintinga besąlygiškai netaikyti tokios Darvino teorijos, pagal kurią konkurentai, nesugebantys ar nenorintys atitikti naujos konkurencinės aplinkos, kurią sukūrė konglomeratinis susijungimas, turėtų pasitraukti iš rinkos. Remiantis labai apibendrintu argumentu, kiekviename pramonės sektoriuje

²⁸⁴ CHALMERS, D.; HADJIEMMANUIL, C.; MONTI, G.; TOMKINS, A. *European Union Law: Text and Materials*. Cambridge University Press, 2006, p. 1107.

²⁸⁵ DELRAGIM, M. Facing the Challenge of Globalization: Coordination and Cooperation Between Antitrust Enforcement Agencies the U.S. and E.U. [interaktyvus]. 2004, [žiūrėta 2006-04-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/206429.htm>>.

²⁸⁶ ALFARO, A.; RIDYARD, D. Beyond Bork: new economic theories of exclusion in merger cases. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2002, [žiūrėta 2007-01-15], p. 151. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

²⁸⁷ *Cit.op.* 284.

²⁸⁸ JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 356, *Northern Pacific Railway v. United States* [1958], U.S. 1, 4; JAMES, CH. A. International antitrust in the 21st century: cooperation and convergence. [interaktyvus]. 2001, [žiūrėta 2006-12-10]. Prieiga per internetą: <http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/9330.htm#N_3_>.

neefektyvūs konkurentai bus pašalinti iš rinkos ir vėliau pakeičiami veiksmingesniais. Apskritai šis efektyvių ir neveiksmingų konkurentų keitimasis nepaliks susijungusiai įmonei galimybės pelningai pakelti kainas ir išlaikyti tokį pelningumą. Toks aiškinimas, deja, neatsižvelgia į realybę tam tikros rinkose, kur išėjimas iš rinkos nebūtinai bus lydimas naujai ateinančio žaidėjo. Tokiu atveju konkurencinės pramonės struktūros apsauga neturėtų būti painiojama su neefektyvių konkurentų apsauga. Būtent šis atvejis ir buvo GE/Honeywell susijungimo byloje, kur didelės įėjimo kliūtys ir labai ilgi pramonės ciklai buvo nepalankūs įėjimui į rinką. Tokiu atveju, kai varžovai yra susilpninami arba išstumiami iš rinkos, jie išliks tokioje padėtyje ilgą laiką.²⁸⁹

²⁸⁹ DRAUZ, G. Unbundling GE/Honeywell: the assessment of conglomerate mergers under EC competition law. *Fordham International Law Journal*, 2002, nr. 25, p. 885, 904-905. (Cituojama pagal CHALMERS, D.; HADJIEMMANUIL, C.; MONTI, G.; TOMKINS, A. *European Union Law: Text and Materials*. Cambridge University Press, 2006, p. 1107.)

IŠVADOS

Atlikus išsamų konkurencijos apsaugos sistemų JAV ir ES lyginamąjį tyrimą, buvo gautos šios išvados:

1. JAV konkurencijos teisės tradicijos yra daug gilesnės, lyginant su EB. Šiuolaikinės JAV konkurencijos teisės ištakos siekia XIX amžiaus pabaigą, o viršnacionalinės konkurencijos apsaugos pradžia Europoje yra laikomos 1951 m. Paryžiaus sutartyje įtvirtintos konkurenciją skatinančios priemonės.
2. JAV ir ES konkurencijos sistemas vienija rinkos efektyvumo skatinimo ir ūkio subjektų rinkos jėgos kontrolės, siekiant vartotojų gerovės, tikslai. Pagrindinis principas, kuris vyrauja JAV, yra tai, kad konkurencijos įstatymai turi apsaugoti konkurenciją, o ne konkurencijos subjektus. EB konkurencijos politikos tikslai taip pat yra rinkos integracija, socialinės bei politinės priežastys, teikiama reikšmė mažoms ir vidutinėms verslo įmonėms.
3. Viešo įgyvendinimo būdai JAV ir ES skiriasi. ES lygmenyje visos viešo įgyvendinimo procedūros, tai yra tyrimas, derybos, sprendimas ir politinė peržiūra, yra priskirtos EK. Priešingai nei EK, JAV Teisingumo departamentas privalo siekti teismo sprendimo, norėdamas užkirsti kelią Šermano akto 1 ir 2 dalių pažeidimui. Federalinė prekybos komisija apjungia kaltinimo ir teisiamąsias galias.
4. ES viešas konkurencijos taisyklių įgyvendinimas tradiciškai dominuoja tiek EB, tiek nacionalinėse teisės sistemose, o privatūs asmenys atlieka pakankamai kuklų vaidmenį. JAV maždaug 90 procentų konkurencijos teisės bylų tiek federaliniame, tiek valstijų lygmenyje yra bylinėjamosi privačiai.
5. EB konkurencijos teisė EK lygmenyje yra įgyvendinama, skiriant baudas įmonėms, o JAV konkurencijos teisėje tokios finansinės nuobaudos yra derinamos su baudomis bei įkalinimu asmenims. JAV Šermano aktas nustato kriminalines bausmes, o baudos, skiriamos pagal EB konkurencijos teisę, yra ne kriminalinio, o administracinio pobūdžio.
6. JAV žalos už federalinės konkurencijos teisės pažeidimą atlyginimas yra automatiškai trigubinamas. EK siūlo diskusijas dėl žalos atlyginimo padvigubinimo kartelių bylose.
7. ES naujovė, kurios nėra JAV amnestijos programoje, yra slankioji skalė, pagal kurią kompanijos, kurios neatitinka reikalavimų pilnai amnestijai, gali pretenduoti

- į baudų sumažinimą nuo 20 iki 50 procentų. Priešingai, JAV laikomasi “laimėtoju tenka viskas” požiūrio.
8. JAV ir ES sistemų draudžiamų susitarimų reguliavimo dalykas iš esmės sutampa, tačiau skiriasi draudžiamų susitarimų reguliavimo metodai. EB yra įtvirtintas išimties institutas, kuris neegzistuoja JAV. JAV skiriami susitarimai, kurie laikomi neteisėtais *per se*, ir susitarimai, kurie turi būti vertinami *rule of reason* pagrindu.
 9. JAV pagal *rule of reason* šiuo metu vertinami visi vertikaliųjų susitarimų apribojimai su viena išimtimi vertikaliai minimalių kainų nustatymui, kuriam taikomas draudimas *per se*. Priešingai tolerantiškam JAV kitų vertikaliųjų apribojimų, tai yra teritorinių apribojimų ir vartotojų apribojimų, vertinimui, EB absoliuti teritorijos apsauga vertinama kaip labai rimtas ES konkurencijos teisės pažeidimas, praktiškai be galimybės būti atleistiems.
 10. Pagal JAV konkurencijos teisę sandoriai, kuriais ketinama sukurti ar išlaikyti monopolininko galią, yra draudžiami. ES konkurencijos teisė siekia išvengti piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi, kai ji jau įgyta, nepaisant ketinimų. Kita vertus, EB steigimo sutarties 82 straipsnis reglamentuoja paprastą dominavimą, tuo tarpu JAV Šermano akto 2 dalis įtvirtina griežtesnį standartą, tai yra monopolizavimą ar bandymus monopolizuoti.
 11. JAV potencialaus monopolininko rinkos dalis procentiškai yra aukštesnė, tai yra daugiau nei 60-70 procentų. ES įmonė, užimanti 40 procentų ir daugiau rinkos, yra pripažįstama dominuojančia. Jei ES įmonės rinkos dalis ilgą laiką yra virš 50 procentų, tai yra svarus *prima facie* įrodymas, esant dominuojančiai padėčiai.
 12. Priešingai nei pagal EB steigimo sutarties 82 straipsnį, ieškiniai dėl didelių kainų yra iš esmės atmetami pagal JAV Šermano akto 2 dalį.
 13. Grobuoniškumo įstatymai ES yra plačiau aprėpiantys, lyginant su vertinimu JAV. Šiuo metu JAV daugelis ketinimų įrodymų yra suprantami kaip planų konkuruoti agresyviai teisėta išraiška ir troškimai laimėti varžovų sąskaita. ETT ir PIT tarsi sukūrė ketinimais besiremiantį testą, kurį JAV teismai taikė dar anksčiau.
 14. JAV teismų praktikoje vadovaujamosi nuostata, kad teisėti monopolistai neturi pareigos padėti savo konkurentams. ES dominuojančios įmonės turi bendrą pareigą bendradarbiauti, todėl esminių išteklių doktrina yra vienas iš bendros pareigos taikymo būdų.
 15. JAV teismai palaiapsniui atsisako monopolio perkėlimą laikyti savarankišku pagrindu atsakomybei pagal Šermano akto 2 dalį atsirasti. ES teigiama, kad

- įmonės dominavimas vienoje rinkoje yra pagrindas apsunkinti jos padėtį kitoje rinkoje.
16. ES dominuojančią padėtį turinčios įmonės siūlomos lojalumo nuolaidos yra iš esmės neteisėtos *per se*. JAV yra atvira konkurencijai teigiamas pasekmes turinčių prekių rinkinio kainoms ir nuolaidoms, lojalumo kainoms ir nepritaria taisyklių *per se* taikymui tokiam elgesiui reglamentuoti.
 17. Susijungimams vertinti JAV Kleitono įstatymo 7 dalis tiesiogiai nenurodo monopolisto padėties sukūrimo ar sustiprinimo kaip pirminės neigiamos susijungimo pasekmės. Nurodomos alternatyvios galimos neigiamos susijungimo pasekmės, tai yra iš esmės susilpninta konkurencija ar sudarytos sąlygos monopolio susikūrimui. O EB susijungimų reglamento 2(3) straipsnyje kaip koncentracijos pirminė neigiama pasekmė yra nurodomas dominuojančios padėties sukūrimas arba sustiprinimas, dėl ko itin apribojama veiksminga konkurencija bendrojoje rinkoje. EB susijungimų reglamentas SIEC testą numato taikyti tik susijungimams, kurie sukelia nekoordinuotus padarinius.
 18. JAV konkurencijos institucijos retai susidomi vertikaliais ar konglomeratiniais susijungimais, kadangi šie susijungimai neapjungia varžovų ir todėl nesukuria ar nepadidina galimybės apriboti gamybos apimčių, padidinus rinkos dalį. Konglomeratinių susijungimų pasekmė – sutaupytos išlaidos, todėl teigiama, kad šie susitarimai didina efektyvumą ir nekelia rūpesčių dėl konkurencijos. Varžovų pašalinimo iš rinkos pasekmė yra esminis EK susirūpinimas, reguliuojant vertikalinius susijungimus. EK mano, kad konglomeratiniai susijungimai reikalauja nuoseklaus tyrimo, todėl taiko “portfelio efekto” ir “įtakos perkėlimo” teorijas.

JAV ir Europos Sąjungos konkurencijos apsaugos sistemų palyginimas

SANTRAUKA

JAV ir ES tenka panašus pasaulinės konkurencijos užtikrinimo vaidmuo. JAV konkurencijos sistema yra viena pažangiausių pasaulio konkurencijos sistemų, taigi ES, siekdama užtikrinti efektyvią konkurenciją vidaus rinkoje bei sėkmingai konkuruoti pasaulio rinkose, atsižvelgia į JAV patirtį, ir daugelį metų vykstanti ES ir JAV konkurencijos sistemų konvergencijos tendencija tikriausiai stiprės. Vis dėlto esminių reguliavimo skirtumų konkurencijos sistemose vis dar yra.

Pagrindinis magistro darbo tikslas – atskleisti bei išsamiai išaiškinti tyrimo metu aktualius JAV ir ES konkurencijos apsaugos sistemų skirtumus teorijoje ir praktikoje. Papildomas magistro darbo tikslas – pateikti autoritetingus JAV ir ES konkurencijos sistemų skirtingo reguliavimo vertinimus, teigiamus bruožus bei kritiką. Siekiant šių tikslų, analizuojami JAV ir EB konkurencijos teisės aktų tekstai, doktrina, teismų ir neteisminių institucijų praktika draudžiamų susitarimų, piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi ir koncentracijų kontrolės srityse.

Magistro darbe apžvelgiama JAV ir EB konkurencijos sistemų istorinė raida, tikslai, viešo ir privataus įgyvendinimo skirtumai, sankcijų bei amnestijos programų ypatumai. Lyginamas draudžiamų susitarimų vertinimas JAV pagal *rule of reason* su analize pagal EB steigimo sutarties 81 straipsnį, atliekamas išsamus vertikaliųjų susitarimų vertinimo tyrimas. Magistro darbe pateikiami piktnaudžiavimo ir monopolizavimo sampratų ypatumai; monopolistų veiksmų vertinimo skirtumai tiriami, nagrinėjant didelių ir grobuoniškų kainų, esminių išteklių doktrinos, monopolio perkėlimo, susiejimo ir nuolaidų taikymo aspektus. Atskleidžiami testų, taikomų vertinant koncentracijas, ypatumai bei skirtingas vertikaliųjų ir konglomeratinių susijungimų vertinimas.

Lietuvos nacionalinė konkurencijos teisė yra aktyviai derinama su EB konkurencijos teisės normomis, siekiant sudaryti tinkamas sąlygas veiksmingai jas įgyvendinti. Vis dėlto kitas nacionalinės konkurencijos sistemos kūrimo etapas, siekiant efektyvios konkurencijos apsaugos, galėtų būti gilesnis žvilgsnis į kitų valstybių, ypač JAV, patirtį.

Comparative Analysis of the Systems for the Protection of Competition in the United States and the European Union

SUMMARY

The US and the EU perform similar roles in protecting the global competition. The EU, which pursues the goal to have the competitive common market and to successfully compete in the global market, considers the antitrust policy in the US, therefore the current convergency of the competition rules would probably increase. Nevertheless, there is still some substantial divergency in the systems for the protection of competition in the US and the EU.

The primary objective of the master thesis is to reveal and to investigate the actual differences in the systems for the protection of competition in the US and the EC in legal theory and practise. The subsidiary objective is to present the authoritative views, positive arguments and criticism for the divergent regulation in both systems. In order to accomplish these objectives, the provisions of legal acts, doctrine, manifold case examples of the courts and competition authorities have been analysed in the regulation of prohibited agreements, single firm conduct and merger control.

The master thesis presents the overview of the evolution of antitrust, the main objectives and differences in the public and private enforcement, sanctions and the leniency policy. The divergent approach is revealed by comparing the rule of reason approach in the US and the analysis of Article 81 of the EC Treaty, as well as different assessment of vertical restraints. The brief comparison of the understanding of the abuse of a dominant position and the monopolization is provided. The EC competition law and the US antitrust policy are contrasted with each other, when assessing the conduct of a single undertaking in setting high and predatory prices, monopoly leveraging, tying, bundling and essential facilities doctrine. The remaining divergence in merger control is disclosed by the analysis of the tests applied and the assessment of vertical and conglomerate mergers.

The national competition law of Lithuania is in the process of harmonization with the EC law of competition. However, the next stage in establishing the effective national system for the protection of competition could possibly be the deep look at the practise in other states, especially at the US policy of antitrust.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. TEISĖS AKTAI

JAV įstatymai:

1. Sherman Act 1890, 15 USCA 1.
2. Clayton Act 1914, 15 USCA 12.
3. Federal Trade Commission Act 1914, 15 USCA 41.
4. Robinson-Patman Act 1936, 15 USCA 13.
5. Celler-Kefauver Act 1950, 15 USCA 18.
6. Hart-Scott-Rodino Act 1976, 15 USCA 18a.

Lietuvos Respublikos įstatymai:

1. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas, Valstybės žinios, 1992, Nr. 29-841.
2. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 1999, Nr. 30-856.

Sutartys:

1. Europos anglių ir plieno bendrijos steigimo sutartis, 1951.
2. Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartis, 1957.
3. Europos Bendrijos steigimo sutartis (Suvestinė redakcija), OJ, 2002, C 325.

Tarybos reglamentai:

1. 1962 m. vasario 21 d. Tarybos reglamentas Nr. 17/1962, Pirmasis reglamentas, įgyvendinantis Sutarties 85 ir 86 straipsnius, OJ, 1962, L 13, p. 204.
2. 1989 m. gruodžio 21 d. Tarybos reglamentas Nr. 4064/1989/EEB dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės, OJ, 1989, L 395, p. 1.
3. 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas Nr. 1/2003/EB dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo, OJ, 2003, L 1, p. 1.

4. 2004 m. sausio 20 d. Tarybos reglamentas Nr. 139/2004/EB dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės (EB susijungimų reglamentas), OJ, 2004, L 24, p. 1.

Europos Komisijos reglamentai:

1. 1999 m. gruodžio 22 d. EK reglamentas Nr. 2790/1999/EB dėl Sutarties 81 straipsnio 3 dalies taikymo vertikalinių susitarimų ir suderintų veiksmų grupėms, OJ, 1999, L 336, p. 21.

Europos Komisijos pranešimai:

1. 2000 m. spalio 13 d. EK pranešimas - Vertikalinių apribojimų gairės, OJ, 2000, C 291, p. 1.
2. 2001 m. sausio 6 d. EK pranešimas - Rekomendacijos dėl EB steigimo sutarties 81 straipsnio taikymo horizontalaus bendradarbiavimo susitarimams, OJ, 2001, C 3, p. 2.
3. 2001 m. gruodžio 22 d. EK pranešimas dėl nedidelės svarbos susitarimų, kurie nežymiai riboja konkurenciją pagal EB steigimo sutarties 81 straipsnio 1 dalį (*de minimis*), OJ, 2001, C 368, p. 13.
4. 2002 m. vasario 19 d. EK pranešimas - Commission notice on immunity from fines and reduction of fines in cartel cases, OJ, 2002, C 45, p. 3.
5. 2004 m. balandžio 27 d. EK pranešimas - Guidelines on the application of Art.81(3) of the Treaty, OJ, 2004, C 101, p. 97.
6. 2006 m. gruodžio 12 d. EK pranešimas - Commission notice on immunity from fines and reduction of fines in cartel cases, OJ, 2006, C 298, p. 17.

Europos Komisijos knygos:

1. 1997 m. sausio 22 d. EK Žalioji knyga - Green Paper on Vertical Restraints in EC Competition Policy, COM/1996/721.
2. 2005 m. gruodžio 19 d. EK Žalioji knyga - Ieškiniai dėl žalos, patirtos pažeidus EB antimonopolines taisykles, COM/2005/672.

Europos Komisijos darbiniai dokumentai:

1. 2005 m. gruodžio 19 d. EK darbinis dokumentas - European Commission Staff Working Paper, Annex to the Green Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules (COM/2005/672), SEC/2005/1732.

Gairės:

1. 1993 m. spalio 8 d. JAV Teisingumo departamento gairės - Corporate Leniency Policy.
2. 2000 m. balandžio mėn. Federalinės prekybos komisijos ir JAV Teisingumo departamento gairės - Antitrust Guidelines for Collaborations Among Competitors (U.S. Horizontal Guidelines).

II. SPECIALIOJI LITERATŪRA

Vadovėliai, monografijos:

1. AREEDA, P. E.; HOVENKAMP, H. *Antitrust Law: An Analysis of Antitrust Principles and Their Application*. Boston: Little, Brown and Co., 1999.
2. BORK, R. H. *The Antitrust Paradox*. New York: Basic Books, 1978.
3. BRODER, D. F. *A Guide to US Antitrust Law*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2005.
4. CHALMERS, D.; HADJIEMMANUIL, C.; MONTI, G.; TOMKINS, A. *European Union Law: Text and Materials*. Cambridge University Press, 2006.
5. COOK, J.; KERSE, C. *EC Merger Control*. 4th ed. London: Sweet & Maxwell, 2005.
6. CRAIG, P.; DE BURCA, G. *EU Law – Text, Cases and Materials*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2003.
7. O' DONOGHUE, R.; PADILLA, A. J. *The Law and Economics of Article 82 EC*. Oxford and Portland: Hart Publishing, 2006.
8. GOYDER, D.G. *EC Competition Law*. 2nd ed. Clarendon: Oxford University Press, 1993.
9. GOYDER, D. G. *EC Competition Law*. 4th ed. Oxford University Press, 2003.

10. HOVENKAMP, H. *Federal Antitrust Policy: The Law of Competition and Its Practise*. 3rd ed. West Publishing Co., 2005.
11. JONES, A.; SUFRIN, B. *EC Competition Law*. 2nd ed. Oxford University Press, 2004.
12. MOTTA, M. *Competition Policy. Theory and Practice*. New York: Cambridge University Press, 2004.
13. RITTER, L.; BRAUN, W.D.; RAWLINSON, F. *European Competition Law: A practitioner's Guide*. 2nd ed. Kluwer Law International, 2000.
14. VAN DEN BERGH, R. J.; CAMESASCA, P. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2006.
15. VARONA, E. N.; GALARZA, A. F.; CRESPO, J. F.; ALONSO, J. B. *Merger Control in the European Union: Law, Economics and Practise*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2005.
16. WHISH, R. *Competition Law*. 3rd ed. London: Butterworths, 1993.
17. WHISH, R. *Competition Law*. 5th ed. London: Butterworths, 2003.
18. WIJCKMANS, F.; TUYTSCHAEVER, F.; VANDERELST, A. *Vertical Agreements in EC Competition Law*. New York: Oxford University Press, 2006.

Žodynai:

1. VAINIENĖ, R. *Ekonomikos terminų žodynas*. Vilnius: Tyto alba, 2005.

Moksliniai straipsniai periodiniuose leidiniuose:

1. AREEDA, P. Essential Facilities: An Epithet in Need of Limiting Principles. *Antitrust Law Journal*, nr. 58, p. 841.
2. BRIGHT, C. EU Competition Policy: Rules, Objectives and Deregulation. *Oxford Journal of Legal Studies*. 1996, nr. 16, p. 545.
3. BUTKEVIČIUS, L. Lietuvos konkurencijos teisės europeizacija: priežastys, raida ir problemos. *Teisė*, 2006, nr. 61, p. 19-30.
4. Deutsche Telekom, XXVII Annual Report on Competition Policy, 1997.
5. DRAUZ, G. Unbundling GE/Honeywell: the assessment of conglomerate mergers under EC competition law. *Fordham International Law Journal*, 2002, nr. 25, p. 885.

6. EUROPEAN COMMISSION. The EU gets new competition powers for the 21st century. *Competition Policy Newsletter – special edition*. 2004, nr. 1.
7. KESERAUSKAS, Š. Chapter 10B: Lithuania. Vilnius, 2006.
8. PITOFSKY, R.; PATTERSON, D.; HOOKS, J. The Essential Facilities Doctrine Under US Antitrust Law. *Antitrust Law Journal*, nr. 70, p. 458.
9. VAN BAEL, I. The Antitrust Settlement Practise of the EC Commission. *Common Market Law Review*. 1986, nr. 23, p. 61.
10. WHISH, R.; SUFRIN, B. Article 85 and the Rule of Reason. *Yearbook of European Law*. 1987, nr. 1.

Elektroniniai dokumentai:

1. ALFARO, A.; RIDYARD, D. Beyond Bork: new economic theories of exclusion in merger cases. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2002, [žiūrėta 2007-01-15], p. 151. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.
2. APPELDOORN, J. He Who Spareth His Rod, Hateth His Son? Microsoft, Superdominance and Article 82 EC. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2005, nr. 12 [žiūrėta 2007-03-21], p. 653. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.
3. BERGMAN, M. A. When Should an Incumbent be Obligated to Share its Infrastructure with an Entrant Under the General Competition Rules? Department of Economics, Uppsala University, Working paper. [interaktyvus]. 2003, [žiūrėta 2006-12-05]. Prieiga per internetą: <http://www.nek.uu.se/Pdf/wp2003_25.pdf>.
4. BLACK, O. Per Se Rules and Rules of Reason: What are They. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 1997, nr. 18 [žiūrėta 2007-03-21], p. 145. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.
5. CABOBIANCO. The Essential Facility Doctrine: Similarities and Differences Between the American and European Approaches. In *European Law Review* [interaktyvus]. 2001, nr. 26 [žiūrėta 2006-03-21], p. 548. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.
6. Commission consults on private enforcement of EU competition law. Ed. In *EU Focus* [interaktyvus]. 2006, nr. 181 [žiūrėta 2007-03-21], p. 2-3. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.
7. DELRAGIM, M. Facing the Challenge of Globalization: Coordination and Cooperation Between Antitrust Enforcement Agencies the U.S. and E.U.

- [interaktyvus]. 2004, [žiūrėta 2006-04-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/206429.htm>>.
8. DIEMER, C. The Green Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, nr. 27(6) [žiūrėta 2007-03-21], p. 309-316. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.
 9. FINE, F. NDC/IMS: A Logical Application of Essential Facilities Doctrine. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2002, nr. 23 [žiūrėta 2006-03-21], p. 457. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;
 10. JAMES, CH. A. International antitrust in the 21st century: cooperation and convergence. [interaktyvus]. 2001, [žiūrėta 2006-12-10]. Prieiga per internetą: <http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/9330.htm#N_3_>.
 11. KOLASKY, W. J. Conglomerate mergers and range effects: it's a long way from Chicago to Brussels. [interaktyvus]. 2001, [žiūrėta 2006-12-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/9536.htm>>.
 12. MANZINI, P. The European Rule of Reason-Crossing the Sea of Doubt. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2002, nr. 23(8) [žiūrėta 2007-03-21], p. 392-399. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.
 13. MARTIN, J. S. Private antitrust litigation in Europe: what fence is high enough to keep out the US litigation cowboy. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2007, nr. 28(1) [žiūrėta 2007-03-21], p. 2-7. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.
 14. MCDONALD, J. B. Section 2 and Article 82: Cowboys and Gentlemen. [interaktyvus]. 2005, [žiūrėta 2006-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/210873.htm>>.
 15. NIELS, G.; JENKINS, H. Reform of Article 82: Where The Link Between Dominance And Effects Breaks Down. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2005, nr. 26(11) [žiūrėta 2007-01-15], p. 605-610. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.
 16. NORKUS, I. Draudžiami susitarimai pagal Europos Bendrijos konkurencijos teisę: daktaro disertacijos santrauka [interaktyvus]. 2001, [žiūrėta 2006-04-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.norcous.lt/index.php/pageid/74>>.
 17. ONG, B. Building Brick Barricades and Other Barriers to Entry: Abusing Dominant Position by Refusing to Licence Intellectual Property Rights. In

- European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2005, nr. 4 [žiūrėta 2007-01-21], p. 215. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.
18. PARDOLESI, R. Modernization: The 'New Mantra' of Trans-Atlantic Competition Law. Kalba Harvardo universitete. [interaktyvus]. 2005, [žiūrėta 2007-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.law-economics.net/public/Boston%20speech%20revised%2007-02.pdf>>.
19. PATE, R. H. The Common Law Approach And Improving Standarts For Analyzing Single Firm Conduct. [interaktyvus]. 2004, [žiūrėta 2006-04-05]. Prieiga per internetą: <www.usdoj.gov/atr/public/speeches/202724.wpd>.
20. PATE, R. H. Securing the Benefits of Global Competition. [interaktyvus]. 2004, [žiūrėta 2006-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/205389.htm>>.
21. ROBERTSON, B. What is a restriction of competition? The implications of the CFI's judgment in O2 Germany and the rule of reason. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2007, nr. 28(4) [žiūrėta 2007-03-21], p. 252-263. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.
22. SINCLAIR, D. Abuse of Dominance at a Crossroads-Potential Effect, Object and Appreciability under Article 82 EC. *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2004, nr. 8 [žiūrėta 2007-03-21], p. 491-494. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.
23. STOTHERS, C. Refusal to Supply as Abuse of Dominant Position: Essential Facilities in the European Union. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2001, nr. 22 [žiūrėta 2007-03-21], p. 256. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.
24. STRATAKIS, A. Comparative analysis of the US and EU approach and enforcement of the essential facilities doctrine. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, nr. 27(8) [žiūrėta 2007-03-21], p. 434-442. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.
25. Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. [interaktyvus]. 2004, [žiūrėta 2007-03-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/comm/competition/antitrust/others/actions_for_damages/comparative_report_clean_en.pdf>.

III. TEISMŲ IR NETEISMINIŲ INSTITUCIJŲ PRAKTIKA

Europos Teisingumo Teismo sprendimai:

1. ETT 1964 m. liepos 15 d. sprendimas byloje 6/64, *Flaminio Costa v. E.N.E.L.* [1964], ECR 585.
2. ETT 1966 m. birželio 30 d. sprendimas byloje 56/65, *Société Technique Minière (L.T.M.) v. Maschinenbau Ulm GmbH (M.B.U.)* [1966], ECR 235.
3. ETT 1969 m. vasario 13 d. sprendimas byloje 14/68, *Walt Wilhelm and others v. Bundeskartellamt* [1969], ECR 1.
4. ETT 1969 m. liepos 9 d. sprendimas byloje 5/69, *Franz Völk v. S.P.R.L. Ets J. Vervaecke* [1969], ECR 295.
5. ETT 1973 m. vasario 21 d. sprendimas byloje 6/72, *Europemballage Corporation and Continental Can Company Inc. v. Commission of the European Communities* [1973], ECR 215.
6. ETT 1974 m. kovo 6 d. sprendimas sujungtose bylose 6/73 ir 7/73, *Istituto Chemioterapico Italiano S.p.A. and Commercial Solvents Corporation v. Commission of the European Communities* [1974], ECR 223.
7. ETT 1978 m. vasario 14 d. sprendimas byloje 27/76, *United Brands Company and United Brands Continentaal BV v. Commission of the European Communities* [1978], ECR 207.
8. ETT 1979 m. vasario 13 d. sprendimas byloje 85/76, *Hoffmann-La Roche & Co. AG v. Commission of the European Communities* [1979], ECR 461.
9. ETT 1983 m. lapkričio 9 d. sprendimas byloje 322/81, *NV Nederlandsche Banden Industrie Michelin v. Commission of the European Communities* [1983], ECR 3461.
10. ETT 1988 m. gegužės 4 d. sprendimas byloje 30/87, *Corinne Bodson v. SA Pompes funèbres des régions libérées* [1988], ECR 2479.
11. ETT 1989 m. liepos 13 d. sprendimas byloje 395/87, *Ministère public v. Jean-Louis Tournier* [1989], ECR 2521.
12. ETT 1989 m. liepos 13 d. sprendimas sujungtose bylose 110/88, 241/88 ir 242/88, *François Lucazeau and others v. Société des Auteurs, Compositeurs et Editeurs de Musique (SACEM) and others* [1989], ECR 2811.
13. ETT 1991 m. liepos 3 d. sprendimas byloje C-62/86, *AKZO Chemie BV v. Commission of the European Communities* [1991], ECR I-3359.

14. ETT 1995 m. balandžio 6 d. sprendimas sujungtose bylose C-241/91 P ir C-242/91 P, *Radio Telefis Eireann (RTE) and Independent Television Publications Ltd (ITP) v. Commission of the European Communities* [1995], ECR I-743.
15. ETT 1998 m. gegužės 28 d. sprendimas byloje C-8/95, *New Holland Ford Ltd v. Commission of the European Communities* [1998], ECR I-3175.
16. ETT 1998 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje C-7/97, *Oscar Bronner GmbH & Co. KG v. Mediaprint Zeitungs- und Zeitschriftenverlag GmbH & Co. KG, Mediaprint Zeitungsvertriebsgesellschaft mbH & Co. KG and Mediaprint Anzeigengesellschaft mbH & Co. KG.* [1998], ECR I-7791.
17. ETT 1999 m. liepos 8 d. sprendimas byloje C-235/92 P, *Montecatini SpA v. Commission of the European Communities* [1999], ECR I-4539.
18. ETT 2001 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje C-453/99, *Courage Ltd v. Bernard Crehan and Bernard Crehan v. Courage Ltd and Others* [2001], ECR I-6297.
19. ETT 2004 m. balandžio 29 d. sprendimas byloje C-418/01, *IMS Health GmbH & Co. OHG v. NDC Health GmbH & Co. KG* [2004], ECR I-5039.
20. ETT 2005 m. vasario 15 d. sprendimas byloje C-12/03, *Commission of the European Communities v. Tetra Laval BV* [2005], ECR I-987.

Generalinių advokatų nuomonės:

1. Generalinio advokato Jacobs 1998 m. gegužės 28 d. nuomonė byloje C-7/97, *Oscar Bronner GmbH & Co. KG v. Mediaprint Zeitungs- und Zeitschriftenverlag GmbH & Co. KG, Mediaprint Zeitungsvertriebsgesellschaft mbH & Co. KG and Mediaprint Anzeigengesellschaft mbH & Co. KG.* [1998], ECR I-7791.

Pirmosios Instancijos Teismo sprendimai:

1. PIT 1991 m. liepos 10 d. sprendimas sujungtose bylose T-69/89, *RTE v. Commission* [1991], ECR II-485 ir T-76/89, *Radio Telefis Eireann v. Commission of the European Communities* [1991], ECR II-575.
2. PIT 1992 m. kovo 10 d. sprendimas byloje T-14/89, *Montedipe SpA v. Commission of the European Communities* [1992], ECR II-1155.
3. PIT 1994 m. liepos 15 d. sprendimas byloje T-17/93, *Matra Hachette SA v. Commission of the European Communities* [1994], ECR II-595.

4. PIT 1994 m. spalio 6 d. sprendimas byloje T-83/91, *Tetra Pak International SA v. Commission of the European Communities* [1994], ECR II-755.
5. PIT 1995 m. balandžio 6 d. sprendimas byloje T-148/89, *Tréfilunion SA v. Commission of the European Communities* [1995], ECR. II-1063.
6. PIT 1995 m. balandžio 27 d. sprendimas byloje T-12/93, *Comité Central d'Entreprise de la Société Anonyme Vittel and Comité d'Etablissement de Pierval and Fédération Générale Agroalimentaire v. Commission of the European Communities (Nestle-Perrier)* [1995], ECR II-1247.
7. PIT 1998 m. rugsėjo 15 d. sprendimas sujungtose bylose T-374/94, T-375/94, T-384/94 ir T-388/94, *European Night Services Ltd (ENS), Eurostar (UK) Ltd, formerly European Passenger Services Ltd (EPS), Union internationale des chemins de fer (UIC), NV Nederlandse Spoorwegen (NS) and Société nationale des chemins de fer français (SNCF) v. Commission of the European Communities (European Night Services Ltd. and others v. Commission)* [1998], ECR II-3141.
8. PIT 1999 m. spalio 7 d. sprendimas byloje T-228/97, *Irish Sugar plc v. Commission of the European Communities* [1999], ECR II-2969.
9. PIT 2001 m. rugsėjo 18 d. sprendimas byloje T-112/99, *Métropole télévision (M6), Suez-Lyonnaise des eaux, France Télécom and Télévision française 1 SA (TF1) v. Commission of the European Communities* [2001], ECR II-2459.
10. PIT 2002 m. spalio 25 d. sprendimas byloje T-5/02, *Tetra Laval BV v. Commission of the European Communities* [2002], ECR II-4381.
11. PIT 2003m. spalio 23 d. sprendimas byloje T-65/98, *Van den Bergh Foods Ltd v. Commission of the European Communities* [2003], ECR II-4653.
12. PIT 2006 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje T-328/03, *O2 (Germany) GmbH & Co. OHG v. Commission of the European Communities* [2006], ECR.

Europos Komisijos sprendimai:

1. EK 1974 m. gruodžio 19 d. sprendimas 75/75/EEC byloje Nr. IV/28.851 - *General Motors Continental*, OJ, 1975, L 29, p. 14.
2. EK 1975 m. gruodžio 17 d. sprendimas 76/353/EEC byloje Nr. IV/26.699 - *Chiquita*, OJ, 1976, L 95, p. 1.
3. EK 1982 m. gruodžio 10 d. sprendimas 82/861/EEC byloje Nr. IV/29.877 - *British Telecommunications*, OJ, 1982, L 360, p. 36.

4. EK 1984 m. liepos 2 d. sprendimas 84/379/EEC byloje Nr. IV/30.615 - *British Leyland*, OJ, 1984, L 207, p. 11.
5. EK 1986 m. balandžio 23 d. sprendimas 86/398/EEC byloje Nr. IV/31.149 - *Polypropylene*, OJ, 1986, L 230, p. 1.
6. EK 1990 lapkričio 28 d. sprendimas byloje Nr. IV/M.023 - *ICI/Tioxide*.
7. EK 1992 m. spalio 27 d. sprendimas 92/521/EEC bylose Nr. IV/33.384 ir IV/33.378 - *Distribution of package tours during the 1990 World Cup*, OJ, 1992, L 326, p. 31.
8. EK 1992 m. gruodžio 23 d. sprendimas 93/49/EEC byloje Nr. IV/33.814 - *Ford Volkswagen*, OJ, 1993, L 20, p. 14.
9. EK 1997 m. sausio 22 d. sprendimas 97/540/EC byloje Nr. IV/M.794 - *Coca-Cola/Amalgamated Beverages GB*, OJ, 1997, L 218, p. 15.
10. EK 1997 m. rugsėjo 11 d. sprendimas 98/327/EC byloje Nr. IV/M.833 - *The Coca-Cola Company/Carlsberg A/S*, OJ, 1998, L 145, p. 41.
11. EK 1997 m. spalio 15 d. sprendimas 98/602/EC byloje Nr. IV/M.938 - *Guinness/Grand Metropolitan*, OJ, 1998, L 288, p. 24.
12. 1999 m. liepos 14 d. EK sprendimas 2000/74/EC byloje Nr. IV/D-2/34.780 - *Virgin/British Airways*, OJ, 2000, L 30, p. 1.
13. EK 1999 m. liepos 20 d. sprendimas 2000/12/EC byloje Nr. IV/36.888 - *1998 Football World Cup*, OJ, 2000, L 5, p. 55.
14. EK 2000 m. kovo 14 d. sprendimas 2001/403/EB byloje Nr. COMP/M.1672 - *Volvo/Scania*, OJ, 2001, L 143, p. 74.
15. EK 2001 m. liepos 3 d. sprendimas 2004/134/EC byloje Nr. COMP/M.2220 - *General Electric/Honeywell*, OJ, 2004, L 48, p. 1.
16. EK 2001 m. spalio 30 d. sprendimas 2004/124/EC byloje Nr. COMP/M.2416 - *Tetra Laval/Sidel*, OJ, 2004, L 43, p. 13.
17. EK 2004 m. kovo 24 d. sprendimas byloje Nr. COMP/C-3/37.792 - *Microsoft*, OJ, 2007, L 32, p. 3.
18. EK 2004 m. birželio 2 d. sprendimas byloje Nr. COMP/38.096 - *PO/Clearstream*.

JAV Aukščiausiojo teismo sprendimai:

1. JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 250, *United States v. Colgate & Co.* [1919], U.S. 300.

2. JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 273, *United States v. Trenton Potteries Co.* [1927], U.S. 392.
3. JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 356, *Northern Pacific Railway v. United States* [1958], U.S. 1.
4. JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 405, *United States v. Topco Associates* [1972], U.S. 596.
5. JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 351, *United States v. E.I. du Pont de Nemours & Co.* [1977], U.S. 377.
6. JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 472, *Aspen Skiing Co. v. Aspen Highlands Skiing Corp.* [1985], U.S. 585.
7. JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 504, *Eastman Kodak Co. v. Image Technical Services, Inc.* [1992], U.S. 451.
8. JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 509, *Brooke Group Ltd. v. Brown & Williamson Tobacco Corp.* [1993], U.S. 209.
9. JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 506, *Spectrum Sports, Inc. v. McQuillan* [1993], U.S. 447.
10. JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 540, *Verizon Communications Inc. v. Law Offices of Curtis V. Trinko, LLP (Trinko)* [2004], U.S. 398.

JAV apygardų ir apskričių apeliacinių teismų sprendimai:

1. JAV 2-os apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 148, *United States v. Aluminium Co. of America* [1945], F.2d 416.
2. JAV 2-os apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 603, *Berkey Photo v. Eastman Kodak Co.* [1979], F.2d 263.
3. JAV 9-os apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 668, *William Inglis & Sons Baking Co. v. ITT Continental Baking Co.* [1981], F.2d 1014.
4. JAV 7-os apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 797, *Olympia Equip. Leasing Co. v. W. Union Tel. Co.* [1986], F.2d 370.
5. JAV 11-os apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 858, *McGahee v. N. Propane Gas Co.* [1988], F.2d 1487.
6. JAV 8-os apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 892, *Morgan v. Ponder* [1989], F.2d 1355.
7. JAV 9-os apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 955, *City of Anaheim v. Southern California Edison Co.* [1990], F.2d 1373.

8. JAV 9-os apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 948, *Alaska Airlines v. United Airlines* [1991], F.2d 536.
9. JAV S.D.N.Y. apygardos teismo sprendimas byloje Nr. 785, *Viacom Int'l, Inc. v. Time Inc.* [1992], F. Supp. 371.
10. JAV 3-ios apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 124, *Queen City Pizza, Inc. v. Domino's Pizza, Inc.* [1997], F.3d 430.
11. JAV Kolumbijos apygardos (D.C.) apskrities teismo sprendimas byloje Nr. 253, *United States v. Microsoft Corp.* [2001], F.3d 34.
12. JAV Kolumbijos apygardos (D.C.) apskrities apeliacinio teismo sprendimas byloje Nr. 416, *Polygram Holding, Inc. v. FTC* [2005], F.3d 29.

Federalinės prekybos komisijos sprendimai:

1. Federalinės prekybos komisijos 2003 m. liepos 24 d. sprendimas byloje *Matter of Polygram Holding, Inc.* [2003], FTC LEXIS 120.

Lietuvos Respublikos teismų nutartys:

1. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. gegužės 11 d. nutartis administracinėje byloje *UAB Taksvija, UAB Merseros autotransportas, UAB Greitvila, UAB Kobla, UAB Kablasta, UAB Martono taksi, UAB Transmoderna, UAB Autovisatos taksi, UAB Romerta, UAB Tanagros taksi v. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba*, Nr. A1-686/2006.

Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimai:

1. 2002 m. sausio 24 d. Konkurencijos tarybos nutarimas dėl UAB “Cemeka” veiksmų atitikimo Konkurencijos įstatymo 9 straipsnio 3 punktui, Nr. 1/b.

Ilona Jančiauskaitė
2007 m. gegužės 4 d.
Vilnius